

**ÇOCUKLUK ÇAĞI ÖRSELENME YAŞANTILARI İLE BOYUN
EĞİCİ DAVRANIŞLAR ARASINDAKİ İLİŞKİ: BENLİK
SAYGISININ ARACI ROLÜ**

Muhammed Baver Özçelik

171180122

Orcid: 0000-0003-2524-2308

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Psikoloji Anabilim Dalı

Klinik Psikoloji Yüksek Lisans Programı

Danışman: Dr. Öğr. Gör. Müge Uluman Mert

İstanbul

T.C. Maltepe Üniversitesi
Lisansüstü Eğitim Enstitüsü

Aralık, 2020

JÜRİ VE ENSTİTÜ ONAYI

ETİK İLKE VE KURALLARA UYUM BEYANI

TEŞEKKÜR

Öncelikle tez çalışmam boyunca bilgi birikimi ve tecrübeleri ile sürekli yanımda olan sayın hocam ve tez danışmanım Dr. Öğr. Üyesi Müge Uluman'a teşekkürlerimi sunarım.

Yaşamımın ve eğitim hayatımın her anında ilgi ve emekleri ile desteklerini benden esirgemeyen, zorlandığım ve tökezlediğim her an elimden tutan annem Sevgi Özçelik ve babam Sinan Özçelik'e sonsuza kadar minnettarım.

Hayatıma girdiği andan bugüne dek bana destek olan, umutsuzluğa kapıldığımda cesaret, motivasyon ve güç kaynağım olan, attığım her adımda desteğini kalbimde hissettiren ve beni hiçbir zaman yalnız bırakmayan Özgün Oktay'a teşekkür ederim.

Gerek tez sürecinde gerek hayatımın diğer aşamalarında yardım ve dostluklarını gösteren Sn. Felemez Karakoç'a, Cemil Hasbeyoğlu'na, Elif Meriç'e ve Gamze Kesici'ye teşekkürlerimi sunarım.

Son olarak tez savunmama jüri olarak katılarak araştırmamı değerlendiren ve akademik anlamda gelişimime katkıda bulunan Dr. Öğr. Üyesi Asiye Yıldırım ve Dr. Öğr. Üyesi Meral Bozdemir'e teşekkürlerimi arz ederim.

Saygılarımla,

Muhammed Bayer Özçelik

Aralık, 2020

ÖZ

ÇOCUKLUK ÇAĞI ÖRSELENME YAŞANTILARI İLE BOYUN EĞİCİ DAVRANIŞLAR ARASINDAKİ İLİŞKİ: BENLİK SAYGISININ ARACI ROLÜ

Muhammed Bayer Özçelik
Yüksek Lisans Tezi
Psikoloji Anabilim Dalı Adı
Klinik Psikoloji Yüksek Lisans Programı
Danışman: Dr. Öğr. Üyesi Müge Uluman Mert
Maltepe Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, 2020

Bu çalışmanın amacı çocukluk çağı örselenme yaşantıları düzeyleri ile boyun eğici davranış düzeyleri arasındaki ilişkiyi incelemek ve bu ilişkideki benlik saygısının aracı rolünün manidar düzeyde olup olmadığını araştırmaktır. Bu amaçla, araştırmaya ön lisans, lisans ve yüksek lisans eğitimine devam eden 18-54 yaş aralığında ($\bar{x} = 24.19$, $ss = 5.47$) 193 kadın ve 128 erkek gönüllü katılımcı dahil edilmiştir. Veri toplama araçları olarak Çocukluk Dönemi Örselenme Yaşantıları Ölçeği Kısa Formu (ÇÖYÖ-KF), Boyun Eğici Davranışlar Ölçeği (BEDÖ), Rosenberg Benlik Saygısı Ölçeği (RBSÖ) ve Demografik Bilgi Formu kullanılmıştır. Araştırma sonuçlarına göre çocukluk çağı örselenme yaşantıları düzeyleri ile boyun eğici davranış düzeyleri ilişkisinin istatistiksel olarak manidar ve pozitif yönlü olduğu, boyun eğici davranışlar ile benlik saygısı düzeyleri ilişkisinin manidar düzeyde ve negatif yönlü olduğu, benlik saygısının çocukluk çağı örselenme yaşantıları ile boyun eğici davranış düzeyleri arasındaki ilişkide aracı rolünün manidar düzeyde olduğu görülmektedir. Araştırma sonucunda elde edilen bulgular ilgili alanyazın çerçevesinde yorumlanmış, sınırlılıkları ve alanyazına katkıları açıklanmış, gelecek araştırmalar için önerilerde bulunulmuştur.

Anahtar Sözcükler: Çocukluk Çağı Örselenme Yaşantıları, Boyun Eğici Davranışlar, Benlik Saygısı, Aracı Rol.

ABSTRACT

THE MEDIATOR ROLE OF SELF-ESTEEM IN THE RELATIONSHIP BETWEEN EARLY CHILDHOOD TRAUMA AND ENGAGING IN SUBMISSIVE BEHAVIOURS

Muhammed Bayer Özçelik
Master's Thesis
Department of Psychology
Clinical Psychology Programme
Advisor: Asst. Prof. Müge Uluman Mert
Maltepe University, Graduate School, 2020

The purpose of this study is to examine the mediator role of self esteem between the relationship of childhood trauma and submissive behavior. The study was completed by voluntary attendency of 321 (193 female, 128 male) university students between 18-54 years old ($\bar{x}$ = 24.19, ss = 5.47). Data were gathered using “Childhood Trauma Questionnaire Short Form”, “Submissive Behaviors Scale” and “Rosenberg Self-esteem Scale”. According to the aims of the study; findings showed a statistically significant relationship between childhood trauma and submissive behavior. Another finding was that there is a negative and significant correlation between engaging in submissive behaviors and self-esteem. Lastly the mediator role of self-esteem in the relationship between childhood trauma and engaging in submissive behaviors was found significant. In conclusion all findings were discussed in the light of the literature about the subjects mentioned in the study with addition of suggestions for future studies.

Keywords: Childhood Trauma, Submissive Behavior, Self-Esteem, Relationship, Mediator Role.

İÇİNDEKİLER

JÜRİ VE ENSTİTÜ ONAYI	ii
ETİK İLKE VE KURALLARA UYUM BEYANI	iii
TEŞEKKÜR.....	iv
ÖZ	v
ABSTRACT.....	vi
TABLolar LİSTESİ.....	x
ŞEKİLLER LİSTESİ	xi
KISALTMALAR.....	xii
SİMGELER LİSTESİ	xiii
ÖZGEÇMİŞ	xiv
BÖLÜM 1. GİRİŞ.....	1
1.1. Çocukluk Çağı Örselenme Yaşantıları.....	1
1.1.1. Fiziksel Örselenme	2
1.1.2. Duygusal Örselenme.....	3
1.1.3. Cinsel Örselenme.....	5
1.1.4. İhmal	6
1.1.5. Çocukluk Çağı Örselenme Yaşantılarına Ait Nedenler ve Risk Faktörleri	7
1.2. Boyun Eğici Davranışlar	10
1.2.1. Boyun Eğici Davranışların Neden ve Sonuçları	13
1.2.2. Boyun Eğici Davranışları Açıklayan Kuramlar.....	17
1.3. Benlik Saygısı	18
1.3.1. Benlik Saygısını Etkileyen Faktörler.....	20
1.3.2 Düşük ve Yüksek Benlik Saygısının Etkileri	23
1.4. İlgili Araştırmalar	24
1.5. Amaç	30
1.6. Önem	30
1.7. Varsayımlar	31
1.8. Sınırlılıklar	31
BÖLÜM 2. YÖNTEM.....	32
2.1 Araştırmanın Modeli	32
2.2 Çalışma Grubu	32

2.3. Verilerin Toplanması	34
2.4. Veri Toplama Araçları	35
2.4.1. Demografik Bilgi Formu	35
2.4.2. Çocukluk Dönemi Örselenme Yaşantıları Ölçeği (ÇÖYÖ-KF).....	35
2.4.3. Boyun Eğici Davranışlar Ölçeği (BEDÖ)	36
2.4.4. Rosenberg Benlik Saygısı Ölçeği (RBSÖ)	36
2.5. Verilerin Analizi.....	37
BÖLÜM 3. BULGULAR	40
3.1. BEDÖ, RBSÖ ve ÇÖYÖ-KF Puan Dağılımlarına Ait Betimleyici İstatistikler..	40
3.2 ÇÖYÖ-KF Alt Boyut Puanları ile BEDÖ ve RBSÖ Toplam Puanları Arasındaki İlişkilerin İncelenmesi.....	41
3.3. Çocukluk Çağı Örselenme Yaşantıları ile Boyun Eğici Davranışlarda Bulunma Düzeyleri Arasındaki İlişkide Benlik Saygısının Aracı Rolünün İncelenmesi.....	42
3.4. ÇÖYÖ-KF alt boyut puanları ile BEDÖ ve RBSÖ Toplam Puanlarının Demografik Özelliklere Göre Farklılaşp Farklılaşmadığının İncelenmesi	44
BÖLÜM 4. TARTIŞMA.....	54
4.1. Çocukluk Çağı Örselenme Yaşantıları, Boyun Eğici Davranışlar ve Benlik Saygısı Düzeyleri Arasındaki İlişkilerin Tartışılması	55
4.2. Çocukluk Çağı Örselenme Yaşantıları ile Boyun Eğici Davranışlarda Bulunma Düzeyleri Arasındaki İlişkide Benlik Saygısının Aracı Rolünün Tartışılması	56
4.3. Anne ve Baba Öğrenim Düzeyine Göre Değişkenlerin Tartışılması	58
4.3.1. Anne ve Baba Öğrenim Düzeyine Göre Çocukluk Çağı Örselenme Yaşantılarının Farklılaşp Farklılaşmadığının Tartışılması	58
4.3.2. Anne ve Baba Öğrenim Düzeyine Göre Boyun Eğici Davranış Düzeylerinin Farklılaşp Farklılaşmadığının Tartışılması.....	59
4.3.3. Anne ve Baba Öğrenim Düzeyine Göre Benlik Saygısı Düzeylerinin Farklılaşp Farklılaşmadığının Tartışılması	60
4.4 Sosyo-Ekonomik Düzeye Göre Değişkenlerin Tartışılması	62
4.4.1. Sosyo-Ekonomik Düzeye Göre Çocukluk Çağı Örselenme Yaşantılarının Farklılaşp Farklılaşmadığının Tartışılması	62
4.4.2. Sosyo-Ekonomik Düzeye Göre Boyun Eğici Davranışların Farklılaşp Farklılaşmadığının Tartışılması	63
4.4.3. Sosyo-Ekonomik Düzeye Göre Benlik Saygısı Düzeylerinin Farklılaşp Farklılaşmadığının Tartışılması	64
4.5. Cinsiyete Göre Değişkenlerin Tartışılması	65
4.5.1. Öğrencilerin Cinsiyetine Göre Çocukluk Çağı Örselenme Yaşantılarının Farklılaşp Farklılaşmadığının Tartışılması.....	65

4.5.2. Öğrencilerin Cinsiyetine Göre Boyun Eğici Davranış Düzeylerinin Farklılaşp Farklılaşmadığının Tartışılması	66
4.5.3. Öğrencilerin Cinsiyetine Göre Benlik Saygısı Düzeylerinin Farklılaşp Farklılaşmadığının Tartışılması	67
4.6 Öneriler	67
EKLER.....	70
Ek-A Bilgilendirilmiş Onam Formu	70
Ek-B Demografik Bilgi Formu	71
EK-C Çocukluk Çağı Örselenme Yaşantıları Ölçeği Kısa Formu.....	72
EK-D Boyun Eğici Davranışlar Ölçeği	73
EK-E Rosenberg Benlik Saygısı Ölçeği	74
KAYNAKÇA.....	75

TABLÖLAR LİSTESİ

Tablo 1. Katılımcıların Demografik Özelliklerine Ait Betimleyici İstatistikler	33
Tablo 2. Çöyö-Kf Alt Boyut Puanları İle Bedö Ve Rbsö Toplam Puanları Arasındaki İlişkilerin Belirlenmesine Yönelik Hesaplanan Pearson Korelasyon Katsayıları ..	41
Tablo 3. Çocukluk Çağı Örselenme Yaşantıları, Boyun Eğici Davranışlar Ve Benlik Saygısı Değişkenleri Arasındaki İlişkiler	42
Tablo 4. Çocukluk Çağı Örselenme Yaşantıları İle Boyun Eğici Davranışlarda Bulunma Düzeyleri Arasındaki İlişkide Benlik Saygısının Aracı Rolünün İncelenmesine Yönelik Regresyon Analiz Sonuçları	43
Tablo 5. Anne Öğrenim Düzeyine Göre Çocukluk Çağı Örselenme Yaşantılarının Farklılaşp Farklılaşmadığını İncelemeye Yönelik Gerçekleştirilen Anova Sonuçları	44
Tablo 6. Anne Öğrenim Düzeyine Göre Boyun Eğici Davranış Düzeylerinin Farklılaşp Farklılaşmadığını İncelemeye Yönelik Gerçekleştirilen Anova Sonuçları	46
Tablo 7. Anne Öğrenim Düzeyine Göre Benlik Saygısı Düzeylerinin Farklılaşp Farklılaşmadığını İncelemeye Yönelik Gerçekleştirilen Anova Sonuçları	46
Tablo 8. Baba Öğrenim Düzeyine Göre Çocukluk Çağı Örselenme Yaşantılarının Manidar Düzeyde Farklılaşp Farklılaşmadığını İncelemeye Yönelik Gerçekleştirilen Kruskall Wallis Testi Sonuçları	47
Tablo 9. Baba Öğrenim Düzeyine Göre Boyun Eğici Davranış Düzeylerinin Farklılaşp Farklılaşmadığını İncelemeye Yönelik Gerçekleştirilen Kruskall Wallis Testi Sonuçları	48
Tablo 10. Baba Öğrenim Düzeyine Göre Benlik Saygısı Düzeylerinin Farklılaşp Farklılaşmadığını İncelemeye Yönelik Gerçekleştirilen Kruskall Wallis Testi Sonuçları	49
Tablo 11. Sosyo-Ekonomik Düzeye Göre Çocukluk Çağı Örselenme Yaşantılarının Manidar Seviyede Farklılaşp Farklılaşmadığını İncelemeye Yönelik Gerçekleştirilen Kruskall Wallis Testi Sonuçları	49
Tablo 12. Sosyo-Ekonomik Düzeye Göre Boyun Eğici Davranışların Manidar Düzeyde Farklılaşp Farklılaşmadığını İncelemeye Yönelik Gerçekleştirilen Kruskall Wallis Testi Sonuçları	51
Tablo 13. Sosyo-Ekonomik Düzeye Göre Benlik Saygısı Düzeylerinin Manidar Seviyede Farklılaşp Farklılaşmadığını İncelemeye Yönelik Gerçekleştirilen Kruskall Wallis Testi Sonuçları	52
Tablo 14. Öğrencilerin Cinsiyetine Göre Çocukluk Çağı Örselenme Yaşantılarının Manidar Seviyede Farklılaşp Farklılaşmadığını İncelemeye Yönelik Gerçekleştirilen T Testi Sonuçları	52
Tablo 15. Öğrencilerin Cinsiyetine Göre Boyun Eğici Davranış Düzeylerinin Manidar Seviyede Farklılaşp Farklılaşmadığını İncelemeye Yönelik Gerçekleştirilen T Testi Sonuçları	53
Tablo 16. Öğrencilerin Cinsiyetine Göre Benlik Saygısı Düzeylerinin Manidar Seviyede Farklılaşp Farklılaşmadığını İncelemeye Yönelik Gerçekleştirilen T Testi Sonuçları	53

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 1. Araştırma Modeli	38
---------------------------------	----

KISALTMALAR

TDK	:Türk Dil Kurumu
TÜİK	:Türkiye İstatistik Kurumu
UNİCEF	:Birleşmiş Milletler Çocuklara Yardım Fonu
WHO	:Dünya Sağlık Örgütü
DBF	:Demografik Bilgi Formu
ÇÖYÖ-KF	:Çocukluk Dönemi Örselenme Yaşantıları Ölçeği Kısa Formu
BEDÖ	:Boyun Eğici Davranışlar Ölçeği
RBSÖ	:Rosenberg Benlik Saygısı Ölçeği

SİMGELER LİSTESİ

$\bar{X}$	:Ortalama
Sd	:Serbestlik Derecesi
Ss	:Standart Sapma
Sh	:Standart Hata
N	:Toplam Sayı
P	:Anlamlılık Düzeyi
R	:Korelasyon Katsayısı
R²	:Regresyon Katsayısı
%	:Yüzde

ÖZGEÇMİŞ

Muhammed Bayer Özçelik

Psikoloji Anabilim Dalı

Eğitim

Derece Yıl Üniversite, Enstitü, Anabilim/Anasanat Dalı

Yüksek Lisans 2020 Maltepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Psikoloji
Anabilim Dalı, Klinik Psikoloji Programı

Lisans 2017 İstanbul Ticaret Üniversitesi, İnsan ve Toplum Bilimler
Fakültesi Psikoloji Bölümü

Lise 2013 Diyarbakır, Ziya Gökalp Anadolu Lisesi

İş/İstihdam

Yıl Görev

2015-2016 Stajyer Psikolog, Özel Hayal Gemisi Anaokulu

2016-2017 Stajyer Psikolog, Bakırköy Mazhar Osman Ruh ve Sinir
Hastalıkları Hs.

2017-2018 Stajyer Psikolog, İnsan Hakları Derneği, İstanbul Şubesi

2019-2020 Stajyer Psikolog, Önce İnsan Psikolojik Danışmanlık Merkezi

Mesleki Birlik/Dernek Üyelikleri

Yıl Kurum

2016- Üye: İnsan Hakları Derneği

2017- Üye: Türk Psikologlar Derneği

Yayınlar ve Diğer Bilimsel/Sanatsal Faaliyetler

Türk Psikologlar Derneği, Minnesota Kişilik Envanteri (MMPI) Test Eğitimi
(2018)

Kişisel Bilgiler

Doğum yeri ve yılı : Diyarbakır, 1995

Cinsiyet: E

Yabancı diller : İngilizce (orta)

E- mail :

BÖLÜM 1. GİRİŞ

Bireylerdeki çocukluk çağı örselenme yaşantıları düzeyleri, boyun eğici davranışlarda bulunma ve benlik saygısı düzeylerini incelemek, çocukluk çağı örselenme yaşantıları düzeyleri ile bireylerin boyun eğici davranışlarda bulunma düzeylerinin manidar düzeyde ilişkili olup olmadıklarını ve bu ilişkide benlik saygısının aracı rolünün manidar düzeyde olup olmadığını araştırma amacıyla bu çalışma gerçekleştirilmiştir. Araştırmanın alt amaçları ise ölçümlenen değişkenler ile sosyo-demografik özellikler bağlamında manidar farklılaşmaların mevcut olup olmadığı çerçevesinde incelenmiştir.

Kişilerarası ilişkilerde davranış örüntülerinin bireylerin daha önce deneyimledikleri yaşantılardan etkilendiği farklı psikoloji yaklaşımları tarafından ortak biçimde kabul görmektedir. Bu bağlamda araştırmanın değişkenlerinden biri olan çocukluk çağı örselenme yaşantılarının da bireylerin davranış örüntüleri üzerinde etkili olabileceği düşünülmüştür. Çocukluk çağı örselenme yaşantıları çocukların yakın veya uzak çevreleri tarafından maruz kaldıkları ihmal veya istismar durumlarını açıklamaktadır. Çocukluk çağı örselenme yaşantıları kavramı alanyazında yer bulmadan daha önce 1962 yılında Kempe tarafından ilk kez “hırpalanmış çocuk” terimi dile getirmiş, sonrasında ise hırpalanmış çocuk teriminin yerini çocukluk çağı örselenme yaşantıları almıştır (akt. Bal, 2010).

1.1. Çocukluk Çağı Örselenme Yaşantıları

Çocukluk çağı örselenme yaşantılarının tanımlanması 1986 yılında Birleşmiş Milletler Çocuklara Yardım Fonu yönetim kurulunun 15 Mart tarihli raporunda; çocuğa bakım verenlerin veya ailelerinin bireylere karşı yasaklanmış ve önlenmesi gereken davranışlardan veya ihmallerden kaynaklanan zararlar şeklinde açıklanmıştır (United Nations International Children's Emergency Fund [UNİCEF], 1986). UNİCEF den sonra 1999 yılında Dünya Sağlık Örgütü de bu kavramı tanımlamıştır. Dünya Sağlık Örgütü’nün yaptığı tanımlamaya göre; çocuk istismarı veya çocuğa karşı kötü muamele;

sorumluluk, güven ve yetenek ile ilgili genel durumunda çocuğun sağığına, yaşamına, gelişimine zarar verebilen, fiziksel veya duygusal kötü davranışı, cinsel istismarı, ihmali, her türlü ticari çıkar için çocuğun kullanılmasını içeren her türlü davranışlardır. İhmal ise, çocukların fiziksel ve ruhsal sağııkları ve gelişmeleri için temel olan beslenme, korunma, şefkat, gözetim, eğitim ve yol gösterme gibi gereksinimlerin kendilerine kanuni olarak bakıp gözetmekle yükümlü kişilerce yeterince karşılanmamasıdır (Dünya Sağıık Örgütü [DSÖ], 1999).

Kempe, Silverman, Steele, Droegemueller ve Silver (1985) çocukluk çağı örselenme yaşantılarını “ana-babalar veya bakım veren eliyle çocuğa verilen ciddi fiziksel zarar” olarak tanımlamıştır. Çocukluk çağı örselenme yaşantıları kavramının alanyazında kabul gören bir tanımı da Taner ve Gökler (2004) tarafından ülkemizde yapılmıştır. Taner ve Gökler’e (2004) göre; çocukluk çağı örselenme yaşantısı baba-anne veya bakıcı gibi yetişkinler tarafından çocuklara yönlendirilen, çocukların gelişimini ketleyen ya da kısıtlayan davranışların veya ihmalin bütünüdür. Bu davranışların veya ihmallerin sonucunda çocukların bedenlen, ruhen veya cinsel anlamda zarar görmesi olasıdır. Yukarıda bahsedilen sivil toplum kuruluşları dışında bu kavram ile ilgili çalışma yürüten diğer araştırmacıların da getirmiş oldukları açıklama ve tanımlamalar incelendiğinde örselenme yaşantılarının her bireyde aynı şekilde meydana gelmediği anlaşılmaktadır. Bu durum da örselenme yaşantılarının sebeplerine ve ortaya çıkış şekillerine göre farklılaştığına işaret etmektedir. İlgili alanyazına göre bu farklılaşma iki ayrı grupta incelenmektedir. Ailenin, yakın çevrenin veya bakım verenin aktif olarak etkisinin görüldüğü örselleyici davranışlar fiziksel istismar, duygusal istismar ve cinsel istismar olarak sınıflandırılmıştır. Ailenin, yakın çevrenin veya bakım verenin aktif olarak etkisinin bulunmadığı ancak pasif kalarak çocuğa olumsuz etkide bulunacak davranışlar ise ihmal şeklinde sınıflandırılmıştır (Kara, Biçer ve Gökalp, 2004).

1.1.1. Fiziksel Örselenme

Çocukların örselenme yaşantıları psikoloji literatüründe temel olarak beş ana başlıkta incelenmiştir (Bernstein ve ark., 2003). Bunlardan ilki fiziksel örselenme olarak nitelendirilmiştir. Diğerleri tarafından en kolay biçimde fark edilen örselenme yaşantısı olan fiziksel istismarın tanımı farklı araştırmacılar ve tüzel kişiler tarafından çeşitli

şekillerde yapılmıştır. UNİCEF' e (1990) göre fiziksel örselenme; kaza sonrasında meydana gelemeyen, kanunlarca yasak olan, bireye acı veren durumlar ve işlevselliğinde devamlı zarara sebep olabilecek her çeşitteki şiddet hareketleridir. Bu tanımlamaya göre tokat atma, kemik kırma, boğazlama, tekmeleme, itme ve ısırma davranışları fiziksel istismar/örselenme olarak kabul edilmektedir. Ülkemizdeki ilgili alanyazında en çok atıf almış olan fiziksel örselenme tanımlamalarından biri Polat'a (2001) aittir ve bu tanımlamaya göre fiziksel istismar; çocukların kendilerine bakım verenleri tarafından fiziksel anlamda zarara uğratılması, bir anlamda bedensel bütünlüğünün etkilenmesi olarak değerlendirilirken, en geniş manada çocuğun kazara olmayan, bilinçli şekilde gerçekleştirilmiş yaralanmaları olarak tanımlanmaktadır. Ayrıca Polat (2007) bu tanımlamaya ek olarak altı yıl sonrasındaki çalışmasında çocuk istismarı türlerinde en sık karşılaşılan örselenme türünün fiziksel istismar yaşantıları olduğunu vurgulamıştır. Oral'a (2004) göre fiziksel istismar; çocukların babaları, anneleri ya da bakım veren kişiler tarafından gerçekleştirilmiş, kaza dışında meydana gelen ve çocuğun fiziksel sağlığını negatif biçimde etkileyen, bedensel bütünlüğünü bozabilecek yaralanmaları kapsamaktadır. Oral (2004) ve Polat (2001, 2007) tanımlamaları birbirlerini desteklemekte ve fiziksel örselenmenin daha kolay gözlemlenebilir olduğunu vurgulamaktadırlar. Ayrıca bu tanımlamalar UNICEF'in yayımladığı tanımlama ile de örtüşmektedir. Fiziksel örselenme yaşantılarının çocuklar üzerindeki etkilerine dikkat çeken çalışmalar incelendiğinde; uzun vadede duygusal bozukluklar (Kulaksızoğlu, 2004), madde bağımlılığı (Afifi, Brownridge, Cox ve Sareen, 2006), suisid içerikli düşünceler (Hardt ve ark., 2008), kısa ve orta vadede ise alt ıslatma (Kulaksızoğlu, 2004), disleksi (Şahin, 2001), yeme ve uyku bozuklukları (Gershoff, 2002) ve yakın ilişki kurma güçlüğü (Yıldız, 2007) meydana gelebileceği düşünülmüştür. Bu bağlamda fiziksel örselenme yaşantıları çocukluk çağındaki bireyleri olumsuz etkileyen faktörlerden biri olduğu ortaya konmuştur.

1.1.2. Duygusal Örselenme

Fiziksel örselenme yaşantılarının ne tür sonuçlara sebep olduğu insanın gözlem becerisi ile çoğu zaman algılanabilmektedir, ancak istismarın bütün türleri insanın yalnızca fiziksel gözlem becerisi ile anlaşılamamaktadır. Duygusal örselenme yaşantılarında örselenmenin izlerini direkt olarak gözlemlemek çoğu zaman mümkün

değildir (Acehan, 2013; Polat, 2007; Topçu, 2009). Örselenme türlerinden insanın fiziksel muayenesi sonucunda tespit etmekte zorlanabileceği yaşantılar arasında duygusal örselenme yaşantıları yer almaktadır. Fiziksel ve cinsel örselenmenin çocuk bedeninin gözlenmesi sonucunda tespit edilme ihtimali mevcut iken, duygusal örselenme tespiti yapılamadan yıllarca çocuğun zarar görmesine sebep olabilmektedir (Markham, 1998). Ayrıca fiziksel örselenmeye maruz kalan çocuklarda %90 oranında duygusal örselenme ile de karşı karşıya kaldıkları tahmin edilmektedir (Claussen ve Crittenden, 1991; Mash ve Wolfe, 1991; Polat, 2007; Şahiner, Yurdakök ve Kavak, 2001). UNİCEF (2010) duygusal örselenmeyi çocukların nitelik, potansiyel ve isteklerinin sürekli olarak aşağılanması, sosyal ilişkiler veya kaynaklardan mahrum bırakılması, sosyal anlamda ağır zararlar verme veya reddetme ile korkutulması, çocuktan yaşına ve kuvvetine göre uygun olmayan taleplerde bulunulması ve çocuğun topluma psikolojik olarak aykırı düşen çocuk yetiştirme biçimleri ile yetiştirilmesi olarak tanımlamıştır. UNICEF ve yabancı kaynakların dışında duygusal örselenme kavramını açıklayan ülkemizdeki çalışmalardan Topbaş'a (2004) göre; reddetme, aşağılama, küfretme, yalnız bırakma, yalıtma, ayırma, korkutma, yıldırma, tehdit etme, duygusal bakımdan ihtiyaçlarını karşılamama, yaşının üstünde sorumluluklar bekleme, kardeşler arasında ayırım yapma, değer vermeme, önemsememe, küçük düşürme, alaylı konuşma, lakap takma, aşırı baskı ve otorite kurma, bağımlı kılma ve aşırı koruma görülen duygusal istismarın içeriğini oluşturur.

Ölçülmesi diğerlerine nazaran zor olan duygusal örselenme genellikle diğer örselenme türleri ile birlikte görülür (Atamer, 2005). Atamer'in (2005) görüşünü destekleyen bir çalışma da Legano, McHugh ve Palusci (2009) tarafından ortaya konmuştur. Çocukların değersiz, arzulanmayan bir birey olduklarını hissettirecek biçimde yaklaşmak veya çocuklara kaşı ilgisiz kalma şeklinde gerçekleştirilen duygusal örselenme, fiziksel ve cinsel örselenme vakalarıyla beraber gözlemlenmektedir (Legano ve ark., 2009). Şahiner, Yurdakök ve Kavak'a (2001) göre fiziksel örselenme ve duygusal örselenme vakalarının birçoğunda cinsel istismar ve ihmalin de var olduğu görülmektedir.

1.1.3. Cinsel Örselenme

Bu bilgiler ışığında önceki araştırmacıların da ortaya koydukları biçimde örselenme yaşantılarının büyük bir kısmı yalnızca duygusal veya fiziksel olarak değil, birbirleri ile beraber veya cinsel istismar ve ihmal ile birlikte gerçekleşmektedir (Polat, 2007). Bu bağlamda cinsel istismarın ve buna bağlı olarak gelişen örselenme yaşantılarının tanımı yapılmalıdır. İlgili alanyazın incelendiğinde cinsel boyuttaki örselenme yaşantılarının tanımı DSÖ ve yabancı kaynaklar tarafından çeşitli biçimlerde yapıldığı gözlenmektedir. Cinsel istismar/örselenmenin tanımı ilk kez Kempe (1978) tarafından yapılmıştır. Kempe' ye (1978) göre cinsel istismar; erişkin olmayan bireylerin durumu anlama süreçleri mümkün olmadığında ve kendi istekleri dışında cinsel ilişkide kullanılmalarıdır (akt. Bal, 2010). DSÖ'nün (1999) tanımlamasına bakıldığında; çocuğun anlamlandıramadığı, rıza etme potansiyelinin mevcut olmadığı veya gelişimsel anlamda yeterli bulunmadığı, izin verme ehliyetinin bulunamayacağı durumlarda toplumların tabularını ihlal eden ve kanunların aksinde bir cinsel faaliyet içerisinde bulunması manasına gelmektedir. Çocuk cinsel istismarı; mesuliyet, güven ya da otorite bağı içinde olduğu erişkin veya başka bir çocukla arasında meydana gelen ve başka bir kişinin kendi gereksinimlerini tatmin etme amacıyla gerçekleşen cinsel faaliyet olarak tanımlanmaktadır (DSÖ, 1999). Margolin'in (1990) tanımlamasında cinsel istismar; psikoseksüel ilerleyişini gerçekleştirmemiş ve ergin olmayan çocuğun yetişkin kişi tarafından cinsel uyarı ve tatmin hedefiyle etkilenmesi şeklinde açıklanmıştır. Çocuğun cinsel istismarının tanımı ülkemiz araştırmacıları tarafından da yapıldığı görülmektedir. Öztürk'e (2011) göre cinsel örselenme yaşantısı çocuğun şahsından beş yaş ve daha fazla olmak kaydı ile diğeri tarafından cinsel haz hedefi ile yaklaşılmasıdır. Çocuğun cinsel anlamda bir fiilin içerisinde bulundurulması da cinsel istismar olarak nitelendirilir. Bu bağlamda sözü edilen mağdur ile fail arasındaki yaş farkı İşeri (2006) tarafından da vurgulanmıştır. Ancak İşeri'nin (2006) tanımlamasına göre yaş farkı Öztürk (2011) gibi beş yaştan farklı olarak dört yaş olarak kabul edilmiştir. İşeri'nin (2006) tanımlaması ise; cinsel örselenme, cinsel anlamda gelişmişliğini henüz bitirmemiş olan ergenin veya çocuğun, erişkin eli ile cinsel haz ve bu amaç doğrultusunda kendisini tatmin etmek için zor kullanarak, korkutarak ya da kandırarak kullanılması şeklindedir. Cinsel örselenme çocuk ve bir yetişkin arasındaki cinsel öğeler olarak kabul edilmek ile birlikte, iki yetişkin olmayan birey arasında cinsel faaliyetin de

yaş farkı dört ve üzeri olduğu durumlarda, küçük çocuğun zor kullanılarak ya kandırılarak cinsel haz hedefli doğrultusunda kullanılmasını da kapsamaktadır. Fiziksel, duygusal ve cinsel örselenme yaşantılarının izole biçimde görülmesi nadiren karşılaşılr ve genel olarak örselenme yaşantıları bir ailede diğer türler ile birlikte görülür (Polat, 2007). Çocukluk çağı örselenme yaşantılarının diğer boyutu ise ihmaldir.

1.1.4. İhmal

Bütün dünya çocukları düşünüldüğünde duygusal, fiziksel ve cinsel örselenmenin dışında çocukların %1-2'sinin ihmal ile karşı karşıya oldukları düşünülmektedir (Atamer, 2005). Bütün istismarların %48-63'nün ihmaller ile beraber meydana geldiği düşünülmektedir (Çamurdan, 2008). Küpeli, Kanbur ve Derman'a (2002) göre çocuk ihmali diğer örselenme türleri ile karşılaştırıldığında örselenme türlerinden on ile on beş kat daha fazla meydana gelmektedir. Chadwick'e (1991) göre çocukluk çağı örselenme yaşantılarının türlerinde olan ihmal yaşantılarının meydana geliş sebeplerinin çeşitliliği bu kavramın birden fazla boyutunun mevcut olmasına sebep olmaktadır (akt. Polat, 2007). Bu sebeple ihmal kavramı açıklanırken birden fazla ve birbirinden farklı tanımlar ile karşılaşmak mümkündür. DSÖ (1999) ihmalin en kapsayıcı tanımını; erişkin olmayan bireyin güvenli yaşama, korunma, duygusal gelişim, beslenme, eğitim, sağlık benzeri bütün boyutlardaki ilerlemeyi temin etmekteki yetersizlik olarak yapmıştır. Bu tanım ergin olmayan bireyin çeşitli zararlardan korunamamasını ve ona hayatta kılavuzluk edilmemesini de içermektedir. Ayrıca Olive'e (2007) göre ihmal; ergin olmayan bireylerin bakımı ile yükümlü kişilerin, çocukların gereksinimi olan beslenme, korunma, emniyet, giyinme, öğrenim, sağlık ve sefkat benzeri temel gereksinimlerini aksatma ya da karşılamama neticesinde çocuğun fiziken, ruhen, ahlaken, ya da toplumsal gelişiminin zedelenmesi olarak da açıklanmaktadır (akt. Uçar, Yıldız, Bilgin ve Baştemur, 2020).

Ülkemizde yapılan farklı çalışmalarda da ihmal kavramı çeşitli şekillerde nitelendirilmiş ve açıklanmıştır. Aral ve Gürsoy'a (2001) göre ihmal; çocuğa karşı en temel sorumlulukların yerine getirilmemesidir. Çocuğun sağlığı, fiziksel veya psikolojik gelişimi için gerekli ihtiyaçların karşılanmaması olarak tanımlanan "Çocuk İhmali", bir bütün olarak toplum, kurumlar ve bireyler tarafından geliştirilen ihmal davranışı, çocukların temel hak ve özgürlüklerinden yoksun bırakılması sonucunda onların

gelişimlerini engelleyici davranışlar olarak ortaya çıkmaktadır. Çocuğun ihmal edilmesi de istismar davranışı kadar önemlidir. Bir çocuğu ihmal etmek onu hırpalamak kadar zararlı olabilmektedir (Aral ve Gürsoy, 2001). İhmalin tanımını yapan bir diğer çalışmacı Bayramoğlu'na (2009) göre; ihmal ana-babanın ya da herhangi bir bakım verenin çocuğun gereksinimlerini yerine getirmek, gözetmek ve benzeri sorumlulukları yeterince yerine getirmemeleridir ve bakım verenler çeşitli risklerden korumadıklarından dolayı da çocukları ihmal etmiş kabul edilirler.

1.1.5. Çocukluk Çağı Örselenme Yaşantılarına Ait Nedenler ve Risk Faktörleri

Çocukluk çağı örselenme yaşantılarının fiziksel, duygusal, cinsel ve ihmal gibi boyutlarının mevcut olması örselenme yaşantılarının çeşitli faktörlerden kaynaklı olarak meydana geldiğine işaret etmektedir (Polat, 2007). Örselenme yaşantılarının nedenleri ve kaynakları değişikçe örselenme yaşantısının boyutu veya türü de buna bağlı olarak değişiklik göstermektedir. Bu nedenler ve risk faktörlerin örselenme yaşantılarının çoğu boyutunda ortak olsa da yalnızca aile veya çocuk kaynaklı olmayabilecekleri çeşitli araştırmalar tarafından gösterilmiştir. Maddi, toplumsal, geleneksel ve çevresel şartlar, ebeveynlerin düşük öğrenim seviyesi, aile mekanizmasının bozulmuş olması, ana-babanın travmatik yaşantı ile karşılaşmış olması, ana-babanın karakter özellikleri, ailenin içinde bulunduğu uyuşmazlıklar, ana-babalarda alkol ve maddenin aşırı tüketimi gibi faktörler örselenme yaşantılarının temel neden ve risk faktörleri olarak sıralanabilir (Bahar, Savaş ve Bahar, 2009; Deniz, 2006; Chatters ve Taylor, 2005; Cohen ve Wills, 1985; İşmen, 1999; Lincoln, Chatters ve Taylor, 2005).

Ebeveynler veya diğer bakım verenler çocuğun dünyaya geldiği andan itibaren ilişki kurduğu ilk kişiler olmaktadır. Yetişkine göre daha hassas ve korunmasız olan bireyin bakım vereni çocuğun yaşamında birinci derecede önem arz eden kişilerdir. Bu sebepten ötürü ana-babanın veya bakım veren tarafından kaynaklanan zararlı duygu veya davranışlar çocukluk çağı örselenme yaşantılarında en önemli ve en sık rastlanan risk faktörü olma özelliğini taşır (Horton ve Cruise, 2001). Ana-babaların çocuk yetiştirmeyi yüklenebilecek kabiliyette olmamaları, ebeveynlerin beklentilerinin çocuğun yetenekleri ve potansiyeli ile çelişir durumda olması, çocuğu yetiştirmek ile sorumlu bireylerin toplumsal veya ailevi anlamda yalnız kalması veya kendi ana-babası

tarafından örselenmeye maruz kalmış olmaları örselenme yaşantısının sıklıkla gözlemlendiği durumlar arasındadır (Polat, 1997; Whitaker ve ark., 2008; Bartlett, Kotake, Fauth, ve Easterbrooks, 2017; Widom, Czaja ve Dumont 2015).

Çocuk yetiştirme ortamdaki stres, sorumluluğunu alan kişinin yalnız kalması ve bu görevi layığıyla becerememe, bakım veren bireyin daha öncesinde kendi örselenme yaşantılarının ve psikolojik problemlerinin mevcut olması, maddi güçlük gibi sebepler aileden kaynaklanan sebeplerden bazılarıdır (Dursunkaya, 2007). Ebeveyn kaynaklı sebeplerin dışında kültürel, çevresel faktörler de çocukluk çağı örselenme yaşantılarını meydana getirebilecek veya tetikleyebilecek potansiyele sahip faktörlerdir. Çocuğun içinde bulunduğu ve etkilendiği toplumsal statünün çocuk istismarı ile bağlantılı olduğu çeşitli araştırmacılar tarafından dile getirilmiştir (Scannapieco ve Connell-Carrick, 2005; akt. Barak, 2015; Garbarino, 1980; akt. Demirbaş, 2017). Çocuğun yetişmiş olduğu ortamdaki ailenin stres faktörünün yüksek, sosyo-ekonomik faktör baz alındığında ise düşük seviyelerde olması örselenme yaşantıları ile önemli oranda bağlantılı olduğu dile getirilmektedir (Hutchison, 1990). Çocuğun fiziksel örselenme yaşantısındaki failin ise öğrenim düzeyi genel anlamda zayıftır (Howe, 2005). Hemen hemen her kültürde çocuklar kendilerinin henüz bir birey olarak görülmediği, bireysel olarak hak ve özgürlüklerinin yeterince tanınmadığı, ana-babalarının mesuliyeti altında olan bireyler olarak düşünülen ve bu bağlamda değerlendirilen kişiler olarak kabul edilirler (Holman, 2001). Günümüz şartlarında maddi sorunlar ve ana-babanın işsizliği çocuk işçiliği kavramını ortaya çıkarabilmektedir. İşçi olan bir çocuğun ise ihmal edilme ve örselenme potansiyelinin artacağı beklenmektedir. Ana-babanın işsizliği ise toplumda sadece maddi bir sorun olarak görünmemekte, bir statü, kimliğin bir parçası olarak görülmektedir. İşsiz olan ebeveyn, toplumsal olarak bu statüde ve kimlikte görülür ve kabul edilir iken çocuğunun da ebeveyninin yaşadığı sorunları kendi sosyal ortamında yaşaması muhtemeldir (Warshaw, 2001).

Armağan'ın (2007) çalışmasında diğer faktörlerin dışında göçün de istismar ve ihmalin ortaya çıkışında etkili olabileceği vurgulanmıştır. Ana-babaların yerleşim yeri değiştirmesi sonucuna bağlı olarak çocukları ile olan ilişkilerindeki bağın zayıflayabileceği ve çocukları üzerinde kontrolü olan ailelerin bu kontrolü eskisi kadar sağlayamayabileceği düşünülmüştür. Göç sebebi ile kontrol dışına çıkmaya meyilli olabilen çocukların denetimsiz kaldığı ortamda suça veya olumsuz değişkenlere maruz

kalması daha olasıdır. Bu denetimsizlik ortamı çocuğu diğeri tarafından istismara daha açık hale getirebilmektedir (Bilge, 2009; Chang, Rhee ve Weaver, 2006; Kara ve ark. 2004; Sandalcı, 2004). Aile denetimi bu noktada ne kadar önemli bulunsa da çocuk üzerinde aşırı denetim sağlamaya çalışan, baskıcı tutumda olan ailelerin çocukları da ebeveynleri tarafından duygusal ve fiziksel anlamda örselenmeye açık hale gelmektedir (Herman, 2015). DSÖ (1999) toplumsal risk etmenlerini çocukların yaşadıkları toplumlarda değerlerinin azalması, sosyal adaletsizlikler, toplumun içerisinde bulunduğu siyasi sorunlar, suç oranlarının artmış olması, toplumun örselemeye olan bakış açısı olarak tanımlamaktadır. Bütün çocukların doğdukları andan itibaren istismar edilme ihtimali vardır ancak bazı özellikleri barındıran çocuklarda bu ihtimal diğerlerine göre daha fazla olabileceği düşünülmüştür. Bu bağlamda diğer risk faktörlerinin yanında çocuğa ilişkin çocuğun kendinde barındırdığı özellikler bakımından meydana gelen risk faktörleri de araştırılmıştır.

Bazı araştırmacılar çocuğa bağlı olarak gelişen risk faktörlerini açıklar iken diğer çocuklara kıyasla ebeveynlerine daha çok emek sarf ettirebilecek olan çocukların özelliklerini vurgulamışlardır. Tower'a (2005) göre; beklentinin dışında dünyaya gelen ya da ebeveynlerinin beklentilerini yerine getirmekte güçlük çeken, erken, geç ya da prematüre olup ihtiyaçları diğer çocuklara göre daha fazla olan, evde özel bakıma gereksinim duyan çocukların örselenme ihtimali daha yüksektir. Çocuğun ağır bir hastalığının ya da fiziki bir sakatlığının varlığı, zihinsel engelinin olması, sürekli olarak ağlaması ve zor kullanıldığında dahi susturulamaması, bakım verenlerin çocuğu örselemesine davetiye çıkarmaktadır. Ülkemizde yayımlanan bir çalışmada çocukların mizaçlarının da risk etmeni olarak kabul edilebileceğinden bahsedilmiştir. Çocuğun aşırı hareketli olması veya hiperaktivite bozukluğunun olması da bu konuda yüksek risk taşımasına sebep olabilmektedir (Karakoç, 2009).

Bir diğer risk faktörü de çok çocuklu ailelerdeki doğum sırasıdır. Örselenme ile karşılaşma sıklığını etkilen bir faktör olarak düşünülen ailedeki doğum sırasına göre en büyük ve en küçük çocuklar diğerlerine göre dezavantajlı konumdadırlar (Adler, 2006). Holman (2001) ailedeki çocuk doğum sırasının örselenme ihtimali bakımından önemli bir risk etmeni olarak kabul edildiğini dile getirmiştir. Holman'a (2001) göre ilk defa çocuk sahibi olan ebeveynler tecrübesiz olabilmekte, bunun yanı sıra çocuklar da ebeveynlerin aşırı beklentilerinin ağırlığı altında ezilebilmektedir. Birden fazla çocuğa

sahip olan ailelerde ise en küçük çocuklar ebeveynlerin çocuk yetiştirme açısından bitkin aşamalarına denk geldikleri için, ihmal ile karşılaşmak durumunda kalabilirler. Çeşitli risk faktörleri ile karşılaşan ve çocukluk çağında fiziksel, duygusal, cinsel örselenme veya ihmal ile karşılaşan çocuklar ile bu yaşantılarla karşılaşmayan çocuklar arasında ilerideki yaşamlarında çeşitli farklılıklar olabileceği düşünülmüştür. Bütün örselleyici yaşantılar birey üzerinde uzun süreli etkiler bırakır ve bu yaşantılar çocuk için psikolojik, sosyal, gelişimsel bağlamda zorlayıcıdır (Vahip, 2002). Örselleyici yaşantılar ile büyüyen çocukların yetişkinlik dönemlerinde psikolojik sorunlar ile karşılaşma bakımından risk grubunda oldukları düşünülebilir (Burgess, 1995). Bruce, Heimberg, Blanco, Schneier ve Liebowitz (2012) sosyal kaygı bozukluğunda çocukluk çağı duygusal örselenme yaşantılarının oldukça etkili bir yordayıcı olduğunu vurgulamaktadır. Örselenme ile karşılaşan çocukların erişkin oldukları dönemleri incelendiğinde başkalarıyla güvenilir ve sağlıklı bağlar ve ilişkiler kurmakta zorlandıkları tespit edilmiştir (Olive, 2007; akt. Uçar ve ark., 2020).

Bu tarz ortamlarda yetişen çocukların tüm yaşamları boyunca pasif kişilik oluşturabilecekleri gözlemlenmiştir (Glaser, 2002). Bu bağlamda çocukluk çağı örselenme yaşantılarının negatif bir sonucu olarak sosyal, gelişimsel ve davranışsal bir etki olan pasif kişilik geliştirme faktörü boyun eğici davranışlar kapsamında değerlendirilmiş ve araştırmaya dahil edilmiştir.

1.2. Boyun Eğici Davranışlar

Boyun eğici davranışlar psikoloji literatüründe Milgram'ın 1974 yılında başlatmış olduğu deneysel çalışma ile gündeme gelmiştir. Milgram'ın laboratuvar ortamında gerçekleştirdiği ünlü elektrik şoku verme temalı deneyi kavramın tüm çevreler tarafından dikkat çekmesine sebep olmuştur. Deney, otorite ve otoriteye itaat kavramlarını test etmek üzere kurulmuştur (akt. Aronson, Wilson ve Akert, 2012).

Milgram Deneyi'nde önceden belirlenmiş otorite kişisi ve itaat ile ilişkilendirilmiş olan ve denek olarak çalışmaya katılan birey ve kurban olarak nitelendirilen birey (işbirlikçi) ile gerçekleştirilmiştir. İşbirlikçi kişi ile denek olarak araştırmaya dahil edilen kişi araştırmacılar tarafından önceden tanıştırılır. Denek olarak katılan kişinin ise işbirlikçi ile araştırmayı yapan bireyler arasındaki anlaşmadan haberi yoktur. Araştırmada denek olarak seçilen kişinin görevi önceden işbirliği yapılmış

kişiyi araştırmacılar tarafından kendisine verilen kelimeleri ezberletmektir. Bu ezberletme sürecinde yapılan her hata sonucunda denek olarak belirlenen kişinin araştırmacının işbirlikçisine elektrik şoku vermesi istenmektedir. Ancak gerçek anlamda böyle bir şok yoktur, işbirlikçi hata yaptığında şok ile karşılaştığını iddia ederek rol yapmaktadır. Yanlış ezber veya ezberleyememe sonucunda işbirlikçiye verilen şok düzeyinin artırılması araştırmacılar tarafından denekten istenir ve otoriteye itaat edip etmeyeceği, diğerine mevcut koşullar altında zarar verip vermeyeceği gözlemlenmek istenir. Denek her hatada dozu arttırdığını düşünmektedir ve işbirlikçi buna uygun şekilde rol yapmaktadır. Araştırmacılar denek olarak seçilmiş kişiyi sürekli talimat vermektedir. Denek şok vermek istemediğini ilettiği takdirde red cevabı almakta ve şok vermeye devam etmesi gerektiği söylenmektedir. Bunun ciddi ve mecburi olduğu iletilmektedir ve bu talimata uyup uymayacağı gözlenmektedir. Araştırmanın sonunda denek olarak seçilmiş kişilerin %65 oranında işbirlikçi olan kişiyi, işbirlikçi olduğunu bilmediği halde şok vermeye devam ettiği kayıtlara geçmiştir. Bu deney sonrasında alanyazında boyun eğme davranışı teknik bir kavram olarak yer edinecektir (Aronson ve ark., 2012).

Boyun eğme kavramı Türk Dil Kurumu Sözlüğü incelendiğinde saygı kavramının karşılığı olarak; birine ya da bir şeye karşı dikkatli ve ölçülü olmak, değer verdiğini göstermek olarak belirlenmiştir (TDK, 2018). İtaat kavramı TDK'ye göre; 'diğerinin sözünden çıkmamak, dinlemek, buyruğuna uymak' olarak belirlenmiştir (TDK, 2018). Türk Dil Kurumu Sözlüğü incelendiği zaman saygı ve boyun eğme kavramlarının birbirinden zıtlaşmadığı ve kavram olarak keskin biçimde ayrılmadığı gözlemlenmekte ve boyun eğici olarak nitelendirilen ve en çok karşılaşılan tür olarak itaat, saygılı davranmak ile karıştırılabilmekte ve saygılı olma amacıyla kişilerden boyun eğici tutum ve davranışlar talep edilebilmektedir (Yıldırım, 2004). Bu bağlamda değerlendirildiğinde boyun eğme davranışının toplumsal algıdaki yeri ve kavramın kültürel farklılıklardaki yansımalarının olduğu anlaşılmaktadır.

Boyun eğme kavramının tanımı ülkemizde Budak (2003) tarafından yapılmıştır. Bu tanımlamaya göre boyun eğme; otoritenin kurallarına ve verdiği emirlere uygun biçimde hareket etmektir. Bu davranışlar kişinin gönüllü biçimde devam ettiği ve benimsediği alışkanlıklar değildir. Bu davranış ve alışkanlıklar kişinin otorite konumundaki kişiyi gönülsüz de olsa biat ettiği anlamına gelir. Otoriter kişiyi ya da

kuruma boyun eğmiş birey, istemediği halde diğerine doğrudan zarar verebilecek düzeyde davranışları ortaya koyabilir (Budak, 2003).

Allan ve Gilbert'e (1994) göre, boyun eğici davranışlar diğerini incitmemeye dikkat eden ve hassas davranan, kendi dışında diğerlerini mutlu etmeye çabalayan, sürekli iyilik yapma çabasında bulunan, diğerini reddetmekte zorlanan, istemediği ve memnun olmadığı hususları dile getirmekte ve sinirini yansıtmakta zorlanan, devamlı biçimde onay alma gereksinimi hisseden, fikirlerini ve haklarını savunamayan ve bunun benzeri tavırlara sahip karakter özelliklerinin toplamıdır. Bir diğer deyimle, kendisinin içinde bulunduğu hususlarda pes etmeyi seçtiği, genellikle yüksek uyarılmışlık seviyesinin ve tansiyonunun var olduğu zorlantılı durumları tercih edilen davranışlar bütünüdür.

Alanyazın taraması sonucunda elde edilen bilgiler doğrultusunda konu ile ilgili olarak ülkemizde yapılan tanımlamalar arasında dikkat çeken bir açıklama da Can'a (1990) aittir. Günümüzdeki rekabetçi hayat şartlarında beğenilme ve statü kazanma arzusu kişilerarası bağlar ve ilişkilerde insanın yaratılışına uymayan tutumlar sergilenmesine neden olmaktadır. Diğerleri tarafından beğenilmek, itibar görmek, kabul edilmek, vb. gibi kazanımlar zaman zaman olması gerektiğinden çok önemsendiği için birçok birey bu sıfat ve statülere erişebilmek amacıyla kendi gibi davranmaktan ve olmaktan ödün verebilmekte, diğerlerine karşı boyun eğici kişilik özellikleri ortaya koymaktadır (Can, 1990). Ülkemizde yapılan araştırmalardan bir diğerinde ise boyun eğici davranışlarda görülen aşırı uymacı tutumun toplumsal hayat içerisinde zorunlu olduğundan bahsedilmiştir. Ancak içinde yaşanan toplum davranış düzenlerini korumak için normlar (kurallar) oluşturur ve bu normları çocukluk yıllarından itibaren bütün topluluk paydaşlarına empoze eder. Böylece insanların birbiri ile çelişmeyen davranışlarının geneli çocukluk ve ergenlik sürecinden itibaren yetişkinlik çağına dek "ortak öğrenme" sonucunda oluşturulur (Kağıtçıbaşı, 2012).

İlgili alanyazın ışığında değerlendirildiğinde boyun eğme davranışlarının özellikleri küçük ve büyük çaplı düzeylerde kültürel bağlam ile etkileşim halinde olduğu, bireyin içerisinde yaşadığı en küçük topluluk birimi olan aile, akrabalık ilişkileri veya en geniş kapsamda içinde yaşamış olduğu ülkenin bireye yaklaşım biçimleri ile boyun eğici davranışların etkilenebileceği tahmin edilmektedir.

1.2.1. Boyun Eğici Davranışların Neden ve Sonuçları

İlgili alanyazın incelendiğinde bireylerin boyun eğici davranış kalıpları ve tutumları yaşamlarına devam etmelerinin sebepleri üç farklı neden ile açıklanmıştır. İlk neden olarak aile içerisindeki bağların yapısı ve ana baba tutumlarının bu davranış ve tutumlar üzerinde etkili olduğu düşünülmüştür. Bir diğer neden ise sosyal bir varlık olan insanın içinde yaşadığı topluluk ve kültürden etkilenebileceği varsayımı kabul edilerek belirlenmiş çevresel ve kültürel faktörlerdir. Diğer etkenler ise bireyin kendisinden kaynaklanan veya genetik sebeplerdir. Çocuğun ilişkilerinde boyun eğici karakter özellikleri gösterip göstermeyeceği konusunda genetik faktörlerin etkisi maksimum %18 oranında olup, küçük bir paya sahiptir. Cattell'e (1989) göre olaysal ve durumsal etkilenimler, çevresel etmenler genetik faktörlerden daha kritik belirleyicilerdir (akt. Yıldırım ve Ergene, 2003). Her faktörün kendi başına birey üzerinde etkisinin olabileceği gibi diğer faktörlerin toplamının da insan davranışlarına etki edebileceği düşünülmüştür. Bu neden ve risk faktörlerinden bireye boyun eğici tutum ve davranışları üzerine en çok etki eden ve sıklıkla karşılanan sebep ise aile yapısı ve ebeveyn tutumlarıdır (Freedman ve ark., 1993).

Ailelerin çocuklarını yetiştirirken takındıkları tutum ve davranış biçimleri bireyleşme sürecine başlamış olan çocukların sağlıklı karakter özellikleri geliştirebilmeleri ve diğerleri, kendisi ile barışık şekilde hayata devam edebilmeleri, ileride kendileri veya içinde yaşadığı toplum bireyleri adına faydalı kişiler olabilmeleri bakımından önemlidir. Yetiştirme sürecindeki davranış ve tutumların toplumlar ve kültürler arasında farklılaştığı gibi çekirdek aileler arasında da farklılıklar görülmektedir. Bu bakımdan ebeveyn veya bakım verenlerin çocuğa karşı davranış ve tutumları önem arz etmektedir zira çocuğun ilk sosyalleştiği ve bireyleşme çabalarının başladığı ortam kendi çekirdek aile ortamıdır. Ebeveynlerin çocuğa karşı olan otoriter ve baskıcı tutumları bu anlamda çocukları olumsuz etkilemektedir (Berber, 1990). Kişilerin boyun eğici davranışlarda bulunmalarının temelinde otoriter, aşırı disiplinli ve aşırı sınırlayan ebeveyn davranış ve tutumları etkilidir. Baskıcı ebeveyn tutumlarında çocuğun yerine aile tüm kararları alabilir ve çocuğa alan bırakmadan her şeyin doğrusunu onun yerine tanımlayabilir ve bu davranışlardan sonra çocukta itaat etmesi beklenir (Bolattekin, 2014). Türk tipi aile ve eğitim ortamı gözlemlendiğinde genel olarak otoriter, baskıcı, olması gerektiğinden fazla koruyucu ve denetleyici bir yapının

yerleşik olduğu gözlemlenmektedir. Bu sebepten ötürü çocuk ve ergenin sürekli saygı gösteren, boyun eğici, edilgen, dingin karakter yapısıyla şekillendiği tespit edilmiştir (Yavuzer, 2013). Horney'e (1992) göre ise; çocukluk çağlarında yeteri düzeyde ebeveyn tarafından doyurulmayan sevgi gereksinimi ileriki yaşlarda aynı kişinin nevrotik sevilme gereksinimine evrilmekte ve kişinin sevilme amacı ile ödeyeceği bedel çoğunlukla boyun eğme, sinme ve duygusal bağımlılığa yakın davranışlar olabilmektedir. Bu tarzdaki ebeveyn tutum ve davranışları bireyin karakter özelliklerini güçsüzleştirmekte, bireyin tüm hayatı boyunca sessiz, sakın, tedbirli biri olmasına sebep olabilmektedir. Ayrıca Bilal'e (1984) göre bunların dışında çocuklar küskün, silik, manipüle edilmeye açık, boyun eğen biri haline de gelebilmektedir (Bilal, 1984; akt. Saruhan, 1996). Bireyin içerisinde bulunduğu ailenin çocuğa bu türde etkilerinin olduğu ilgi alanyazında kaydedilmiştir ancak bu tür ebeveyn tutumların gelişmesinde de ailenin de içerisinde bulunduğu topluluk ve kültürün etkilerinin de bu bağlamında önem arz ettiği düşünülmektedir.

Boyun eğici davranışların meydana gelmesi hususunda etkili olan çevresel faktörlerin hangileri olduğu konusunda çeşitli görüşler mevcuttur. Yavuzer'e (2002) göre; ana-baba ve çocuk ergen ilişkilerini ailenin içerisinde yaşadıkları toplumun etkisi şekillendirmektedir. Boyun eğici davranışlar, doğu kültürlerinde batıya göre daha çok gözlemlenir. Karşılıklı saygının benimsendiği kişiler arası bağlarda kişi kısıtlanmamış, özgün ve üretkendir. Halbuki boyun eğici davranışların benimsendiği ve normal karşılandığı kişilerarası bağlarda birey kendini diğerlerine göre daha az kıymetli ve önemli kabul etmektedir (Kağıtçıbaşı, 2012). Bireyler bu tarz toplumlarda özgür değildir ve söz hakkı kısıtlı iken yaratıcı, üretken olması için ortam elverişsizdir. Kişiden beklenen şey emirlere uymak ve itaat etmektir (Yıldırım ve Ergene, 2003). Doğru toplumlarında diğerlerini dikkate alma ve dinleme, bireyin kendisini diğer insanlara göre uyarlama, sadece o kişinin değerleri değildir. Bu davranış ve tutumlar aynı zamanda içinde yaşamış olduğu topluluk tarafından da beklenen davranışlardır (Türküm, 2005).

Boyun eğici tutum ve davranışların edinilmesinde ve içselleştirilmesinde ebeveynlerin ve içerisinde yaşanan kültürün sorumlu olmalarının beraberinde çocukların rol model aldıkları kişilerin de örneğin; öğretmenin öğrenciye davranış biçimi, iletişim tarzının da bu anlamda önemli olduğu düşünülmektedir (Kağıtçıbaşı,

2012). Rol model olma niteliği taşıyabilecek potansiyel kişi örneğin, öğretmenlerden şahsi olarak boyun eğici tutumlar göstermeyerek ve diğerlerine karşı boyun eğici tutumlar takınmayarak rol model olma potansiyeli taşıdığı kişilere örnek olması faydalıdır. Aksi halde bireyler öğrenme yolu ile bunu olumlu bir tutum olarak algılayabilmekte ve içselleştirebilmektedirler (Dönmez ve Demirtaş, 2009). Öğrenme yolu ile edinilmiş davranışların birçoğu çocukluk dönemine dayanır. Sorun çözme becerilerini ve diğeri ile olan iletişim şekillerini genellikle çevremizdeki rol modellerimizden öğreniriz. Bu edinimlerin birçoğu bilinçdışıdır. Bilinçdışı edinilmiş davranışlar, boyun eğme süreçleriyle karakter yapısının meydana gelmesinde önemli bir rol oynar (Köknel, 2000).

Boyun eğici davranışları Otoriteryen Kişilik Kuramı (Authoritarian Personality Theory) ile açıklayan Adorno da bilinçdışı öğrenmeye işaret etmektedir. Baskıcı aile tutumunun ebeveyn-çocuk ilişkilerinde önlenemez zorlantılara sebep olduğunu düşünmüş, çocuğun bu zorlantılar ile başa çıkma amacı ile ilerleyen dönemlerde kendisinin de aynı baskıcı biçimde davranarak ve gerektiğini düşündüğü durumlarda boyun eğici tutumları da takınarak, bu tutumda olmayan bireyleri de bu tutuma davet ederek, bu yöntemi yüceltme yolu ile boyun eğici davranışları hoş görmekte ve onaylamaktadır. Bu şekilde çatışma ve zorlantılarından uzaklaşmaya çalışmakta ve kendisine uygulanan tavrı içselleştirmekte, geleneği devam ettirme eğilimine olmaktadır (Pratto, 1994). Bu açıdan düşünüldüğünde itaate zorlanan kişi daha sonraki yaşamı boyunca bunu kabullenip, normal olduğunu düşünüp diğerinden de bekleyebilmektedir. Çocuklar ve ergenler genellikle, kendi akran grubunun içinde bir kimlik ve rol edinebilme amacıyla gruba veya grup liderine itaat etmeyi tercih ederek adapte olmaktadır. Akran otoritesine itaat etme ve adaptasyon çocuğun ilerideki yaşamını ve eylemlerini negatif anlamda etkileyebilmektedir (Atıcı, 2011). Cüceloğlu'na (2005) göre; bireyin yaşadığı topluluk içerisinde çocukluk çağından itibaren boyun eğmesi talep edilen ve bu tutumun istenilen, kabul gören türde bir özellik olarak lanse edildiği kültürlerde büyüyen bireyler diğerlerine kıyasla fazla boyun eğme davranışı sergilemektedir.

Tümekaya, Aybek ve Çelik (2010) ise boyun eğici davranışların ekonomik sebepler ile de bağlantılı olduğunu vurgulamışlardır. Ekonomik düzeyi kısmen düşük seviyede olan ailelerde yetişmiş çocukların özgüvenlerinin düşük düzeyde olduğu, boyun eğici

davranışların ise artmış olduğu gözlemlenmiştir. Ekonomik sebeplerin dışında göç ve göç psikolojisi de boyun eğici davranışlara sebep olabilmektedir. Daha önce küçük yerleşim birimlerinde yaşayan ailelerin çocukları çeşitli sebeplerden ötürü büyük yaşam alanlarına göç ettiklerinde diğerlerine göre daha itaatkar davrandıkları gözlenmiştir. Göç etmiş ve yaşam alanı değişmiş kişilerin katıldıkları yeni çevreye ayak uydurma çabaları içerisindeyken bu yeni çevre koşullarında nasıl davranmaları gerektiği bireye açıklanmakta veya dikte edilebilmektedir (Armağan, 2007). Bunların dışında bireyler yeni ortamlarına diğerini taklit etme yolu ile de adapte olabilmektedirler. Bu taklit veya dikte süresince birey istemeden de olsa diğerine boyun eğebilmektedir (Koç ve Çolak 2010). Boyun eğici davranışların sebepleri her zaman aile bireyleri veya toplumsal yapının, kültürün etkileri olmayabilmektedir. Bu tür davranış ve tutumların bir başka sebebi ise bireysel farklılıklardan gelen özelliklerdir ve bu özelliklere diğer insanların sebep olmadığı düşünülmektedir.

Bireylerin uyum gösterme ve bunun ötesine geçen boyun eğici davranışlar ile ilgili olarak gerçekleştirilen çalışmalar incelendiğinde sonuçlar ve istatistiklerde farklılıklar olduğu gözlemlenmektedir. Bu farkların bireysel özelliklerin çeşitliliğinden kaynaklanacağı tahmin edilerek bireysel faktörlerin bu tutum ve davranışlar üzerinde etkili olabileceğine kanaat getirilmiştir (Kağıtçıbaşı, 2012). Bu farklılıkları Yavuzer (2000) ve Yörükoğlu (2004) kendi çalışmalarında birbirlerinden bağımsız şekilde açıklamışlardır.

- a. Mizaç tipleri (çekingenlik gibi),
- b. Dikkat sorunları / Deb, öğrenme zorlukları,
- c. Sosyal beceri sorunları,
- d. İletişim becerilerine bağlı gelişen zorluklar,
- e. Fiziki, duygusal veya kognitif gelişim bozuklukları,
- f. Fiziksel engelli olmak veya beğenilmeyen fiziki görüntü,
- g. Kronik hastalıklar, sürekli biçimde hastaneye yatmak, okul süresizliği,
- h. Takım faaliyetlerine devamı imkansız kılan zayıf kas sorunları,
- i. Duygusal farklılıklar ve rahatsızlıklar (Depresyon, kaygı gibi)
- j. Sürekli yalnız kalmayı seçmesi,
- k. Çocuğun sosyal pozisyonunun ve arkadaşlık gereksinimin genel anlamda aile bireyleri aracılığıyla karşılanıyor olması,

m. İçinde bulunduğu kltrn ve değerlerinin yaşıtları ile uyuşmaması olarak sıralanabilir (Yavuzer, 2000; Yörükoğlu, 2004).

Boyun eğici davranışların çocuğun kendi menfaati adına tercih edebileceğini savunan çalışmacılar da mevcuttur. zaslan ve Grsel'e (2008) göre, bazı çocuklar kendilerinden isteneni gerçekten kabul ettikleri için değil, o anki otoriteye itaat etmenin sonucundaki kazanımları veya kaınabilecekleri cezaları hesaba katarak sonrasında olumlu sonuçlar alma hedefi hareket etmekte ve boyun eğici davranışlar gösterip itaat edebilmektedirler. Bu alışma ile paralel olacak biçimde Yrk ve Dündar (2011) bu tür boyun eğme tutumlarının çocuğun örselenme yaşantılarına karşı kendine güvenli ve risksiz bir alan yaratma çabasından kaynaklanabileceğini belirtmişlerdir.

1.2.2. Boyun Eğici Davranışları Açıklayan Kuramlar

İlgili alanyazın incelendiğinde boyun eğici davranışların araştırmacılar tarafından Sosyal Baskınlık ve Sosyal Sıralama Kuramları ile birlikte değerlendirildiği görülmüştür. Sosyal Sıralama Kuramı genel anlamda bireyin kendisini diğer bireyler ile çatışma veya yarış içerisinde hissettikleri pozisyonlarda yarışı kazanma veya çatışmayı çözme ihtimallerinin düşük olduğunu sezdikleri durumlarda ve bununla birlikte olarak kendilerini sosyo-ekonomik anlamda diğerine kıyasla daha alt seviyede olduğunu algıladıkları süreçlerde çatışmadan, yarıştan kaçma ve boyun eğici davranışlar gösterme eğiliminde olduklarını kabul eder (Gilbert, 2001). Boyun eğici davranışlar Sosyal Sıralama Kuramı kapsamında değerlendirildiğinde, kişi kendini diğerleri ile karşılaştırdıktan sonra ikinci sınıf gibi algılayıp, toplumsal destek sistemi dahilinde kendisini diğerlerinden aşağı konumda kabul etmektedir. Bireyin içerisinde bulunduğu pozisyona bakılmaksızın, kendisini rekabetçi olabilecek sıralama durumlarında hissederken aşağılanmak üzere olarak algılayabilmekte ve içinde bulunduğu toplumun özellikleri ile de bağlantılı biçimde kıyasta bulunarak suçluluk ve utanç duyguları hissedebilmektedir. Bu tür durumlar bireyi toplumda arka plana itebilmekte, bireyin cesaretini kırabilmekte ve aynı zamanda çekingen biri haline gelmesine sebep olabilmektedir (şahin ve şahin, 1992). Gilbert ve Allan'a (1994) göre çekingenlik, boyun eğme davranışları ve bu türdeki olası senaryoların oluşması korku temelli olarak da ortaya çıkmaktadır. Kişiler kendilerini sosyal sıralamanın alt seviyelerinde hissettikleri bazı durumlarda çekingen kalabilmekte ve bu tür durumlarda atılğan

olamayıp boyun eğici davranış ve tutumlar sergileyebilmektedirler. Bu durum Gilbert ve Allan'ın (1994) çalışmalarında vurgulamış oldukları çekingenlik faktörü sosyal baskınlık kuramına da işaret etmektedir.

Sosyal Baskınlık Kuramına göre kendini herhangi bir sebepten ötürü sosyo-ekonomik olarak diğerinden daha aşağıda gören birey diğerine karşı çekingen davranabilir ve utandırılmaktan korkar. Bu bireyler genellikle boyun eğici davranışlar gösterirler ve çoğu sosyal olayda bastırılmışlık hissederler. Kendini diğerinden daha aşağıda algılamayan bireyler bu çekingenlik ve korkuyu hissetmediklerinden dolayı boyun eğici davranışları sergileme ihtimalleri daha azdır (Gilbert, 2001). Heckert ve ark., (2000) sosyal gereksinimler bağlamında ilişki, refah, bağımsızlık ve baskınlık terimlerini açıklamışlardır. Onlara göre toplumsal bağların sağlıklı biçimde devam edebilmesi için bu sosyal gereksinimlere ihtiyaç duyulur. Baskın olma gereksinimini güçlü durma, diğerlerinin gözünde etkili olma isteği şeklinde açıklamışlardır. En belirgin şekilde çocuk ve ergen gruplarında bireyin kendini ifade edebilmesi ve başarı arzusu, bireyi baskın olmaya sevk etmektedir. Sowislo ve Orth'a (2013) göre bireyin sosyal anlamda başarılı olabilmesine etki eden faktörler arasında benlik saygısı düzeyleri de yer alır.

1.3. Benlik Saygısı

Benlik (self) ilgili alanyazında uzun yıllardır çalışılmasına rağmen bu kavramın terminolojisi ve tanımı için kesinleşmiş bir tanım birliği bulunamamakta olsa dahi tüm tanımlamalar birbirleri ile benzerlik göstermektedir. Benlik kavramının Türkçe karşılığı için ise 'kendilik' Öztürk (1985), 'benlik' Yörükoğlu (1986) ve 'öz' Enç (1974) kelimeleri önerilmiştir. Türkçe alanyazında "self-esteem" kavramının karşılığı olarak çoğunlukla "benlik saygısı" kullanılsa da "self-esteem" kavramı kişinin kendisine saygı duyması anlamının yanında kendisine güven duyması ve kendini benimseyip değer vermesi anlamlarını da içerdiğinden ötürü bazı araştırmacılar "benlik değeri" kavramsal karşılığını da tercih edebilmektedirler (Korkmaz, 1996).

Benlik saygısının temelini oluşturan benlik kavramı iki bileşenden meydana gelmektedir ve bu bileşenler temelde ideal benlik ve algılanan benlik şeklinde sınıflandırılabilir. Kişinin yetenek, beceri, kabiliyetleri ve diğer bütün özellikleri ile ilgili kendi hakkındaki tarafsız değerlendirmeleri algılanan benlik tanımı ile

açıklamaktadır ve bu kavram benlik algısı ile benzerlik göstermektedir. Kişinin hedefleri, olmak istediği kişi ve arzuladığı benlik imgesi ise ideal benlik kavramı ile açıklanır. Benlik saygısının seviyesi ise kişinin algıladığı benliği ile arzuladığı yani ideal benliği arasındaki fark ile ilişkili olup, algılanan ve ideal benlikler arasındaki fark benlik saygısı düzeyini belirlemektedir. İki benlik bileşeni arasındaki farkın az olması durumunda benlik saygısı yüksek, bu farkın yüksek olduğu durumlarda ise benlik saygısı düşük olacaktır (Guindon, 2010; Kuzgun, 2002; Powell, 2006; Steinberg, 2007; Voltan Acar, 2004).

Benlik saygısı kavramını birçok araştırmacının tanımlarıyla betimlemek mümkündür. Benlik saygısı kavramına dair alanyazında en çok kullanılan tanımlamalardan biri de bu çalışmada kullanılan benlik saygısı ölçeğinin geliştiricisi Rosenberg'e (1965) aittir. Rosenberg'e (1965) göre benlik saygısı kişinin kendi benliği konusundaki pozitif ve negatif tutumlarının ortalaması veya toplamı ile ilişkilidir ve değerlendirmelerin sonucu benlik saygısını ifade eder (akt. Doğru, 2018). Rosenberg'in (1965) dışında alanyazında sık kullanılan tanımlamalardan bir diğeri ise Coopersmith'e (1967) aittir. Benlik saygısı kişinin kendi saygınlık düzeyi ile ilgili yapmış olduğu değerlendirme ve kişinin yeterlilik, önemlilik gibi inançları temelinde kaynaklanan tutumların bir ifadesi olarak nitelendirilir. Benlik saygısını, bireyin kendini yetenekli, değerli ve mühim biri olarak değerlendirmesi şeklinde nitelendirmektedir. Bu tutum ve değerlendirmelerin ise bireyin yaşamında merkezi bir rol aldığını ifade etmektedir (akt. Körükçü, 2004). Görece güncel bir tanım olarak Myers'e (2015) göre benlik saygısı, benliğin tüm kısımlarının total değerlendirmesine ait bütüncül değer algısıdır. Benlik saygısı kavramına dair ülkemizdeki çalışmalarda da çeşitli tanımlamalar yapılmıştır. Yörükoğlu'na (2019) göre benlik saygısı bireyin kendi kendini halihazırda onaylama, sevmeye ve beğenilmeye değer biri olarak görme düzeyidir. Özcan ve arkadaşlarına (2013) göre benlik saygısı, bireyin kendisini yeğîn ya da hor görmeksizin şahsi değerlendirmesi sonucunda kendi benliğini tasvip etmekten beslenen beğeni durumu, kendini sevgiye haiz görme, kendisinden hoşnut olma ve özüne güvenme özellikleri ile tanımlamaktadır.

Bazı araştırmacılar ise benlik saygısının farklı boyutlarını tanımlamışlardır. Rosenberg ve ark., (1995) benlik saygısının genel ve özel olmak üzere iki boyutunun olduğunu ifade etmişlerdir. Bu tanımlamaya göre genel benlik saygısı kişinin genel

anlamda iyi oluş hali ile bağlantılıyken, özel boyutu kişinin kendine karşı daha çok anlık gelişen bilişsel ve eleştirel çıktıları ile ilişkilidir. Rubin ve Hewstone (1998) ise benlik saygısının boyutlarını sürekli ve durumluk benlik saygısı olarak tanımlamıştır. Sürekli benlik saygısı görece daha uzun zaman zarfı içerisinde gerçekleştirilen değerlendirmeler ile bağlantılı iken, durumluk benlik saygısı anlık olarak gerçekleştirilen değerlendirmeler ile ilişkilidir. Bu bağlamda Rosenberg ve ark., (1995) tarafından yapılan tanımlamalardaki genel benlik saygısı Rubin ve Hewstone'un (1998) sürekli benlik saygısı kavramına, özel benlik saygısı ise durumluk benlik saygısı kavramına denk gelmektedir. Bu kavramların karşılıkları Steinberg'in (2007) çalışmasında ise barometrik ve temel benlik saygısı terimleri ile açıklanmıştır. Deci ve Ryan (1995) ise gerçek benlik saygısının yanında koşula bağlı benlik saygısı kavramından söz etmişlerdir. Gerçek benlik saygısı çevresel ve durumluk etkiler ve kazanımlara bağlı olmazken, koşula bağlı benlik saygısı bu etmenler ile ilişkilidir. Koşula bağlı benlik saygısının çeşitli etmelere bağlı olmasının ve bireysel çaba gerektirmesinin bir sonucu olarak ise benlik saygısının bu boyutu istikrarsız, kırılgan ve değişkendir (Kernis, 2003).

Alanyazında bulunan benlik saygısı ölçeklerinin büyük bir kısmı genel, sürekli, temel benlik saygısı düzeylerini ölçmektedir. Bu çalışmada da katılımcıların bireysel durumluk farklılıklarını standardize etme amacıyla birçok araştırma ve ölçekte olduğu gibi genel, sürekli, temel benlik saygısının ölçülmesi amaçlanmış ve bütüncül bir benlik saygısı değerlendirmesinin gerçekleştirilmesi hedeflenmiştir.

1.3.1. Benlik Saygısını Etkileyen Faktörler

Benlik saygısının farklı tanımlamalarının olduğu gibi benlik saygısının oluşumunda da birbirinden farklı faktörler etkili olmaktadır. Örneğin Adler'e (2006) göre benlik saygısı kişide gelişen aşağılık duygusundan güçlülük hissiyatına geçmeyi sembolize eder. Ona göre benlik saygısının oluşumunda ve gelişiminde aile içindeki tutum, çocuğun ailedeki kaçıncı çocuk olduğu, sosyal ilişkilerde red ile karşılaşma benzeri deneyimler etkili olmakta ve faktörler benlik saygısı düzeylerinde belirleyici olmaktadır. Bazı araştırmacılara göre benlik saygısı bebeklik sürecinden itibaren oluşmaya başlar ve bu süreç bebeğin en temel psikolojik ihtiyaçlarının tutarlı ve istikrarlı biçimde şefkat, ilgi-alaka ve empatik tutum ile yetiştirilme sonucunda gelişir

(Sacks, 1996). Rogers'a (1951) göre ise, kişi sert ve reddedici bir ortamda kendisini ifade etme fırsatı bulamaz ise düşük benlik saygısına sahip olur. Kabul edilen, istenen, esnek ve kendini kendisi gibi ifade etmesine fırsat verilen ortamlarda ise bireyler yüksek benlik saygısına sahip olmaktadır (akt. Steinberg, 2007). Anne baba tutumlarının bebeğin veya çocuğun tavırlarını, kişiliğini veya başarısızlıklarını eleştirmeye, sürekli denetim altında tutmaya ve şekillendirmeye meyilli olmasının ebeveyn ile çocuk arasındaki bağların sağlam ve sağlıklı olamamasına, dolayısıyla yetiştirilen çocuğun da benlik saygısının düşük olmasına sebebiyet verebileceği düşünülmektedir (Dilek, 2007). Rogers'a (1951) göre bireyin benlik saygısının oluşmasında ve gelişmesinde etkili olan çeşitli faktörlerden bir diğeri ise otorite rolündeki diğer bireyler olabilmektedir (akt. Steinberg, 2007). Çocuk için ana-babadan sonra karşılaşılabilecek en yakın otorite figürünün öğretmen olabileceği düşünülmekte ve öğretmen figürünün çocuğun benlik saygısı düzeyine etki edebileceği tahmin edilmektedir (Temel ve Aksoy, 2001). Anaokulu-kreş sürecinden itibaren çocukta benlik saygısının oluşumunda öğretmenlerin rolü de azımsanmayacak düzeyde etkili olabileceği düşünülmüştür. Çocuğun zaman geçirdiği sınıf ortamının düzenleyicisi olan öğretmen, güvenli ortamından ilk kez ayrı kalan birey için önem arz etmektedir (Uyanık Balat, 2003).

Benzer şekilde Pişkin' de (2003) öğrenci- öğretmen etkileşimine řu şekilde dikkat çekmiştir. Pişkin'e (2003) göre öğrencilerin statü sahibi ve kendileriyle yakın ilişkiler kurabilen bireylerin tutum ve davranışlardan etkilendikleri düşünülmektedir. Ülkemizde öğretmenlerin öğrencilerin gözünde saygın bir yeri olduğunu ancak gereksinim duyulan sıcak ve yakın ilişkinin çoğu zaman kurulamadığı düşünülmektedir. Dolayısıyla öğrencilerin gözünde belli bir yeri ve saygınlığı olan öğretmenlerin, öğrencilerinin benlik saygısı düzeyini geliştirebilmeleri için öncelikle onlarla sıcak ve yakın ilişkiler kurmaları gereklidir. Öğrencilerin benlik saygısı düzeyleri aynı zamanda kaliteli bir öğretmen-öğrenci etkileşimine bağlıdır (Pişkin, 2003).

Aile ve diğer otorite figürleri, rol model olabilecek kişilerin tutumları dışında kalıtsal, çevresel ve sosyo-ekonomik faktörler de benlik saygısı düzeyleri üzerinde etkilidir (Kulaksızıoğlu, 2004). Birçok araştırmacı benlik saygısının oluşum ve gelişiminde genetik ve çevresel faktörlerin etkili olduğunu belirtmişlerdir. Genetiğin, bedensel görünümin, kültürel ve coğrafi faktörlerin benlik saygısına olan etkisi

bilinmektedir (Özkalp, 2004). Kişi etkilendiği bütün faktörlerin etkisi ile kendisi hakkında pozitif veya negatif bir yargı edinerek benlik saygısı düzeyini belirler ve çocukluk ve ergenlik döneminde fiziksel görüntü çok önemlidir. Bu dönemdeki gencin benlik saygısı kendi akran grubu ile olan bağları ile de ilişkilidir (Yörükoğlu, 2019). Can'ın (1990) çalışmasına bakıldığında kendi akran gruplarında daha düşük sosyo-ekonomik düzeyde olan kişilerin benlik saygısı düzeyleri, sosyo-ekonomik olarak ileri düzeyde olanlara göre manidar düzeyde daha aşağıda olduğu görülmüştür. Yavuzer'in (2000) araştırmasına göre ise benlik saygısı düzeyleri meslek farklılıklarından, eğitim seviyesinden, ekonomik durumdan etkilenebilmekte ve sosyo-ekonomik kültürel sınıf, cinsiyet, ebeveynlerin icra ettikleri iş ya da ebeveynlerin eğitim seviyeleri, okul başarısı, çeşitli etkinliklerden faydalanabilme, spor imkanları, kardeş sayısı ve kaçınıcı çocuk gibi faktörler benlik saygısı düzeyini etkilemektedir.

Benlik saygısı konusu üzerine çalışmaları olan ve bu konu üzerine ölçek geliştirmiş olan Coopersmith (1967) ise benlik saygısının oluşumunu, gelişimini dört faktör ile açıklamıştır:

1. Kişinin hayatında etkin role sahip olan bireylerden görmekte olduğu ilgili, kabul edilme ve gördüğü saygının düzeyi
2. Kişinin başardıkları, halihazırdaki mevcut durumu, konumu
3. Kendisine yapılan değerlendirme ve eleştirilere nasıl ve ne şekilde karşılık verebildiği
4. Kendisinin veya başkalarının onun için biçmiş olduğu hedeflere ulaşp ulaşamamasıdır (akt. Körükçü, 2004).

Yaşamın ilk yıllarından itibaren şekillenmeye başlayan benlik ve buna bağlı olarak gelişen benlik saygısının gözlemlenebilir olduğu çocuk ve ergen gruplarının belirgin örnekleri okullar ve sınıf ortamlarıdır (Gordon, 1999). Çocukların kendilerini ifade etme ve yansıtma stilleri mevcut ortamda bulunan otorite figürü ile bağlantılı olduğu düşünülmektedir. Gordon'a (1999) göre; öğretmenlerin veya diğer otorite figürlerinin sınıf veya aile içerisindeki davranış ve tutumlarından çocukların benlik saygısı düzeyleri dolaylı olarak etkilenmektedir. Katı ve eleştirel tutumlar, yargılayan biçimdeki sözlü veya sözsüz ifadeler bireyin yetersizlik inancını tetiklemekte, düşük benlik saygısı da çocukları itaatkar tavırlara sevk edebilmektedirler. Gordon'un (1999) söz etmiş olduğu 'itaatkar tavırlar' araştırmanın diğer değişkenlerinden olan boyun eğici davranışlar ile, 'otoritenin davranış ve tutumları' ise örselenme yaşantıları açıklanabilir

olduğu düşünölmüş ve benlik saygısının diğerk iki değışken arasında aracı rolünün olup olmadığı araştırma konusuna dahil edilmiştir. Ayrıca Baymur’a (1990) göre benlik, birey dünyaya geldiğı andan itibaren tecrübe etmiş olduğı sayısız deneyim ile birlikte, çevresindeki kişilerin de etkisiyle yavaş bir biçimde olgunlaşır. Bu bağlamda kişilerarası ilişkilerin olgunlaşmasında ve sürdürölmesinde benlik saygısının etkisinin mümkün olabileceğı düşünölmüştür. Bu bağlamda benlik saygısının çocukluk çağı örselenme yaşantıları ve boyun eğici davranışlar ile bağlantılı ve aracı rolünün olabileceğı tahmin edilmiştir.

1.3.2 Düşük ve Yüksek Benlik Saygısının Etkileri

Rosenberg (1965) tarafından benlik saygısının yüksek ve düşük benlik saygısı şeklinde iki boyutlu olduğı ifade edilmiştir. Bireyin kendine karşı olumlu tutumu yüksek benlik saygısına, olumsuz tutumu ise düşük benlik saygısına işaret etmektedir (akt. Doğru, 2018). Benlik saygısının yüksek olması ise bireyin psikolojik anlamda sağlıklı olabilmesinin koşulları arasında kabul edilmektedir (Kararımak ve Siviş Çetinkaya, 2011). Rosenberg ve Owens’ın (2001) çalışmalarında benlik saygısı düzeylerinin düşük ve yüksek olan bireylerin özellikleri arasında farklılıklar olabileceğini belirtmişlerdir. Kazumata’ya (1999) göre benlik saygısı düşük olan bireylerin olumsuz eleştiri ve başarısızlık ile karşılaştıkları durumlarda daha fazla sorun yaşadıkları ve daha fazla duygusal reaksiyon gösterdikleri belirtilmiştir. Benlik saygısı düzeyleri düşük olan kişilerin özellikleri ele alındığında benlik saygısı yüksek olan kişilere kıyasla sorunlar ile baş etme becerileri daha zayıf, topluluk içerisinde olmaktan keyif alamayan ve kendilerini ifade etmekte zorluk çekebilen bireyler olabilmektedirler (Baumeister, Campbell, Krueger ve Vohs, 2003). Benlik saygısı düzeyi yüksek olan kişiler diğerklerine kıyasla kendi kendilerini daha fazla takdir ederler ve doğuştan değerkli oldukları inancına sahiptirler. Bu da kendi özelliklerine yönelik pozitif bir tutuma sahip oldukları anlamına gelir. Bu pozitif tutum sayesinde kişi potansiyeline ulaşma konusunda daha avantajlıdır (Smelser, 1989). Yüksek benlik saygısına sahip olanlar risk karşısında inisiyatif kullanabilme, güçlü yönlerine odaklanabilme ve becerilerini dikkatle sergileyebilme potansiyeline sahip olmaktadırlar. Benlik saygısı düzeyleri düşük olan bireylerde ise bu özellikler çerçevesinde potansiyellerine ulaşmakta zorlandıkları gözlemlenmektedir (Çevik Demir, 2013; Steinberg, 2007; Yiğit, 2010).

Potansiyeline erişmekte zorlanan ve benlik saygısı düşük olan bireylerde kendi hakkını savunabilme, kendine güvenme, zorluklar karşısında mücadele etme, kendini yeterli ve değerli bulma gibi özelliklerin benlik saygısı yüksek olan bireylere kıyasla daha zayıf olduğu söylenebilir (Buluş, 2007; Cevher ve Şentürk, 2010; Gümüş, 2005).

Ayrıca yemek bozuklukları, olumsuz beden algısı, depresyon (Baumeister ve ark., 2003; Orth, Robins ve Robers, 2008), kaygı bozuklukları (Sowislo ve Orth, 2013), kronik ağrı (Soares ve Grossi, 2000), madde kötüye kullanımı (Silverstone ve Salsali, 2003), obsesif kompulsif bozukluk (Ehnholt, Salkovskis ve Rimes, 1999), kişilik bozuklukları (Lynum, Wilberg ve Karterud, 2008), ve psikoz (Barrowclough ve ark., 2003) gibi psikopatolojik rahatsızlıklar düşük benlik saygısı ile ilişkilendirilmiştir.

1.4. İlgili Araştırmalar

Çocukluk çağı örselenme yaşantıları, boyun eğici davranışlar ve benlik saygısı kavramları yurtiçi çalışmalardan daha önce yurt dışında 1980'li yıllarda çalışılmaya başlanmış ve bu kavramlar birlikte veya yalnız başlarına genel olarak anksiyete, utangaçlık, depresyon ve diğer psikopatolojik durumlar ile ilişkilendirilmiştir. Önceki araştırmaların da çalışma gruplarını genelde orta ve yüksek öğretim öğrencileri oluşturmuştur. Kavramların ve değişkenlerin birbirleri ile ilişkilendirildiği gözlenmekte ancak aracı değişken olarak benlik saygısının araştırıldığı bir çalışmaya rastlanılamamaktadır.

Seligman'ın (1967) ortaya attığı ve alanyazında yer edinmiş Öğrenilmiş Çaresizlik Kuramında tanımlandığı üzere; süregelen strese ve şiddete ile karşılaşan birey tepkisizlik içeren davranış ve tutum sergileyebilmektedir. Süregelen stres ve şiddet araştırma bağlamında örselenme yaşantıları, tepkisizlik ise boyun eğici davranışlar ile açıklanabilmektedir. Bu iki değişken arasındaki ilişkiyi inceleyen önceki araştırmalardan bazılarında değinilmiştir. Kaya ve ark., (2004) tıp fakültesi öğrencilerinde çeşitli demografik etmenler ve şiddetle bağlantılı ailesel ve bireysel öyküleriyle boyun eğici davranışlar arasındaki ilişkiyi araştırmışlardır. Çalışmanın bulguları incelendiğinde erkek öğrencilerin kız öğrencilere kıyasla daha fazla boyun eğici davranış sergiledikleri görülmüştür. Ekonomik düzey ve ebeveyn eğitim düzeyleri daha düşük olan öğrencilerin manidar düzeyde olmamakla birlikte boyun eğici davranış

düzeylerinin yüksek olduğu tespit edilmiştir. Ayrıca fiziksel istismar düzeyi yüksek olan bireylerin boyun eğicilik düzeylerinin de yüksek olduğu ölçümlenmiştir.

Atli, Kaya ve Bölükbaşı-Macit (2010), 6.,7. ve 8. sınıfta eğitim gören öğrencilerin boyun eğici davranışlarını araştırmışlardır. Çalışma sonucunda cinsiyet farklarına göre, erkeklerin kız öğrencilere kıyasla boyun eğici davranışlarının daha yüksek olduğu görülmüştür. Ayrıca katılımcıların sosyo-ekonomik düzeyleri azaldıkça boyun eğici davranışlarda bulunma düzeylerinin arttığı, eğitim görülen sınıf seviyesi ve akademik başarı yükseldikçe boyun eğici davranış düzeylerinin azaldığı tespit edilmiştir. Ayrıca ebeveynlerden fiziksel istismara maruz kalan katılımcıların boyun eğici davranışlarda bulunma düzeyleri fiziksel istismara maruz kalmayan katılımcılara kıyasla yüksek seviyede olduğu bulunmuştur.

Yıldırım'ın (2004) çalışmasında ise lise son sınıf öğrencileri olan 385 kız, 278 erkek öğrenci incelenmiştir. Araştırmanın bulguları arasında erkekler öğrenciler arasında sosyo-ekonomik düzeyi düşük olan ve aile üyeleri ile sıklıkla sert çatışmalar yaşayan, ailesi ileri düzeyde dindar ve akademik başarısı düşük olan katılımcılar arasında boyun eğici davranış düzeylerinin daha yüksek olduğu ölçülmüştür.

Ocakçı ve Ayyıldız'ın (2004) 'Çalışan Çocuklarda Boyun Eğici Davranışların İncelenmesi' başlıklı çalışmalarında aktif olarak bir işte çalışan çocuklarda, sosyo-demografik faktörler ve çalışma tipleri ile boyun eğici davranış düzeyleri arasındaki ilişki çalışmak amaçlanmıştır. Araştırmanın evrenini Zonguldak Mesleki Eğitim Merkezi'ne devam eden 310 çocuk oluşturmuştur. Araştırmada örneklem seçilmemiş, tüm evrene ulaşmak amaçlanmıştır ve 1- 15 Haziran 2004 tarihleri arasında okula devam eden ve araştırmaya katılmayı kabul eden 164 çocuk araştırma kapsamında incelenmiştir. Araştırmanın sonucuna göre aktif olarak çalışan çocukların çalışmayan çocuklara kıyasla daha fazla boyun eğici davranışlar gösterdikleri tespit edilmiştir. Araştırma kapsamında çocukların ebeveyn eğitim düzeyi, aile tipi ve aile gelir düzeyi gibi faktörlere de bakılmış ve bu özellikler ile boyun eğici davranışlarda bulunma düzeyleri arasında manidar bir ilişki bulunmamıştır.

Kabasakal'ın (2007) çalışmasında boyun eğici davranış düzeyleri ile şiddet arasındaki ilişki incelenmiştir. Araştırmanın bulgularında şiddet ile boyun eğici

davranışlar arasında manidar bir ilişki tespit edilemezken, boyun eğici davranış düzeylerinin cinsiyete göre manidar düzeyde değiştiği tespit edilmiştir.

Berber-Çelik'in (2010) üniversite öğrencileri üzerinde gerçekleştirmiş olduğu çalışmada çocukluk çağı örselenme yaşantılarının ve boyun eğici davranışlar üzerine etkisini incelemek amacıyla 646 üniversite öğrencilerinin ilgili değişken puanları ölçümlenmiştir. Araştırma bulguları incelendiğinde boyun eğici davranışlar ile tüm örselenme türleri arasında pozitif yönde manidar bir ilişki olduğu görülmektedir.

Finkelhor'a (1993) göre istismar ve ihmal yaşantıları kişideki benlik temsili olumsuz etkilemektedir. Bu bağlamda yurtiçinde ve yurtdışında yapılan çalışmalar incelendiğinde Savi'nin (1999) gerçekleştirdiği çalışmada genç yetişkin bireylerin kendilerinde algılamış oldukları duygusal istismar düzeyleri ile benlik saygısı ve kaygı düzeyleri arasındaki ilişki araştırılmıştır. Araştırmanın bulguları incelendiğinde bireylerin duygusal istismara maruz kalma seviyeleri arttıkça benlik saygısı düzeylerinin azalmakta olduğu ve kaygı düzeylerinin arttığı tespit edilmiştir.

Irmak (2008) tarafından yapılan araştırmada fiziksel istismar yaşantıları sonrasında kişinin dayanıklılık göstermesine yardımcı olan risk ve koruyucu faktörler incelenmiştir. Araştırma kapsamında benlik saygısı, arkadaş desteği, bağlanma stilleri, denetim odağı, istismar ile ilgili özellikler ve yaşam olaylarının sıklığı faktörleri incelenmiştir. Çalışma 12- 17 yaşları arasında olan ve eğitim süreci devam eden, fiziksel istismara maruz kalmış 216 ve fiziksel istismara maruz kalmamış olan 302 birey ile tamamlanmıştır. Bulgular incelendiğinde, fiziksel istismar yaşantılarının bireylerdeki ruh sağlığı üzerindeki negatif sonuçları için bağlanma ve benlik saygısı negatif yönde olduğu tespit edilmiştir. Bir diğer bulgu olarak istismarın sıklığı, düzeyi ve istismarı gerçekleştiren kişilerin sayısı ile psikolojik dayanıklılık arasında negatif yönde ilişki tespit edilmiştir.

Yöyen'in (2017) çalışmasında çocukluk çağı örselenme yaşantıları ve benlik saygısı arasındaki ilişki incelenmiş, araştırmanın bulguları incelendiğinde çocukluk çağı örselenme yaşantılarının benlik saygısı düzeyleri üzerinde etkili olduğu ve örselenme yaşantılarının yüksek olduğu bireylerde benlik saygısı düzeylerinin düşük olduğu görülmüştür. Ayrıca araştırma kapsamında incelenen örselenme yaşantılarının alt

boyutlarından olan fiziksel ihmal ve cinsel istismar ölçümleri erkek çocuklarında kız çocuklarına kıyasla daha fazla olduğu tespit edilmiştir.

Eker ve Yılmaz'ın (2016) gerçekleştirmiş oldukları araştırmada bireylerin risk alma davranışları, çocukluk çağı örselenme yaşantıları ve benlik saygısı düzeyleri arasındaki ilişkiler incelenmiştir. Çalışmanın örneklemi 18-26 yaş arası 126 kadın, 73 erkek üniversite öğrencisi ile oluşturulmuştur. Analiz sonuçlarına göre, risk alma davranışı ve çocukluk çağı örselenme yaşantıları düzeyleri arasında pozitif yönde bir ilişki gözlemlenirken, risk alma davranışı düzeyleri ve benlik saygısı düzeyleri arasında negatif yönde ilişki tespit edilmiştir. Ayrıca yaş, cinsiyet, fiziksel istismar, cinsel istismar değişkenlerinin risk alma davranışını manidar seviyede yordadığını ortaya koymuştur.

Swanston, Tebbutt, Oates ve O'Toole'un (1997) araştırması ise cinsel istismar mağduru çocuklar ile gerçekleştirilmiştir. Gerçekleştirmiş oldukları çalışmanın sonucunda ise, cinsel istismara maruz kalan çocukların %43'lük kısmının benlik saygısı düzeyinin düşük olduğu tespit edilmiş ve ilerleyen yıllarda yaş arttıkça benlik saygısı düzeyinin sürekli biçimde azaldığı ortaya konmuştur.

Mullen, Martin, Anderson, Romans ve Herbison'ın (1996) gerçekleştirmiş oldukları çalışmada, çocukların fiziksel, duygusal ve cinsel istismarının ilerleyen zamandaki sonuçlarını araştırılmıştır. Çocuklardaki istismarın negatif sonuçlarının ergenlik çağında yani uzun vadede ortaya çıktığını tespit etmişlerdir. Ayrıca istismar yaşantılarının ilerleyen süreçlerde benlik saygısı düzeylerinde düşüş gibi kişisel problemlere de yol açabileceği bulgular kısmında ortaya konmuştur.

Yanowitz, Monte ve Tribble'in (2003) gerçekleştirdikleri araştırmada fiziksel ve duygusal istismar yaşantılarının çocuklar üzerindeki sınıf içi davranışlara etkisi hakkında öğretmen görüşleri incelenmiştir. Bu araştırmada yöntem olarak öğretmenlerden fiziksel ve duygusal istismarın çocukların sınıf içerisindeki davranışları üzerindeki tipik sonuçlarını aktarmaları istenmiştir. Öğretmenlerden gelen yanıtlar; artan saldırganlık düzeyleri, düşük benlik saygısı düzeyleri, sosyal etkileşim becerilerinde güçlük çekme ve akademik başarı düzeylerinde düşüş şeklinde kaydedilmiştir.

Korkut (2012) tarafından gerçekleştirilen araştırmada lise öğrencilerinin çocukluk çağı örselenme yaşantılarının düzeyleri, öfkeyi ifade etme stilleri ile benlik saygısı düzeyleri ve yaşam doyumu arasındaki ilişkiler araştırılmıştır. Araştırmada lise düzeyinde eğitim gören 450 öğrenci incelenmiştir. Duygusal ve cinsel istismar düzeyleri kız öğrencilerde erkek öğrencilere kıyasla daha düşük olarak tespit edilmiştir. Fiziksel istismar düzeyleri incelendiğinde ise erkek ve kız öğrenciler arasında manidar bir farkın gözlenmediği görülmüştür. Geçmişinde cinsel, duygusal ya da fiziksel istismara maruz kalan öğrencilerin, herhangi bir istismar türüne maruz kalmayanlara göre öfke kontrol düzeylerinin daha düşük, öfke dışı, öfke içe ve sürekli öfke düzeylerinin ise daha yüksek olduğu tespit edilmiştir. Geçmişinde cinsel, duygusal, fiziksel istismara maruz kalan öğrencilerin, yaşam doyumu ve benlik saygısı düzeylerinin, maruz kalmayan öğrencilere göre daha düşük olduğu tespit edilmiştir. Çocuklukta maruz kalınan örselenme yaşantılarının ergenlik çağında bireylerin öfkelerini aktarma biçimlerini, yaşam doyumlarını ve benlik saygısı düzeylerini negatif biçimde etkilediğine işaret etmektedir.

Kırımsoy'un (2003) çalışmasına göre suça sürüklenmiş veya daha önce hiç suç işlememiş ergenlerin algıladıkları duygusal istismar ve benlik saygısı düzeylerinin incelendiği diğer bir çalışma sonucunda ise henüz suç işlemiş olan ergenlerin kendi ebeveynlerinden algılamış oldukları duygusal istismarın ve benlik saygıları düzeylerinin daha önce hiç suç işlememiş ergenlere kıyasla daha yüksek olduğu tespit edilmiştir. Erkekler ergenler kızlara göre ebeveynlerinden ve öğretmenlerinden daha fazla duygusal istismar algılamaktadırlar. Bulgular arasında bulunan diğer bir sonuç ise, alt sosyo-ekonomik düzeydeki ergenlerin, orta ve üst sosyo-ekonomik seviyedeki ergenlere kıyasla ebeveynlerinden daha çok duygusal istismar algıladıkları iletmişleridir.

O'brein, Mutida ve Kristina'nın (1997) gerçekleştirdikleri çalışmada şiddetli aile çatışmalarının çocuklar üzerinde düşük benlik saygısı düzeyinin yordayıcısı olan bir değişken olabileceğini tespit etmişlerdir. Çocuklarına ılımlı yaklaşan ve ilgili davranan ebeveynlerin çocuklarının diğer çocuklara kıyasla daha yüksek benlik saygısına sahip olduklarını ölçümlemişlerdir. Otoriter tutum sergileyen ana-babaların çocuklarında ise düşük benlik saygısı ölçümlenmiştir.

Mayda (2017) genel psikolojik sağlığın yordayıcıları olarak kendi araştırmasında duyguları yönetme becerileri ve çocukluk çağı örselenme yaşantılarını ele almıştır.

Yaşları 17-27 arasında olan 188 kız, 108 erkek toplam 296 üniversite öğrencisi ile araştırma yapılmıştır. Çalışmanın bulguları incelendiğinde duyguları yönetme becerileri ile genel psikolojik sağlığın alt boyutları olan depresyon, kaygı, olumsuz benlik, somatizasyon ve düşmanlık arasında ve duyguları yönetme becerileri ile çocukluk örselenme yaşantıları alt boyutları olan fiziksel ihmal, fiziksel istismar, duygusal ihmal ve duygusal istismar değişkenleri arasında manidar düzeyde negatif ilişki bulunmuştur. Araştırma sonucu fiziksel ihmal, fiziksel istismar, duygusal ihmal, duygusal istismar ile depresyon, olumsuz benlik, kaygı, somatizasyon, düşmanlık (fiziksel ihmal ve depresyon hariç) değişkenleri arasında ise pozitif yönde manidar bir ilişki tespit edilmiştir.

Deluty (1981) tarafından yapılan çalışmada, yaşları 8-10 arasında değişmekte olan 223 çocuk ile agresif, iddialı ve boyun eğici davranışlar arasındaki ilişki araştırılmıştır. Araştırmanın bulguları ele alındığında kadınlarda, atılganlık düzeyleri ile benlik saygısı, popülerlik ve akran davranış düzeyleri arasında manidar pozitif bir ilişki bulunmuştur. Ayrıca agresif çocukların hem iddialı hem de boyun eğici davranışlar sergileyen çocuklardan daha az popüler olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Boyun eğici davranışlar ile ilgili olabilecek ‘sosyal çekinik’ düzeyleri ile benlik saygısı düzeyleri arasındaki ilişki Geist (1982) tarafından çalışılmıştır. 143 üniversite öğrencisi ile gerçekleştirilen bu çalışmada sosyal çekinik düzeyleri ile düşük benlik saygısı düzeylerinin manidar düzeyde ilişkili olduğu saptamıştır. (akt. Satılmış, 1988).

Gilbert (2000) tarafından 109 öğrenci ve 50 hasta ile yapılan çalışma bulgularına göre boyun eğici davranışlar ile utanç, sosyal kaygı, kendini suçlama ve depresyon arasında güçlü bir ilişki bulunmuştur. Ayrıca bu çalışmada benlik saygısı ile boyun eğici davranışlar arasında manidar düzeyde ilişki bulunmuştur.

Özen ve Özkan’ın (2008) hemşirelik öğrencileri ile yapmış oldukları çalışmada boyun eğici davranışlar ve benlik saygısı düzeyleri arasındaki ilişkiyi araştırılmıştır. Araştırmanın bulguları, boyun eğici davranış ve benlik saygısı düzeyleri arasında manidar düzeyde ilişki olduğunu ve bu ilişkinin yönünün negatif olduğu görülmektedir. Düşük benlik saygısı düzeylerine sahip olan bireylerin diğerlerine kıyasla daha çok boyun eğici davranışlarda bulunabilecekleri tahmin edilmiştir.

Atıcı (2011) tarafından 6., 7. ve 8. sınıf öğrencileri ile boyun eğici davranışların çeşitli değişkenlere (akran baskısı, öğrenilmiş çaresizlik ve benlik saygısı) göre yordanması amacıyla yapılan araştırmaya İzmir ilinin Bornova ilçesinde sosyo-ekonomik düzeyleri farklı olan okullarda okuyan 227 kız ve 236 erkek öğrenci katılmıştır. Araştırma sonucunda boyun eğici davranış sadece benlik saygısı değişkeni ile manidar düzeyde ilişkili bulunmuştur.

1.5. Amaç

Araştırmanın amacı bireylerdeki çocukluk çağı örselenme yaşantıları düzeyleri, boyun eğici davranışlarda bulunma ve benlik saygısı düzeylerini incelemek, çocukluk çağı örselenme yaşantıları düzeyleri ile bireylerin boyun eğici davranışlarda bulunma düzeylerinin manidar düzeyde ilişkili olup olmadıklarını ve bu ilişkide benlik saygısının aracı rolünün manidar düzeyde olup olmadığını araştırmaktır. Bu amaçla cevaplandırılmaya çalışılan sorular şunlardır:

- 1) Çocukluk çağı örselenme yaşantıları ile boyun eğici davranış düzeyleri arasında manidar bir ilişki var mıdır?
- 2) Çocukluk çağı örselenme yaşantıları ile boyun eğici davranış düzeyleri arasındaki ilişkide benlik saygısının aracı rolü manidar düzeyde midir?
- 3) Çocukluk çağı örselenme yaşantıları düzeyleri, boyun eğici davranış düzeyleri ve benlik saygısı düzeyleri anne-baba eğitim düzeyine göre manidar bir farklılık gösterir mi?
- 4) Çocukluk çağı örselenme yaşantıları düzeyleri, boyun eğici davranış düzeyleri ve benlik saygısı düzeyleri bireylerin sosyo-ekonomik düzeylerine göre manidar bir farklılık gösterir mi?
- 5) Çocukluk çağı örselenme yaşantıları, boyun eğici davranışlar ve benlik saygısı düzeyleri cinsiyete göre manidar bir farklılık gösterir mi?

1.6. Önem

Alanyazın taraması sonucunda araştırmada ölçümlenen üç değişkenin aynı anda incelendiği ve benlik saygısı düzeylerinin diğer değişkenler arasında aracı rolünün araştırıldığı herhangi bir çalışmaya rastlanmamıştır. Bu bakımdan alanyazında mevcut olmayan bir çalışma gerçekleştirilmiş ve bundan sonra yapılacak çalışmalar için güncel

ve özgün bir kaynak oluşturulmuştur. Bu bakımdan yapılacak yeni araştırmalara da alanyazın bağlamında katkı sağlayacağı düşünülmekte ve önemli görülmektedir.

Ayrıca çocukluk çağı örselenme yaşantılarının ölçümü gerçekleştirilirken kullanılan ölçeğin fiziksel istismar, duygusal istismar, cinsel istismar, duygusal ihmal ve fiziksel ihmal gibi beş alt boyutunun mevcut olması çocukluk travmalarının birden fazla boyutu ile değerlendirilmesine olanak sağlamıştır. Bu araştırmada elde edilen bulgular doğrultusunda bireylerin çocukluk çağı örselenme yaşantıları, boyun eğici davranışları ve benlik saygısı düzeyleri ile ilgili psikolojik süreçlerin anlaşılması ve muhtemel problem durumları çerçevesinde bireyin daha iyi anlaşılabilmesi düşünülmektedir. Bu bağlamda çalışmamızın psikoloji bilimine katkıda bulunduğu düşünülebilir.

1.7. Varsayımlar

Araştırmanın gerçekleştirildiği süreç boyunca araştırmaya gönüllü olarak katılmayı kabul eden bireylerin veri toplama araçlarına yanıt verirken sorulara içtenlikle ve objektif bir şekilde yaklaşarak gerçek duygu ve düşüncelerini yansıtacakları varsayılmıştır.

1.8. Sınırlılıklar

Yapılan araştırmanın çalışma grubunu yalnızca üniversite öğrencileri oluşturduğundan ve araştırmanın evrene genellenmesi amaçlanmadığından dolayı araştırma ve sonuçları yalnızca gönüllü olan çalışma grubu ile sınırlıdır. Bunun dışında genellenebilirlik faktörünü zayıflatan bir başka durum ise verilerin toplanma biçimi ile ilgili olabileceği düşünülmektedir. Elde edilen verilerin toplanma biçiminin yalnızca çevrimiçi formlar aracılığı ile olması katılımcı kontrolünün tam anlamıyla sağlanamama ihtimalini doğurmuştur. Bu sebeple çalışmanın genellenebilirliğini, geçerliğini olumsuz yönde etkileyebileceği düşünülmüştür. Çalışma grubunun genç yetişkin bireylerden oluşması hedeflenmiştir ancak katılımcıların yaşları 18 ile 54 aralığında değişmektedir ve yaş ortalamasının 24.19 olduğu tespit edilmiştir. Bu durumun da araştırmanın sınırlılıklarından biri olabileceği düşünülmüştür.

Ayrıca değişkenlerin ölçülmesi esnasında çocukluk çağı örselenme yaşantıları ile ilgili veriler Çocukluk Çağı Örselenme Yaşantıları Ölçeği Kısa Formu'nun ölçtüğü ve bireyin kendi çocukluğu ile ilgili travmatik anıları doğru ve net

biçimde anımsayabildiği kadarı ile, boyun eğme davranışı ile ilgili veriler Boyun Eğici Davranışlar Ölçeği'nin ölçtüğü ve benlik saygısı ile ilgili veriler ise Rosenberg Benlik Saygısı Ölçeği'nin ölçtüğü nitelikler ile sınırlı olacaktır. Araştırmada kullanılan ölçüm araçlarının tamamının kendilik bildirimi yapısında olması sebebi ile katılımcıların soruları yanıtlarken yanlış davranabileceği ihtimali de sınırlılıklar arasında kabul edilebilmektedir

BÖLÜM 2. YÖNTEM

2.1 Araştırmanın Modeli

Gerçekleştirilen çalışma kapsamında bireylerin çocukluk çağı örselenme yaşantıları düzeyleri, boyun eğici davranışlarda bulunma ve benlik saygısı düzeylerini incelemek, çocukluk çağı örselenme yaşantıları düzeyleri ile bireylerin boyun eğici davranışlarda bulunma düzeylerinin manidar düzeyde ilişkili olup olmadıklarını ve bu ilişkide benlik saygısının aracı rolünün manidar düzeyde olup olmadığı incelenmek istenmiştir. Bu amaca yönelik nicel araştırma desenlerinden ilişkisel tarama modeli kullanılmıştır. İlişkisel tarama modelleri iki ve daha fazla değişken barındıran çalışmalarda değişkenlerin birbirleri arasındaki etkileşimleri ve gerçekleşen etkileşimlerin hangi seviyede gerçekleştiğini gözlemleyen çalışma metotlarıdır (Karasar, 2010).

2.2 Çalışma Grubu

Araştırma sonucunda ulaşılan bilgilerin herhangi bir evrene genellenmesi amaçlanmamıştır. Bu nedenle evren örneklem ilişkisi kurulmamıştır. Güncel Türkiye ve tüm dünya yaşam koşulları göz önünde bulundurulduğunda üniversite öğrencilerinin

online veri toplama potansiyeli bakımından avantajlı bir grup olabileceği düşünülmüş ve çalışmaya dahil edilmiştir. Ayrıca Mullen ve ark., (1996) gerçekleştirmiş oldukları çalışmada çocukluk çağı örselenme yaşantılarının negatif etkilerinin belirginleştiği ve gözlemlenebildiği sürecin örselenmeye maruz kalınan zaman diliminde değil, bireyin genç yetişkinlik-ergenlik dönemine eriştiği andan itibaren gözlemlenebileceğini ve ölçülebileceğini belirtmişlerdir. Bu bağlamda katılımcıların yaş grubunun diğer değişkenlerin ölçülmesi konusunda da elverişli olabileceği düşünülmüştür. Bu araştırmada ilköğretim veya lise yaş grubundaki potansiyel katılımcılar yerine en genç katılımcının 18 yaşında olabileceği grup olan üniversite öğrencileri tercih edilmiştir. Dolayısıyla bu araştırmanın çalışma grubunu araştırmaya katılım konusunda gönüllü olmayı kabul eden toplam 321 ön lisans, lisans ve yüksek lisans eğitimine devam etmekte olan üniversite öğrencileri oluşturmuştur.

Katılımcıların demografik özelliklerine ait betimleyici istatistikler Tablo 1’de yer almaktadır. Buna göre katılımcıların 193’ü (%60.1) kadın, 128’i (%39.9) ise erkeklerden oluşmaktadır. Katılımcıların yaşları 18 ile 54 aralığında değişmektedir ($\bar{x}$ = 24.19, ss= 5.47). Eğitim durumuna göre incelendiğinde ise katılımcıların 89’u (%27.7) ön lisans öğrencisidir, 174’ü (%54.2) lisans öğrencisidir ve son olarak 58’i (18.1) yüksek lisans düzeyinde öğrenimlerine devam etmektedir. Katılımcıların baba eğitim düzeylerine göre dağılımları incelendiğinde ise 16’sı (%5) babalarının okuryazar olmadığını, 58’i (%18.1) ilkokul mezunu olduğunu, 22’si (%6.9) ortaokul mezunu olduğunu 137’si (%42.7) lise mezunu olduğunu ve 88’i ise üniversite mezunu olduğunu belirtmişlerdir. Ayrıca, katılımcıların anne eğitim düzeyine göre dağılımları incelendiğinde ise 61’inin (%19) okuryazar olmadığı, 92’sinin (%28.7) ilkokul mezunu olduğu, 32’sinin (%10) ortaokul mezunu olduğu, 82’sinin (%25.5) lise mezunu olduğu ve son olarak 54’ünün (%16.8) ise üniversite mezunu olduğu belirlenmiştir. Katılımcılara sosyoekonomik düzeyleri ise kendi beyanlarına istinaden sorulduğunda 22’si (%6.9) alt olarak, 65’i (%20.2) orta-alt olarak, 154’ü (%48) orta olarak, 66’sı (%20.6) orta-üst olarak ve son olarak 14’ü (%4.4) ise üst düzey olarak ifade etmişlerdir.

Tablo 1. Katılımcıların Demografik Özelliklerine Ait Betimleyici İstatistikler

Değişken	Grup	n	%
Cinsiyet	Kadın	193	60.1
	Erkek	128	39.9
Eğitim Durumu	Ön Lisans Öğrencisi	89	27.7

Baba Eğitim	Lisans Öğrencisi	174	54.2
	Yüksek Lisans Öğrencisi	58	18.1
	Okuryazar Değil	16	5
	İlkokul Mezunu	58	18.1
	Ortaokul Mezunu	22	6.9
	Lise Mezunu	137	42.7
Anne Eğitim	Üniversite Mezunu	88	27.4
	Okuryazar Değil	61	19
	İlkokul Mezunu	92	28.7
	Ortaokul Mezunu	32	10
	Lise Mezunu	82	25.5
	Üniversite Mezunu	54	16.8
Sosyoekonomik Düzey	Alt	22	6.9
	Orta-alt	65	20.2
	Orta	154	48
	Orta-üst	66	20.6
	Üst	14	4.4

2.3. Verilerin Toplanması

Kullanılacak ölçme araçlarının T.C Maltepe Üniversitesi Etik Kurulunca onaylanmasının ardından internet ortamına aktarılan araştırmanın değişkenlerine ait ölçekler ve demografik bilgi formu üniversite öğrencilerinin erişimine sunulmuştur. Veri toplama faaliyetleri 2020 yılının Nisan ile Haziran ayları arasında gerçekleştirilmiştir. Çevrimiçi oluşturulan ve iletilen formlarda katılımcılara araştırma hakkında bilgi verilmiş, çalışmaya katılım konusunda gönüllü olup olmadıkları çevrimiçi formda sorulmuştur. Ölçeklere ve demografik bilgi formuna erişim aşamasından önce bilgilendirilmiş onam formunun onay seçeneğinin işaretlenmesi ve kabul edilmesi zorunlu tutulmuştur.

Çalışmada kullanılan araçlardan önce bilgilendirilmiş onam formu katılımcılara iletilmiştir. Bilgilendirilmiş onam formunu onaylayan katılımcılara sırası ile Bilgilendirilmiş Onam Formu (Ek-A), Demografik Bilgi Formu (Ek-B), ÇÖYÖ-KF (Ek-C), BEDÖ (Ek-D) ve son olarak RBSÖ (Ek-E) sunulmuştur. Gönüllü katılımcılara sunulan üç ölçek ve demografik bilgi formunun çevrimiçi biçimde tamamlanabilmesi için ortalama olarak gereken sürenin 10-15 dakika olabileceği düşünülmektedir.

2.4. Veri Toplama Araçları

Araştırmanın çalışma grubuna sırasıyla Demografik Bilgi Formu, Çocukluk Dönemi Örselenme Yaşantıları Ölçeği Kısa Formu (ÇÖYÖ-KF), Boyun Eğici Davranışlar Ölçeği (BEDÖ) ve Rosenberg Benlik Saygısı Ölçeği (RBSÖ) uygulanmıştır.

2.4.1. Demografik Bilgi Formu

Katılımcılara ait bireysel demografik bilgilere erişebilmek amacı ile yaş, cinsiyet, devam edilen eğitim durumu düzeyi, annenin ve babanın eğitim durumu, katılımcıların kendi beyanlarına göre sosyo-ekonomik düzeyleri ile ilgili bilgilerini içeren bilgi formu hazırlanmıştır.

2.4.2. Çocukluk Dönemi Örselenme Yaşantıları Ölçeği (ÇÖYÖ-KF)

Bernstein ve ark.,'nın (2003) geliştirmiş olduğu Çocukluk Dönemi Örselenme Yaşantıları Ölçeği Kısa Formu, çocukluk çağına ait muhtemel ihmal veya istismar yaşantılarını ölçmek amacıyla bireyin geçmişe dayalı olan ve kendi kendini değerlendirebileceği 28 soruyu içermektedir. Ölçeğin kısa formu ülkemizde Kaya (2014) tarafından dilimize adapte edilmiştir. 28 sorudan oluşan ölçek 5'li likert tipinde oluşturulmuştur ve cevap seçenekleri sırasıyla; (kesinlikle katılmıyorum), (katılmıyorum), (biraz katılıyorum), (katılıyorum) ve (kesinlikle katılıyorum) şeklindedir. Bireyin ölçekten alabileceği en düşük puan 25, en yüksek puan ise 125'tir. Ölçek puanlamasına göre yüksek puan alan bireylerin çocukluk çağında örselenme yaşantılarının düzeylerinin yüksek, düşük puan alan bireylerin çocukluk çağı örselenme yaşantılarının ise düşük seviyede olduğu anlamına gelmektedir (Bernstein ve ark., 2003).

İlgili ölçekteki 2., 5., 7., 13., 26. ve 28. sorular puanlama yapılırken ters şekilde puanlanacak şekilde dizayn edilmiştir. Ayrıca 10., 16., ve 22. sıradaki sorular kontrol sorularıdır ve puanlamaya eklenmemektedir. 10., 16., ve 22. soruların kontrol amaçlı olarak ölçekte bulunmalarının sebebi ise; bireyin kendi kendini değerlendirdiği tipte oluşturulan bu ölçekteki geçerliliği sınamak amaçlanmıştır (Kaya, 2014). Ölçek içerisinde 5 alt boyutu barındırmaktadır ve bunlar fiziksel istismar, cinsel istismar, duygusal istismar, duygusal ihmal ve fiziksel ihmal düzeylerini ölçmektedir. 9., 11., 12.,

15. ve 17. sorular fiziksel istismarı, 20., 21., 23., 24. ve 27. sorular cinsel istismarı, 3., 8., 14., 18. ve 25. sorular duygusal istismarı, 1., 2., 4., 6. ve 26. sorular fiziksel ihmali, 5., 7., 13., 19. ve 28. sorular ise duygusal ihmal düzeylerini ölçmektedir. Ölçeğin Cronbach-alfa iç tutarlılık düzeyi $\alpha=.77$; test tekrar test güvenirliği Pearson korelasyon katsayısı ise $r=.78$ olarak saptanmış olduğundan Türkçe dilinde kullanılabilir olduğu kabul edilmektedir (Kaya, 2014). Cronbach alfa katsayısı bu çalışma için yeniden hesaplanmış ve .66 olarak kestirilmiştir.

2.4.3. Boyun Eğici Davranışlar Ölçeği (BEDÖ)

Gilbert ve Allan'ın (1994) geliştirmiş olduğu Boyun Eğici Davranışlar Ölçeği, bireylerin sosyal hayatta sergilemiş oldukları boyun eğici davranış düzeylerini ölçmek amacıyla geliştirmiş geliştirilmiş bir ölçektir ve bireyin kendi kendini değerlendirebileceği 16 soruyu içermektedir. Ölçeğin Türkçe'ye uyarlanmış olan formu Şahin ve Şahin (1992) tarafından geliştirilmiştir. 16 sorudan oluşan ölçek 4'lü likert tipinde oluşturulmuştur ve cevap seçenekleri sırasıyla; (beni hiç tanımlamıyor), (beni biraz tanımlıyor), (oldukça iyi tanımlıyor) ve (iyi tanımlıyor) şeklindedir. Her soruda bireyin ilgili soruda kendisini hangi düzeyde tanımladığı ölçülmek istenmektedir. Bireyin ölçekten alabileceği en düşük puan 16, en yüksek puan ise 80'dir. Ölçek puanlamasına göre yüksek puan alan bireylerin yüksek düzeyde boyun eğici davranışlar sergilediği, düşük puan alan bireylerin ise boyun eğici davranışlarının düşük seviyede olduğu anlamına gelmektedir (Şahin ve Şahin 1992).

BEDÖ'nün Cronbach- alfa iç tutarlılık katsayısı .89 olarak tespit edilmiş, yapılan ikinci uygulamanın sonucu ise test tekrar test güvenirlik katsayısı ile .84'tür. Diğer taraftan, gerçekleştirilen bu çalışma için elde edilen Cronbach alfa güvenirlik katsayısı ise .87 olarak bulunmuştur. BEDÖ'nün dilimize uyarlanma çalışmasındaki iç tutarlılık Cronbach Alfa değeri ise .74 olarak bulunmuştur. Ölçeğin geçerliği kontrol edildiğinde ise, Beck Depresyon Envanteri ile olan korelasyonu .32, Sosyotropi Ölçeği ile korelasyonu .36 ve Otonomi Ölçeği ile korelasyonu -.05'tir (Savaşır ve Şahin, 1997).

2.4.4. Rosenberg Benlik Saygısı Ölçeği (RBSÖ)

Rosenberg'in (1965) geliştirmiş olduğu Rosenberg Benlik Saygısı Ölçeği bireyin kendi kendini değerlendirebileceği 63 soruyu içermektedir. Ölçeğin ülkemize uyarlanan

hali Çuhadaroglu (1986) tarafından geliştirilmiştir. 63 sorudan oluşan ölçek toplam 12 alt ölçek barındırmaktadır. Bu araştırmada on maddeden oluşan benlik saygısı alt ölçeği kullanılmıştır. 10 sorudan oluşan ölçek 4'lü likert tipinde oluşturulmuştur ve cevap seçenekleri sırasıyla; (çok doğru), (doğru), (yanlış) ve (çok yanlış) şeklindedir. Bireyin ölçekten alabileceği en düşük puan 0, en yüksek puan ise 30'dur. Ölçek puanlamasına göre yüksek puan alan bireylerin benlik saygısı düzeyinin yüksek olduğu, düşük puan alan bireylerin ise benlik saygısı düzeylerinin düşük olduğu anlamına gelmektedir (Çuhadaroglu, 1986).

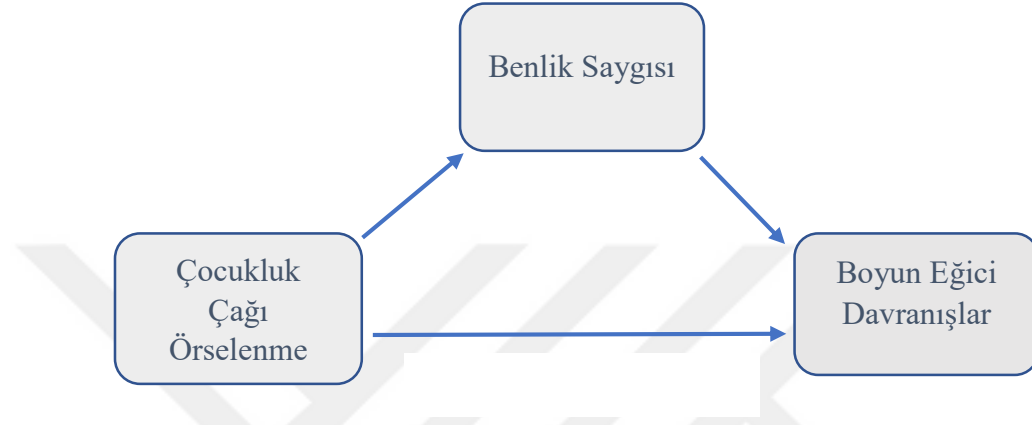
RBSÖ'nin güvenirlik çalışması Çuhadaroglu, (1986) tarafından test tekrar test yöntemiyle araştırılmış ve bir ay ara ile yapılan test tekrar test sonucunda güvenirlik katsayısı .75 olarak tespit edilmiştir. Geçerlik çalışması amacıyla psikiyatrik görüşmeler yöntemi kullanılmış olup, geçerlik katsayısı .71 olarak bulunmuştur. Halihazırda gerçekleştirilen bu çalışmada ise Cronbach Alfa güvenirlik katsayısı .90 olarak kestirilmiştir.

2.5. Verilerin Analizi

Çocukluk çağı örselenme yaşantılarının boyun eğici davranışlar üzerindeki etkisinde benlik saygısının aracı rolünün incelenebilmesi için kullanılacak araştırma modelinde aracı değişken olarak seçilebilme şartları hesap edilerek düzenlenmiştir. Uygulanan araştırma modeline göre aracı rolü ölçümlenirken seçilmek istenen değişkenin aracı değişken biçiminde tanımlanabilmesi için gerekli şartların sağlanması gerekmektedir (Baron ve Kenny, 1986). Seçilen değişkene aracı değişken rolünün tanımlanabilmesi (atanabilmesi) için gerekli koşullar ise;

- a) İlgili çalışmada tercih edilen bağımsız değişken ile aracı değişken olarak seçilen değişken arasında manidar düzeyde ilişkinin mevcut olması,
- b) İlgili çalışmada tercih edilen bağımsız değişken ile bağımlı değişken arasında manidar düzeyde ilişkinin mevcut olması,
- c) Belirtilen ilk iki şart gerçekleşmiş ise aracı değişken ilgili modele entegre edilerek analiz edilir. İlgili analizlerin neticesinde aracı olan değişken, bağımsız değişkenin bağımlı değişkene ait yordayıcı rolünü bütünüyle kaybetmesi sonucu gerçekleşir ise aracı değişken (tam aracı) değişken niteliği kazanır. Çalışmadaki bağımsız değişkenin bağımlı değişkene ait yordayıcı rolünde sınırlı düzeyde azalma gözlenmesi halinde ise

(kısmi) aracı değişken şeklinde tanımlanır. Araştırmanın bağımsız değişkenini çocukluk çağı örselenme yaşantıları, bağımlı değişkenini boyun eğici davranışlar ve benlik saygısı (aracı değişken) oluşturmaktadır. Çalışmadaki modelde, belirlenen değişkenlerin kendi aralarındaki ilişki ve çocukluk çağı örselenme yaşantılarının boyun eğici davranışları üzerindeki etkisinde benlik saygısının aracı rolü incelenmiştir. Bu çalışma için tasarlanmış olan model aşağıda şekilsel olarak Şekil 1.'de betimlenmiştir.

Şekil 1. Araştırma Modeli

Araştırmanın bağımsız değişkenini çocukluk çağı örselenme yaşantıları, bağımlı değişkenini boyun eğici davranışlar ve benlik saygısı (aracı değişken) oluşturmaktadır. Çalışmadaki modelde belirlenen değişkenlerin kendi aralarındaki ilişki ve çocukluk çağı örselenme yaşantılarının boyun eğici davranışları üzerindeki etkisinde benlik saygısının aracı rolü incelenmiştir.

Yapılan bu çalışmada analizlerin gerçekleştirilmesine yönelik olarak değişkenler öncelikle SPSS istatistiksel paket programına tanımlanmıştır ve sonrasında katılımcıların demografik özelliklerine göre dağılımlarının belirlenebilmesi için yüzde ve frekans değerleri hesaplanmıştır. BEDÖ ve RBSÖ toplam puanları ile ÇÖYÖ-KF alt boyut puanlarına ait betimleyici istatistikler hesaplanmıştır. ÇÖYÖ-KF alt boyut puanları ile BEDÖ ve RBSÖ toplam puanları arasında manidar düzeyde ilişki olup olmadığının incelenmesine yönelik yapılan analizlerde analize ait varsayımların karşılanması sebebi ile Pearson korelasyon katsayıları hesaplanmıştır. Bir sonraki aşamada çocukluk çağı örselenme yaşantıları ile boyun eğici davranışlarda bulunma düzeyleri arasındaki ilişkide benlik saygısının aracı rolünün incelenmesi amacıyla basit ve çoklu regresyon analizi ile birlikte Sobel testi gerçekleştirilmiştir. Regresyon analiz

gerçekleştirilmeden önce regresyon analizinin temel varsayımları incelenmiştir. Regresyon analizinin temel varsayımları normallik, doğrusallık, teklik ve çoklu bağlantının olmamasıdır. Normalliğin incelenmesi için yordanan olasılık grafiği (P-P plot) kullanılmıştır. Tekliliğin incelenmesi için ise yordanan değerler ile artıkların saçılım grafiği oluşturularak nitel olarak değerlendirilmiştir. Benzer şekilde yordayan ve yordanan değişkenler arasındaki ilişkilerin doğrusallığı da saçılım grafiği ile nitel değerlendirilme yoluyla incelenmiştir. Son olarak, teklik sorununun değerlendirilmesi için tolerans ve VIF değerlerine bakılmıştır. Grafiklerin nitel değerlendirilmesi sonucunda varsayımların ihlaline dair bir sorun olmadığı görüldükten sonra tolerans ve VIF değerleri hesaplanmıştır. Bu değerler sırası ile 0.786 ve 1.272'dir. Tabachnick ve Fidell'e (2007) göre tolerans değerlerinin 0.1'den küçük olmamalı ve VIF değeri ise 10 ya da 5'den küçük olmalıdır. Elde edilen bu değerler mevcut eşit değerleri dikkate alınarak çoklu bağlantı sorununun olmadığını göstermektedir. Regresyon analizinin varsayımları incelendikten sonra analizler gerçekleştirilmiştir. Son olarak araştırmanın alt amaçlarına yönelik yapılan analizlerde BEDÖ, RBSÖ toplam puanları ile ÇÖYÖ-KF alt boyutlarından elde edilen puan dağılımlarının anne öğrenim düzeyi, baba öğrenim düzeyi ve sosyo-ekonomik düzey değişkenlerine göre manidar düzeyde farklılaşp farklılaşmadığının incelenmesi için analizin varsayımlarının karşılandığı durumlarda ANOVA, sağlanmadığı durumlarda ise Kruskal Wallis testleri gerçekleştirilmiştir. Manidar farklılaşmanın bulgulandığı durumlarda gözlenen bu farklılaşmaların hangi alt gruplara ait olduğunun belirlenmesine yönelik analiz varsayımlarının karşılandığı durumlarda ANOVA için Tukey post hoc testi, analiz varsayımlarının karşılanmadığı durumlarda Kruskal Wallis testi için ise ikişerli alt gruplarda Mann Whitney U testi gerçekleştirilmiştir. Ayrıca cinsiyet gibi iki yanıt seçeneğinin olan sorular için ise T testi kullanılmıştır. Elde edilen bulguların manidarlığının belirlenmesi için $p < .05^*$ düzeyi dikkate alınarak yorumlanmıştır.

BÖLÜM 3. BULGULAR

Çocukluk çağı örselenme yaşantıları ile boyun eğici davranışlarda bulunma düzeyleri arasındaki ilişkide benlik saygısının aracı rolünün ve çeşitli alt amaçların incelenmesine yönelik yapılan çalışmanın bu kısmında ilgili bulgular incelenmiştir.

3.1. BEDÖ, RBSÖ ve ÇÖYÖ-KF Puan Dağılımlarına Ait Betimleyici İstatistikler

Katılımcıların BEDÖ, RBSÖ ve ÇÖYÖ-KF alt boyutlarından elde ettikleri puanların dağılımlarına ait betimleyici istatistikler hesaplanmıştır. Buna göre, Katılımcıların BEDÖ puanları 19 ile 61 aralığında değişmektedir ($\bar{x} = 33.19$, $ss = 9.25$); RBSÖ puanları 19 ile 61 aralığında değişmektedir ($\bar{x} = 33.19$, $ss = 9.25$). Ayrıca, ÇÖYÖ-KF Fiziksel İstismar alt boyut puanları 5 ile 21 aralığında değişmektedir ($\bar{x} =$

7.70, ss = 3.43); ÇÖYÖ-KF Fiziksel ihmal alt boyut puanları 5 ile 20 aralığında değişmektedir ($\bar{x}$ = 9.33, ss = 3.24); ÇÖYÖ-KF Duygusal istismar alt boyut puanları 5 ile 21 aralığında değişmektedir ($\bar{x}$ = 9.21, ss = 3.69); ÇÖYÖ-KF Duygusal İhmal alt boyut puanları 5 ile 25 aralığında değişmektedir ($\bar{x}$ = 18.32, ss = 5.12) ve ÇÖYÖ-KF Cinsel İstismar alt boyut puanları 5 ile 25 aralığında değişmektedir ($\bar{x}$ = 8.25, ss = 4.25).

3.2 ÇÖYÖ-KF Alt Boyut Puanları ile BEDÖ ve RBSÖ Toplam Puanları Arasındaki İlişkilerin İncelenmesi

ÇÖYÖ-KF alt boyut puanları ile BEDÖ ve RBSÖ toplam puanları arasında manidar düzeyde ilişki olup olmadığının incelenmesine yönelik Pearson korelasyon katsayıları hesaplanmıştır. Elde edilen bulgular Tablo 2’de yer almaktadır.

Tablo 2. ÇÖYÖ-KF Alt Boyut Puanları ile BEDÖ ve RBSÖ Toplam Puanları Arasındaki İlişkilerin Belirlenmesine Yönelik Hesaplanan Pearson Korelasyon Katsayıları

İstismar Alt Boyutları	<i>Boyun Eğici Davranışlar</i>	<i>Benlik Saygısı</i>
Fiziksel İstismar	0.53*	-0.30*
Fiziksel İhmal	0.43*	-0.40*
Duygusal İstismar	0.50*	-0.42*
Duygusal İhmal	0.44*	-0.46*
Cinsel İstismar	0.17*	-0.15*

* $p < .05$

Elde edilen bulgular ÇÖYÖ-KF alt boyut puanlarının tamamının BEDÖ ve RBSÖ toplam puanları arasındaki ilişkilerin istatistiksel olarak manidar düzeyde olduğunu göstermiştir ($p < .05$). Bulgular incelendiğinde çocukluk çağı örselenme yaşantıları ile boyun eğici davranışların istatistiksel olarak manidar ve pozitif yönlü, benlik saygısı ile olan ilişkilerin ise istatistiksel olarak manidar ve negatif yönlü olduğu

görülmektedir. Yani çocukluk çağı örselenme yaşantıları arttıkça boyun eğici davranışlar da artmakta fakat benlik saygısı düzeyi düşmektedir.

3.3. Çocukluk Çağı Örselenme Yaşantıları ile Boyun Eğici Davranışlarda Bulunma Düzeyleri Arasındaki İlişkide Benlik Saygısının Aracı Rolünün İncelenmesi

Çocukluk çağı örselenme yaşantıları ile boyun eğici davranışlarda bulunma düzeyleri arasındaki ilişkide benlik saygısının aracı rolünün manidar düzeyde olup olmadığını incelemek üzere bir dizi regresyon analizi gerçekleştirilmiştir. Aracılık etkisinin incelenmesi için üç koşulun sağlanması gerekmektedir:

- a) Bağımsız değişken bağımlı değişkeni yordamaktadır
- b) Bağımsız değişken aracı değişkeni yordamaktadır
- c) Bağımlı değişken aracı değişkeni yordamaktadır

Bu üç koşulun sağlanması için öncelikle değişkenler arasındaki ilişkilerin incelenmesi gerekmektedir. Elde edilen korelasyon ve değişkenlere ait ortalama ve standart sapma değerleri Tablo 3’de yer almaktadır.

Tablo 3. *Çocukluk Çağı Örselenme Yaşantıları, Boyun Eğici Davranışlar ve Benlik Saygısı Değişkenleri Arasındaki İlişkiler*

		1	2	3	$\bar{X}$	ss
1	Boyun Eğici Davranışlar	-	-0.58*	0.54*	33,19	9,25
2	Benlik Saygısı		-	-0.43*	28,78	5,85
3	Toplam İstismar			-	52,82	9,12

* $p < .05$

Boyun eğici davranışlar ile benlik saygısı arasındaki korelasyon değeri -.58 olarak bulunmuştur ve Tablo 3.’de gösterilmiştir. Yani Benlik saygısı düzeyleri düştükçe boyun eğici davranışlar manidar düzeyde artmaktadır. Görüldüğü üzere değişkenlerin tamamı arasındaki ilişkiler istatistiksel olarak manidardır ve değişkenler arasında güçlü bir bağ bulunmaktadır. Aynı zamanda değişkenler arasındaki ilişkilerin çok yüksek olmaması tekillik sorununun olmadığına işaretler. Elde edilen bu bulgu aracılık etkisinin incelenmesi için yukarıda belirtilen temel koşulların iki değişkenli inceleme düzeyinde sağladığına işaretler. Aracılığın incelenmesine yönelik Sobel testinin gerçekleştirilmesi için öncelikli olarak bağımsız değişken ile aracı değişken

arasındaki ve bağımsız değişken kontrol edildikten sonra aracı değişken ile bağımlı değişken arasındaki ilişkinin incelenmesine yönelik ham regresyon katsayıları ve regresyon katsayılarının standart hatalarının incelenmesi gerekmektedir. Bu doğrultuda boyun eğici davranış değişkeninin bağımlı, çocukluk çağı örselenme yaşantıları değişkeninin ise bağımsız değişken olduğu ve sonrasında ise boyun eğici davranış değişkeninin bağımlı, benlik saygısı ve çocukluk çağı örselenme yaşantıları değişkeninin bağımsız değişken olduğu iki model oluşturularak test edilmiştir ve elde edilen bulgulara Tablo 4’de yer verilmiştir

Tablo 4. *Çocukluk Çağı Örselenme Yaşantıları ile Boyun Eğici Davranışlarda Bulunma Düzeyleri Arasındaki İlişkide Benlik Saygısının Aracı Rolünün İncelenmesine Yönelik Regresyon Analiz Sonuçları*

		<i>Standartlaştırılmamış Katsayılar</i>	<i>Standartlaştırılmış Katsayılar</i>			
		B	Std. Hata	Beta	t	p
Model1	Sabit	37.17	0.95		39.29	0.05*
	ÇÖYÖ-KF	0.39	0.05	0.38	-9.32	0.05*
Model2	Sabit	42.68	3.07		13.91	0.05*
	ÇÖYÖ-KF	0.27	0.03	0.26	7.24	0.05*
	RBSÖ	-0.87	0.08	-0.52	-8.95	0.05*

* $p < .05$

Boyun eğici davranışlar ile çocukluk çağı örselenme yaşantıları değişkenleri arasındaki ilişkiyi gösteren standartlaştırılmış regresyon katsayısı Model 1’de yer almaktadır ve 0.39 olarak kestirilmiştir. Ayrıca, bu katsayıya ait standart hata değeri 0.05 olarak kestirildiği görülmektedir. İkinci model için ise bağımsız değişken olarak benlik saygısı değişkeni eklenmiş ve çocukluk çağı örselenme yaşantıları değişkeni kontrol edildikten sonra benlik saygısı için standartlaştırılmamış regresyon katsayısı -0.87 olarak kestirilmiştir. Ayrıca bu katsayı için kestirilen standart hata değeri 0.08’dir.

Sonrasında ise kestirilen bu değerler kullanılarak aracılığın test edilmesine yönelik Sobel testi gerçekleştirilmiştir. Gerçekleştirilen bu analiz neticesinde test istatistiği $t = -9.3$ olarak kestirilmiş ve benlik saygısının çocukluk çağı örselenme yaşantıları ile boyun eğici davranışlarda bulunma düzeyleri arasındaki ilişkide aracı rolünün manidar düzeyde ve kısmi düzeyde aracı rolünün olduğu belirlenmiştir ($p < .05$).

3.4. ÇÖYÖ-KF alt boyut puanları ile BEDÖ ve RBSÖ Toplam Puanlarının Demografik Özelliklere Göre Farklılaşp Farklılaşmadığının İncelenmesi

Öğrencilerin ÇÖYÖ-KF alt boyut puanları ile BEDÖ ve RBSÖ Toplam Puan dağılımlarının annelerinin öğrenim düzeyine göre farklılaşp farklılaşmadığının incelenmesi için ANOVA gerçekleştirilmiştir. Çocukluk çağı örselenme yaşantıları öğrencilerin annelerinin öğrenim düzeyine göre ne düzeyde farklılık gösterdiğinin incelenmesi elde edilen bulgular Tablo 5’de yer almaktadır.

Tablo 5. Anne Öğrenim Düzeyine Göre Çocukluk Çağı Örselenme Yaşantılarının Farklılaşp Farklılaşmadığını İncelemeye Yönelik Gerçekleştirilen ANOVA Sonuçları

İst. Alt Boyutları		Kar.T.	sd	Kar.O	f	p	Gruplar	$\bar{X}$	ss
Fiziksel İstismar	Gruplar A.	103	5	21	1.78	0.11	Okuryazar Değil	8.64	3.89
	Gruplar İ.	3660	315	12			İlkokul Mezunu	7.88	3.64
	Toplam	3763	320				Ortaokul Mezunu	7.06	2.21
							Lise Mezunu	7.55	3.72
							Üniversite Mezunu	6.92	2.32
Fiziksel İhmal	Gruplar A.	182	5	36	3.61	0.03*	Okuryazar Değil	10.66	2.98
	Gruplar İ.	3174	315	10			İlkokul Mezunu	8.98	3.25
	Toplam	3355	320				Ortaokul Mezunu	9.59	3.57
							Lise Mezunu	9.34	3.36
							Üniversite Mezunu	8.25	2.67
Duygusal İstismar	Gruplar A.	214	5	43	3.25	0.05*	Okuryazar Değil	10.44	4.31
	Gruplar İ.	4147	315	13			İlkokul Mezunu	9.25	3.92

	Toplam	4361	320				Ortaokul Mezunu	9.91	3.94
							Lise Mezunu	8.84	3.13
							Üniversite Mezunu	7.90	2.64
Duygusal İhmal	Gruplar A.	277	5	55	2.15	0.06	Okuryazar Değil	17.18	5.34
	Gruplar İ.	8119	315	26			İlkokul Mezunu	18.51	4.94
	Toplam	8396	320				Ortaokul Mezunu	16.97	5.69
							Lise Mezunu	18.56	4.72
							Üniversite Mezunu	19.62	5.20
Cinsel İstismar	Gruplar A.	299	5	60	3.44	0.05*	Okuryazar Değil	9.87	5.03
	Gruplar İ.	5483	315	17			İlkokul Mezunu	8.40	4.21
	Toplam	5782	320				Ortaokul Mezunu	6.56	2.12
							Lise Mezunu	7.77	4.25
							Üniversite Mezunu	7.77	3.83

* $p<.05$

Tabloda görüldüğü üzere fiziksel istismar alt boyutu için elde edilen puan sıra ortalamalarının annenin öğrenim düzeyi değişkenine göre istatistiksel olarak manidar düzeyde farklılaşmamaktadır ($p>.05$). Benzer şekilde duygusal ihmal değişkeni için annenin öğrenim düzeyine göre gözlenen farklılaşmalar manidar düzeyde değildir ($p>.05$). Diğer taraftan fiziksel ihmal alt boyutu için annenin öğrenim düzeyine göre gözlenen farklılaşmalar istatistiksel olarak manidar düzeydedir ($p<.05$). Gözlenen bu farklılaşmanın hangi alt gruplar arasında olduğunun belirlenmesine yönelik gerçekleştirilen Tukey Post Hoc testi sonuçlarına göre annesi okuryazar olmayanların bu alt boyut için elde ettikleri puan sıra ortalamaları ilkokul mezunu olanlar ($p<.05$) ve üniversite mezunu olanlara ($p<.05$) kıyasla istatistiksel olarak manidar düzeyde daha yüksektir. Benzer şekilde, duygusal istismar alt boyutu için gözlenen puan sıra ortalamaları da anne öğrenim düzeyine göre istatistiksel olarak manidar düzeyde farklılaştığı belirlenmiştir ($p<.05$). Gözlenen bu farklılaşmanın hangi alt gruplar arasında olduğunun belirlenmesine yönelik gerçekleştirilen Tukey Post hoc analiz sonuçları gözlenen bu farklılaşmanın yalnızca annesi okuryazar olmayanlar ile üniversite mezunu olanlar arasında olduğunu ve okuryazar olanların manidar bir şekilde daha yüksek olduğunu göstermiştir ($p<.05$). Son olarak, manidar farklılaşma gözlenen bir diğer alt boyut ise cinsel istismar alt boyutudur ($p<.05$). Bu alt boyut için annesi okuryazar olanların elde ettikleri puan sıra ortalamaları annesi ortaokul ve lise mezunu

olanların elde ettikleri puan sıra ortalamalarına kıyasla istatistiksel olarak manidar düzeyde daha yüksektir.

Öğrencilerin boyun eğici davranış düzeylerinin annelerin öğrenim düzeyine göre manidar seviyede farklılaşıp farklılaşmadığının belirlenmesine yönelik gerçekleştirilen ANOVA testi sonuçlarına Tablo 6’da yer verilmiştir.

Tablo 6. Anne Öğrenim Düzeyine Göre Boyun Eğici Davranış Düzeylerinin Farklılaşıp Farklılaşmadığını İncelemeye Yönelik Gerçekleştirilen ANOVA Sonuçları

		Kar.T.	sd	Kar.O.	f	p		$\bar{X}$	ss
Boyun Eğici Dav.	Gruplar A.	258	5	52	0.60	0.70	Okuryazar Değil	34.90	9.40
	Gruplar İ.	27122	315	86			İlkokul Mezunu	33.20	9.87
	Toplam	27380	320				Ortaokul Mezunu	33.19	8.71
							Lise Mezunu	32.44	9.27
							Üniversite Mezunu	32.40	8.46

* $p < .05$

Tabloda görüldüğü üzere, öğrencilerin boyun eğici davranış düzeyleri annelerinin öğrenim düzeyine göre istatistiksel olarak manidar düzeyde farklılaşmamaktadır ($p < .05$).

Öğrencilerin benlik saygısı düzeylerinin annelerinin öğrenim düzeyine göre ne düzeyde farklılaştığını belirlemeye yönelik gerçekleştirilen ANOVA sonuçlarına Tablo 7’de yer verilmiştir.

Tablo 7. Anne Öğrenim Düzeyine Göre Benlik Saygısı Düzeylerinin Farklılaşıp Farklılaşmadığını İncelemeye Yönelik Gerçekleştirilen ANOVA Sonuçları

		Kar.T.	sd	Kar.O.	f	p		$\bar{X}$	ss
Benlik Saygısı	Gruplar A.	353	5	71	2.10	0.07	Okuryazar Değil	26.98	4.63
	Gruplar İ.	10596	315	34			İlkokul Mezunu	28.79	5.39
	Toplam	10950	320				Ortaokul Mezunu	29.25	6.41
							Lise Mezunu	29.40	6.25
							Üniversite Mezunu	29.29	6.60

* $p < .05$

Elde edilen bulgular, öğrencilerin benlik saygısı düzeyleri annelerinin öğrenim düzeyine göre istatistiksel olarak manidar düzeyde farklılaşmadığını göstermektedir ($p > .05$).

Araştırmaya katılan öğrencilerin çocukluk çağı örselenme yaşantılarının babalarının öğrenim düzeyine göre manidar seviyede farklılaşıp farklılaşmadığının

incelenmesine yönelik gerçekleştirilen Kruskal Wallis testi sonuçları Tablo 8’de yer almaktadır.

Tablo 8. *Baba Öğrenim Düzeyine Göre Çocukluk Çağı Örselenme Yaşantılarının Manidar Düzeyde Farklaşıp Farklaşmadığını İncelemeye Yönelik Gerçekleştirilen Kruskal Wallis Testi Sonuçları*

İstismar Alt Boyutu	Baba Eğitim Düzeyi	n	Sıra O.	χ^2	sd	p
Fiziksel İstismar	Okuryazar Değil	16	147.41	4.97	4	0.29
	İlkokul Mezunu	58	150.23			
	Ortaokul Mezunu	22	179.50			
	Lise Mezunu	137	170.72			
	Üniversite Mezunu	88	150.81			
Fiziksel İhmal	Okuryazar Değil	16	198.38	5.12	4	0.28
	İlkokul Mezunu	58	156.21			
	Ortaokul Mezunu	22	143.09			
	Lise Mezunu	137	167.37			
	Üniversite Mezunu	88	151.93			
Duygusal İstismar	Okuryazar Değil	16	103.50	15.87	4	0.03*
	İlkokul Mezunu	58	143.17			
	Ortaokul Mezunu	22	154.07			
	Lise Mezunu	137	181.40			
	Üniversite Mezunu	88	153.18			
Duygusal İhmal	Okuryazar Değil	16	170.28	1.23	4	0.87
	İlkokul Mezunu	58	155.26			
	Ortaokul Mezunu	22	158.45			
	Lise Mezunu	137	157.64			
	Üniversite Mezunu	88	168.96			
Cinsel İstismar	Okuryazar Değil	16	141.38	17.67	4	0.01*
	İlkokul Mezunu	58	130.33			
	Ortaokul Mezunu	22	159.59			
	Lise Mezunu	137	183.50			
	Üniversite Mezunu	88	150.11			

* $p < .05$

Tabloda da görüldüğü üzere öğrencilerin fiziksel istismar, fiziksel ihmal ve duygusal alt boyutları için gözlenen puan sıra ortalamaları babalarının öğrenim düzeyi değişkenine göre manidar seviyede farklılaşmamıştır ($p>.05$). Diğer taraftan, duygusal istismar alt boyutu için gözlenen puan sıra ortalamaları ise baba öğrenim düzeyi değişkenine göre istatistiksel olarak manidar düzeyde farklılaşmaktadır ($p<.05$). Gerçekleştirilen Mann Whitney U testi sonuçları gözlenen bu farklılaşmanın babaları lise mezunu olanlar ile okuryazar olmayanlar arasında olduğunu ve lise mezunu olanların puan sıra ortalamalarının istatistiksel olarak manidar düzeyde daha yüksek olduğunu göstermiştir ($p<.05$). Benzer şekilde cinsel istismar alt boyutu için de puan sıra ortalamalarında manidar düzeyde farklılaşma gözlemlenmiştir ($p<.05$). Sonrasında gerçekleştirilen Mann Whitney U testi sonuçlarına göre babaları lise mezunu olan öğrencilerin gözlenen puan sıra ortalamaları babaları ilkokul ($p<.05$) ve üniversite mezunu olan ($p<.05$) öğrencilere kıyasla istatistiksel olarak manidar seviyede daha yüksektir.

Öğrencilerin boyun eğici davranış düzeylerinin babalarının öğrenim düzeyine göre manidar seviyede farklılaşıp farklılaşmadığının belirlenmesine yönelik gerçekleştirilen Kruskal Wallis testi sonuçlarına Tablo 9’da yer verilmiştir.

Tablo 9. *Baba Öğrenim Düzeyine Göre Boyun Eğici Davranış Düzeylerinin Farklılaşıp Farklılaşmadığını İncelemeye Yönelik Gerçekleştirilen Kruskal Wallis Testi Sonuçları*

	Baba Eğitim Düzeyi	n	Sıra O.	χ^2	sd	p
Boyun Eğici Dav.	Okuryazar Değil	16	157.22	4.80	4	0.31
	İlkokul Mezunu	58	153.74			
	Ortaokul Mezunu	22	201.20			
	Lise Mezunu	137	157.00			
	Üniversite Mezunu	88	162.65			

* $p<.05$

Tabloda görüleceği üzere öğrencilerin boyun eğici davranışları babalarının öğrenim düzeyine göre istatistiksel olarak manidar düzeyde farklılaşmamaktadır ($p>.05$).

Araştırmaya katılan öğrencilerin benlik saygısı düzeylerinin baba öğrenim düzeyine göre farklılaşıp farklılaşmadığının belirlenmesine yönelik gerçekleştirilen Kruskal Wallis testi sonuçları Tablo 10’da yer almaktadır.

Tablo 10. *Baba Öğrenim Düzeyine Göre Benlik Saygısı Düzeylerinin Farklılaşp Farklılaşmadığını İncelemeye Yönelik Gerçekleştirilen Kruskall Wallis Testi Sonuçları*

	Baba Eğitim Düzeyi	n	Sıra O.	χ^2	sd	p
Benlik Saygısı	Okuryazar Değil	16	161.38	11.12	4	0.03*
	İlkokul Mezunu	58	174.20			
	Ortaokul Mezunu	22	120.64			
	Lise Mezunu	137	149.63			
	Üniversite Mezunu	88	180.02			

* $p < .05$

Elde edilen bulgular, öğrencilerin benlik saygısı düzeylerinin babalarının öğrenim düzeyine göre istatistiksel olarak manidar düzeyde farklılaştığı belirlenmiştir ($p < .05$). Gözlenen bu farklılaşmanın hangi alt gruplar arasında olduğunun belirlenmesine yönelik gerçekleştirilen Mann Whitney U testi sonuçlarına göre gözlenen bu farklılaşma babası üniversite mezunu olanlar ile ortaokul mezunu olan öğrenciler arasındadır ve babası üniversite mezunu olan öğrencilerin benlik saygısı puan sıra ortalamaları manidar düzeyde daha yüksektir ($p < .05$).

Öğrencilerin çocukluk çağı örselenme yaşantılarının sosyo-ekonomik düzeylerine göre ne düzeyde farklılaştığının incelenmesi için gerçekleştirilen Kruskall Wallis testi sonuçlarına Tablo 11’de yer verilmiştir.

Tablo 11. *Sosyo-Ekonomik Düzeye Göre Çocukluk Çağı Örselenme Yaşantılarının Manidar Seviyede Farklılaşp Farklılaşmadığını İncelemeye Yönelik Gerçekleştirilen Kruskall Wallis Testi Sonuçları*

İstismar Alt Boyutu	SosyoekonomikDüzey	n	Sıra O.	χ^2	sd	p
Fiziksel İstismar	Alt	22	199	24.44	4	0.01*
	Alt Orta	65	191			
	Orta	154	148			
	Üst Orta	66	165			
	Üst	14	88			
Fiziksel İhmal	Alt	22	220	38.74	4	0.01*
	Alt Orta	65	210			
	Orta	154	146			

	Üst Orta	66	135			
	Üst	14	125			
Duygusal İstismar	Alt	22	170	14.81	4	0.01*
	Alt Orta	65	185			
	Orta	154	159			
	Üst Orta	66	155			
	Üst	14	83			
Duygusal İhmal	Alt	22	113	22.80	4	0.01*
	Alt Orta	65	128			
	Orta	154	167			
	Üst Orta	66	189			
	Üst	14	193			
Cinsel İstismar	Alt	22	150	7.23	4	0.12
	Alt Orta	65	175			
	Orta	154	160			
	Üst Orta	66	164			
	Üst	14	107			

* $p<.05$

Tabloda görüldüğü üzere fiziksel istismar alt boyutu puanları öğrencilerin sosyo-ekonomik düzeylerine göre istatistiksel olarak manidar düzeyde farklılaşmaktadır ($p<.05$). Sonrasında gözlenen bu farklılaşmanın hangi alt gruplar arasında olduğunu belirlemeye yönelik Mann Whitney U testi gerçekleştirilmiştir. Buna göre, alt sosyo-ekonomik düzeyde yer alan öğrencilerin bu alt boyut için puan sıra ortalamaları orta ve üst sosyo-ekonomik düzeyde yer alan öğrencilerin puan sıra ortalamalarına göre istatistiksel olarak daha yüksektir ($p<.05$). Ayrıca, alt-orta düzeyde yer alan öğrencilerin fiziksel istismar alt boyutu için gözlenen puan sıra ortalamaları da üst sosyo-ekonomik düzeyde yer alan öğrencilerin puan sıra ortalamalarına kıyasla manidar düzeyde daha yüksek bulunmuştur ($p<.05$).

Fiziksel ihmal alt boyutu için de benzer şekilde sosyo-ekonomik düzey değişkenine göre manidar düzeyde farklılaşmalar gözlemlenmiştir ($p<.05$). Buna göre hem alt sosyo-ekonomik düzey, hem de alt-orta sosyo-ekonomik düzeyde yer alan

öğrencilerin puan ortalamaları diğer üç sosyo-ekonomik düzeyde yer alan öğrencilere kıyasla istatistiksel olarak manidar düzeyde daha yüksektir ($p<.05$).

Duygusal istismar alt boyutu için de gözlenen puan sıra ortalamaları farklı sosyo-ekonomik düzeylere göre istatistiksel olarak manidar düzeyde farklılaşmaktadır ($p<.05$). Mann-Whitney U testi sonuçlarına göre alt, alt-orta ve orta sosyoekonomik düzeyde yer alan öğrencilerin Duygusal İstismar alt boyutu için puan ortalamaları üst sosyo-ekonomik düzeyde yer alan bireylerin puan ortalamalarına kıyasla istatistiksel olarak manidar seviyede daha yüksektir ($p<.05$).

Son olarak, Duygusal ihmal alt boyutu için sosyo-ekonomik düzey değişkenindeki farklı alt gruplar arasında manidar seviyede farklılaşmalar gözlemlenmiştir ($p<.05$). Sonrasında gerçekleştirilen Mann Whitney U testine göre alt sosyo-ekonomik düzey, hem de alt-orta sosyo-ekonomik düzeyde yer alan öğrencilerin puan ortalamaları diğer üç sosyo-ekonomik düzeyde yer alan öğrencilere kıyasla istatistiksel olarak manidar düzeyde daha yüksek olduğu görülmüştür ($p<.05$).

Diğer taraftan, cinsel istismar alt boyutu için ise sosyo-ekonomik düzeye göre farklı alt gruplar arasında puan sıra ortalamaları açısından herhangi bir farklılaşma gözlemlenmemiştir ($p>.05$).

Öğrencilerin sosyo-ekonomik düzeye göre boyun eğici davranışların manidar düzeyde farklılaşıp farklılaşmadığının incelenmesi için Kruskall Wallis testi gerçekleştirilmiştir. Elde edilen bulgular Tablo 12’de yer almaktadır.

Tablo 12. *Sosyo-Ekonomik Düzeye Göre Boyun Eğici Davranışların Manidar Düzeyde Farklılaşıp Farklılaşmadığını İncelemeye Yönelik Gerçekleştirilen Kruskall Wallis Testi Sonuçları*

	Sosyoekonomik Düzey	n	Sıra O.	χ^2	sd	p
Boyun Eğici Davranışlar	Alt	22	200	10.30	4	0.04*
	Alt Orta	65	164			
	Orta	154	167			
	Üst Orta	66	137			
	Üst	14	132			

* $p<.05$

Tabloda görüldüğü üzere boyun eğici davranışlar sosyo-ekonomik düzeye göre manidar seviyede farklılaşmaktadır ($p<.05$). Gözlenen farklılaşmanın hangi alt gruplar arasında olduğunun belirlenmesine yönelik gerçekleştirilen Mann Whitney U testi

sonuçlarına göre alt sosyo-ekonomik düzeyde yer alan bireylerin gözlenen puan sıra ortalamaları üst-orta düzeyde yer alan öğrencilere göre istatistiksel olarak manidar seviyede daha yüksektir.

Öğrencilerin benlik saygısı düzeylerinin sosyo-ekonomik düzeye göre manidar seviyede farklılaşıp farklılaşmadığının incelenmesi için gerçekleştirilen Kruskal Wallis testi sonuçlarına Tablo 13’de yer verilmiştir.

Tablo 13. *Sosyo-Ekonomik Düzeye Göre Benlik Saygısı Düzeylerinin Manidar Seviyede Farklılaşıp Farklılaşmadığını İncelemeye Yönelik Gerçekleştirilen Kruskal Wallis Testi Sonuçları*

	Sosyoekonomik Düzey	n	Sıra O.	χ^2	sd	p
Benlik Saygısı	Alt	22	126	20.29	4	0.05*
	Alt Orta	65	147			
	Orta	154	152			
	Üst Orta	66	201			
	Üst	14	196			

* $p < .05$

Elde edilen bulgulara göre gruplar arasındaki puan sıra ortalamalarının manidar düzeyde farklılaştığı belirlenmiştir ($p < .05$). Sonrasında gerçekleştirilen Mann-Whitney U testi sonuçlarına göre üst-orta grupta yer alan öğrencilerin puan sıra ortalamaları alt ($p < .05$), alt-orta ($p < .05$) ve orta ($p < .05$) grubunda yer alan öğrencilere kıyasla manidar düzeyde daha yüksektir.

Örneklem grubunda yer alan öğrencilerin çocukluk çağı örselenme yaşantılarının cinsiyet değişkenine göre farklılaşıp farklılaşmadığını incelenmesi için her bir alt boyut puanları ile T testleri gerçekleştirilmiştir. Elde edilen bulgular Tablo 14’te yer almaktadır.

Tablo 14. *Öğrencilerin Cinsiyetine Göre Çocukluk Çağı Örselenme Yaşantılarının Manidar Seviyede Farklılaşıp Farklılaşmadığını İncelemeye Yönelik Gerçekleştirilen T Testi Sonuçları*

İstismar Alt Boyutu	Cinsiyet	$\bar{X}$	ss	t	sd	p
Fiziksel İstismar	Kadın	7.36	3.20	-2.24	319	0.03*
	Erkek	8.23	3.70			
Fiziksel İhmal	Kadın	9.04	3.16	-1.99	319	0.05*
	Erkek	9.77	3.32			
Duygusal İstismar	Kadın	9.22	3.55	0.05	319	0.96

	Erkek	9.20	3.91			
Duygusal İhmal	Kadın	11.50	4.83	-0.77	319	0.44
	Erkek	11.95	5.54			
Cinsel İstismar	Kadın	8.51	4.56	1.37	319	0.17
	Erkek	7.85	3.72			

* $p < .05$

Tabloda yer alan bulgular incelendiğinde fiziksel istismar ve fiziksel ihmal alt boyutları için kadın ve erkek öğrencilerin puan ortalamaları istatistiksel olarak manidar düzeyde farklılaşmaktadır ($p < .05$). Gözlenen bu farklılaşma erkek öğrenciler lehinedir. Yani erkek öğrenciler daha fazla Fiziksel İstismar ve İhmale maruz kalmaktadırlar. Diğer taraftan, diğer alt boyutlar için herhangi bir farklılaşma gözlemlenmemiştir ($p > .05$).

Araştırmaya katılan öğrencilerin cinsiyetlerine göre boyun eğici davranış puan ortalamalarının istatistiksel olarak manidar düzeyde farklılaşıp farklılaşmadığını belirlemeye yönelik gerçekleştirilen T testi sonuçları Tablo 15’de yer almaktadır.

Tablo 15. Öğrencilerin Cinsiyetine Göre Boyun Eğici Davranış Düzeylerinin Manidar Seviyede Farklılaşıp Farklılaşmadığını İncelemeye Yönelik Gerçekleştirilen T Testi Sonuçları

	Cinsiyet	$\bar{X}$	ss	t	sd	p
Boyun Eğici Davranışlar	Kadın	32.17	8.29	-2.45	319	0.05*
	Erkek	34.73	10.38			

* $p < .05$

Tabloda görüldüğü üzere boyut eğici davranışla puan ortalamaları kadın ve erkek öğrenciler arasında istatistiksel olarak manidar düzeyde farklılaşmaktadır ($p < .05$). Buna göre erkek öğrenciler daha fazla boyun eğici davranışlar göstermektedirler.

Öğrencilerin benlik saygısı düzeylerinin kadın ve erkekler arasında istatistiksel olarak manidar düzeyde farklılaşıp farklılaşmadığını belirlemeye yönelik gerçekleştirilen T testi sonuçlarına Tablo 16’da yer verilmiştir.

Tablo 16. Öğrencilerin Cinsiyetine Göre Benlik Saygısı Düzeylerinin Manidar Seviyede Farklılaşıp Farklılaşmadığını İncelemeye Yönelik Gerçekleştirilen T Testi Sonuçları

	Cinsiyet	$\bar{X}$	ss	t	sd	p
Benlik Saygısı	Kadın	28.67	5.89	-0.40	319	0.69
	Erkek	28.94	5.81			

* $p < .05$

Buna göre, kadın ve erkek öğrenciler arasında benlik saygısı düzeylerinde manidar bir farklılaşmanın olmadığı görülmüştür ($p>.05$).

BÖLÜM 4. TARTIŞMA

Çalışmanın bu bölümünde araştırmanın amaçları doğrultusunda bulgular kısmında sunulmuş olan analizler ile ilgili sonuçlar alanyazın kapsamında değerlendirilmiş ve gerçekleştirilebilecek yeni araştırmalar için bazı önerilerde bulunulmuştur.

4.1. Çocukluk Çağı Örselenme Yaşantıları, Boyun Eğici Davranışlar ve Benlik Saygısı Düzeyleri Arasındaki İlişkilerin Tartışılması

Araştırmanın amaçlarından ilki çocukluk çağı örselenme yaşantıları ile boyun eğici davranışlarda bulunma düzeyleri arasındaki ilişkinin değerlendirilmesidir. Araştırma bulgularına göre çocukluk çağı örselenme yaşantıları arttıkça boyun eğici davranışlar da artmaktadır. Bu bulgu ile önceki çalışmalar paralellik göstermektedir (Atli ve ark. 2010; Bayraktar ve Çolak, 2010; Berber-Çelik, 2010; Kırbaç, 2017; Yıldırım, 2004; Wall ve Holden, 1994). Ancak Kabasakal'ın (2007) gerçekleştirmiş olduğu çalışmada boyun eğici davranış düzeyleri ile örselenme yaşantıları arasında manidar bir ilişki bulunamamıştır. Bu bağlamda araştırmanın bu kısmındaki ilgili bulguların alanyazın ile büyük oranda uyduğu söylenebilir.

Çocukluk çağı örselenme yaşantıları ile ilgili gerçekleştirilen çalışmalarda, tüm istismar ve ihmal boyutundaki çocukluk çağı örselenme yaşantılarının, bireylerin gelişimsel süreçlerini ve iyi oluş hallerini olumsuz biçimde etkilediği gözlemlenmiştir (Aebi ve ark. 2017; McGuire ve Schwartz, 2017; Zhou, Wu ve Zhen, 2017). Gilbert (2003) ve Kaya ve ark., (2004) çalışmalarında da ilgili bulgular ile paralel kabul edilebilecek ve örselenme yaşantıları ile boyun eğici davranışları açıklayabilecek teorik yaklaşımlar görülmektedir. Aile içerisinde meydana gelen çocuğa karşı her türlü kötü muamele, istismar ve ihmal durumlarında çocuğun çaresizlik içinde kalması çocuğun kendi içine dönmesine sebep olabilmektedir. Çocuk deneyimlemiş olduğu rahatsızlık veren durum ve olaylardan uzaklaşabilmek veya bu yaşantıları hafifletebilmek amacı ile bir savunma taktiği olarak boyun eğici davranışlara yönelebilir (Gilbert ve ark., 2003; Kaya ve ark., 2004). Bu savunma taktiği ayrıca Adorno'nun ortaya attığı otoriteren kişilik kuramı da dikkate alınarak Pratto (1994) tarafından da bu bağlamda ifade edilmiştir. Otoriter ve katı bir aile ortamının hüküm sürdüğü, travmatik yaşantıların normal karşılandığı ailelerin çocukları çözülmesi zor olan olay veya durumlar karşısında çatışmayı engellemek veya çözmek amacı ile otorite figürüne karşı boyun eğme davranışlarında bulunarak problemleri ortadan kaldırabilmektedirler (Pratto, 1994).

İlgili araştırmalar ve teorik bilgiler ışığında incelenen çocukluk çağı örselenme yaşantıları ve boyun eğici davranışlarının ilişki düzeyi bu ile test edilmiştir ve bu bağlamda çocukluk çağı örselenme yaşantılarının yoğunluğunun çocuğun ne kadar 'iyi,

rahat veya şefkatli' bir çocukluk dönemi geçirdiği ile bağlantılı olabileceği düşünülmektedir. Olumlu veya elverişli ortamda yetişen çocukların örselenme yaşantıları ve paralelinde gelişen boyun eğici davranışları olumsuz çocukluk dönemi geçiren çocuklardan daha düşük olduğu söylenebilir. Çocukların boyun eğici davranış düzeyleri içerisinde bulundukları ortamlardan etkilenebilmektedir ve boyun eğici davranışlar çözümsüzlük karşısında geliştirdikleri bir tutum olarak açıklanabilmektedir. Ancak çözümsüzlüğe karşı geliştirilen bu taktiğin işe yaraması istismar, ihmal veya diğer tüm sorunları kısa süreliğine çözsede bu kısa süreli çözümlerin pekişmesi durumu bireyin ileride bu işlevsiz olabilecek çözüm taktiğini sürekli biçimde kullanabilme ihtimalini de ortaya çıkarabileceği tahmin edilmektedir.

4.2. Çocukluk Çağı Örselenme Yaşantıları ile Boyun Eğici Davranışlarda Bulunma Düzeyleri Arasındaki İlişkide Benlik Saygısının Aracı Rolünün Tartışılması

Araştırmanın başka bir sonucuna göre çocukluk çağı örselenme yaşantıları arttıkça benlik saygısı düzeyi azalmaktadır. Deneysel çalışmalara göre istismar ve ihmal yaşantılarının bireyin yaşam döngüsü sürecinde özkıyım, duygu düzenleme sorunları, iletişim sorunları, benlik saygısı, depresyon, okul ve iş yaşamında zorlanmalar gibi sonuçlarının olabileceğini göstermektedir (Lopez ve Heffer, 1998; Rummell ve Hansen, 1993). Alanyazında birçok çalışma ile çocukluk çağında fiziksel, duygusal ya da cinsel olarak istismar-ihmale uğramış bireylerin ergenlik veya genç yetişkinlik dönemlerinde benlik saygısı düzeylerinin akranlarına göre düşük olduğu ve bu sebeple bireylerin yetişkinlik dönemlerinde kendilerini olumlu algılama ve değerlendirme potansiyellerinin azalmakta olabileceğini gösteren çalışmalar mevcuttur (Durmuşoğlu ve Yıldırım, 2006; Eker ve Yılmaz, 2016; Finkelhor, 1993; Irmak, 2008; Kırımsoy, 2003; Korkut, 2012; Mullen ve ark., 1996; Oğlağı, 2012; O'brein ve ark., 1997; Raschke ve Raschke, 1979; Savi, 1999; Swanston ve ark., 1997; Yanowitz ve ark., 2003; Yöyen, 2017). Bu negatif etkilerin bireyleri yetişkinlik dönemi boyunca etkileyebileceği düşünülebilir.

Analizler sonucunda boyun eğici davranışların arttıkça benlik saygısı düzeylerinin azalmakta olduğu da görülmektedir. Yavuzer'e (2013) göre küçük yaştan itibaren ebeveynleri tarafından güven duygusu ile benlik saygısı desteklenmemiş

çocuklar ileriki yaşlarda ikili ilişkilerinde edilgen ve bağımlı olurlar. Edilgen bireylerin ise boyun eğici davranışlarda bulunacakları tahmin edilebilir. Yavuzer'in (2013) bahsetmiş olduğu ilişki bu araştırma tarafından da desteklenmektedir. Ayrıca bu konuda gerçekleştirilmiş olan (Atıcı, 2011; Gilbert, 2000; Gilbert, 2007 akt. Atli ve ark., 2010; Özen ve Özkan, 2008; Yüksel, 2002) çalışmalarının sonuçları da bulguyu destekler niteliktedir. Bireylerin benlik saygısı düzeylerinin düşük olması sebebi ile çekingen, utangaç karakter yapılarına yakın olabileceği ve bu sebeple toplumsal yaşam ortamlarında davranışlarını sergilerken boyun eğici özelliklerin etkili olabileceği tahmin edilmektedir. Ayrıca benlik saygısı düşük olan bireylerin kendi çevrelerinde kabul görme, karşıya olumlu geribildirim verme aracı olarak grup içerisinde daha pasif rol alabilecekleri ve boyun eğici davranışlar sergileyebilecekleri düşünülebilir.

Gerçekleştirilen analizler neticesinde elde edilen bir başka bulgu ise benlik saygısının çocukluk çağı örselenme yaşantıları ile boyun eğici davranışlarda bulunma düzeyleri arasındaki ilişkide aracı rolünün kısmi düzeyde manidar olduğudur. Çocukluk çağında çeşitli travmalara maruz kalan çocukların yaşamlarının ilerleyen dönemlerinde kalıcı olarak farklı alanlarda sorunlar ile karşı karşıya kalabilecekleri düşünülmüştür. Burgess (1995) travmatik yaşantılara maruz kalan çocukların genç yetişkinlik ve yetişkinlik dönemlerinde psikolojik açıdan birçok konuda risk altında olduklarını belirtmiştir. Bireyin olumsuz olarak etkilenebileceği psikososyal alanlardan biri olarak boyun eğici davranışların görülebileceği tahmin edilmiş, bu bağlamda ilgili değişken araştırmaya dahil edilmiştir. Olive'e (2007) göre de çocukluk çağı travmaları ile karşılaşan bireyler yetişkinlik dönemlerinde başkaları ile sağlıklı sosyal ilişkiler içerisinde bulunmakta zorlanmaktadırlar (akt. Uçar ve ark., 2020). Bruce ve ark., (2012) çocukluk çağı örselenme yaşantılarının sosyal kaygı bozukluklarında etkili bir yordayıcı olduğunu vurgulamaktadırlar. Farklı çalışmacılar tarafından da vurgulanan ilişki bu araştırma aracılığı ile de test edilmiştir ve manidar düzeyde ilişki ölçümlenmiştir.

Bunun dışında çocukluk çağı örselenme yaşantıları ve boyun eğicilik düzeyleri arasındaki ilişkideki benlik saygısı düzeylerinin aracı rolünün de test edilmesi amaçlanmıştır. Benlik saygısının ilgili değişkenler ile ayrı ayrı biçimde ilişkili olabileceği önceki çalışmacılar ve bu çalışma tarafından da ortaya konmuştur ancak bu iki değişken arasında aracı rolünün test edildiği herhangi bir çalışmaya ulaşılamamıştır.

Çocukluk çağı travmalarının yüksek düzeyde, benlik saygısı düzeylerinin düşük seviyede olduğu bireylerin daha fazla boyun eğici davranışlar sergileyebilecekleri düşünülmüş ve bu bireylerin benlik saygısı düzeylerinin diğer değişken arasındaki ilişkide etkili olabileceği tahmin edilmiştir. Analizler sonucunda ise çocukluk çağı örselenme yaşantılarının boyun eğici davranışlar ile manidar düzeyde ilişkili olduğu ve benlik saygısının bu ilişkide aracı rolünün manidar düzeyde (kısmi) olduğu tespit edilmiştir.

4.3. Anne ve Baba Öğrenim Düzeyine Göre Değişkenlerin Tartışılması

4.3.1. Anne ve Baba Öğrenim Düzeyine Göre Çocukluk Çağı Örselenme Yaşantılarının Farklılaşp Farklılaşmadığının Tartışılması

Gerçekleştirilen analizlerin sonucunda ebeveynlerin eğitim durumları bakımından çocukluk çağı örselenme yaşantılarının fiziksel istismar ve duygusal ihmal alt boyutları için hem annenin hem de babanın öğrenim düzeyine göre istatistiksel olarak manidar düzeyde farklılaşma bulunmamaktadır. Fiziksel ihmal alt boyutu için annenin öğrenim düzeyine göre gözlenen farklılaşmalar istatistiksel olarak manidar düzeydedir. Fiziksel ihmal alt boyutunda annenin eğitim seviyesi düştükçe örselenme fiziksel ihmal artmaktadır ancak babanın eğitim düzeyi fiziksel ihmal alt boyutu için manidar seviyede farklılaşmamıştır. Duygusal istismar alt boyutu için gözlenen puan sıra ortalamaları hem anne hem de baba öğrenim düzeyine göre istatistiksel olarak manidar düzeyde farklılaştığı belirlenmiştir. Duygusal istismar alt boyutunda annenin eğitim seviyesi düştükçe duygusal istismar artmaktadır. Baba eğitim düzeyi ve duygusal istismar düzeyleri incelendiğinde bulgular babaları lise mezunu olanlar ile okuryazar olmayanlar arasında manidar bir farkın olduğunu ve lise mezunu olanların puan sıra ortalamalarının istatistiksel olarak manidar düzeyde daha yüksek olduğunu göstermiştir.

Hem annenin hem de babanın eğitim düzeyinde göre manidar farklılaşma gözlenen bir diğer alt boyut ise cinsel istismar alt boyutudur. Annenin eğitim düzeyi düştükçe cinsel istismar düzeyleri artarken, babaları lise mezunu olan öğrencilerin gözlenen puan sıra ortalamaları babaları ilköğretim ve üniversite mezunu olan öğrencilere kıyasla istatistiksel olarak manidar seviyede daha yüksektir.

Araştırmanın bu kısmındaki sonuçları ilgili alanyazın ile karşılaştırıldığında tespit edilen bulguların çeşitli çalışmalar ile kısmen uyduğu gözlenmektedir. Aydın ve İşmen'in (2003) çalışmasında ebeveynlerin eğitim düzeyinin azalması cinsel, duygusal ve fiziksel istismarı arttırdığı tespit edilmiştir. Ebeveyn eğitim düzeyinin çocuklardaki ihmal ve istismar yaşantılarını etkileyebildiğini ve eğitim düzeyi düştükçe örselenme yaşantılarının artabileceğini gösteren çalışmalar (Dallar Bilge, Taşar, Kılınçoğlu, Özmen ve Tıraş, 2013; Erükçü, 2013; Örsel, Karadağ, Karaoğlu Kahiloğulları ve Akgün Aktaş, 2011) mevcuttur. Ebeveynlerin eğitim düzeyinin örselenme yaşantıları düzeyleri arasındaki manidar ilişkiyi tespit eden çalışmaların aksine alanyazındaki bazı araştırmalar ebeveyn eğitim düzeylerinin çocukluk çağı örselenme yaşantıları düzeyleri ile manidar bir ilişkinin olmadığını göstermektedir. Bu çalışmalara örnek olarak (Güven, 2015; Turan, 2014; Yengil, Çelikel, Arık ve Arslan 2012; Zerenoglu, 2011) verilebilir.

Bu çalışma özelinde ise anne eğitim düzeyi ile duygusal istismar ve cinsel istismar alt boyutlarında manidar farklara ulaşılmıştır ve annenin eğitim düzeyi düştükçe istismar düzeyleri de artmakta iken buna karşılık olarak baba eğitim düzeyleri ile duygusal ve cinsel istismar düzeyleri arasındaki manidar farklılaşma incelendiğinde anne eğitim düzeyinde görüldüğü gibi manidar farklılaşmaya ulaşılmıştır ancak, lise mezunu olan babaların istatistiksel verileri duygusal istismar alt boyutunda okuryazar olmayanlardan, cinsel istismar alt boyutunda ise hem ilköğretim hem de üniversite mezunu olanlardan manidar düzeyde yüksek olduğu görülmektedir. Babaları lise mezunu olan bireylerin farklı istismar düzeylerinde eğitim seviyesi bakımından yukarı ve aşağı yönlü tüm gruplardan ayrışmasının sebebi olarak çalışmanın veri grubu özelliklerinden kaynaklanabileceği düşünülmüştür. Baba eğitim düzeyi özelliklerinin istatistiksel veriyi bu bağlamda etkilemiş olabileceği düşünülmüştür.

4.3.2. Anne ve Baba Öğrenim Düzeyine Göre Boyun Eğici Davranış Düzeylerinin Farklılaşp Farklılaşmadığının Tartışılması

Boyun eğici davranış düzeyleri bağlamında ebeveynlerin eğitim durumları incelendiğinde bireylerin boyun eğici davranış düzeyleri hem annelerinin hem de

babaların öğrenim düzeyine göre istatistiksel olarak manidar düzeyde farklılaşmamaktadır. Boyun eğici davranışlar ile hem anne hem de baba eğitim düzeyi arasında manidar bir farklılaşmanın olmaması çalışma grubunun özelliklerinden kaynaklanabileceği gibi boyun eğici davranışların ortaya çıkma sebeplerinin çeşitliliğinden de meydana gelebileceği düşünülmüştür. Boyun eğici davranış düzeylerine ebeveyn eğitim durumu gibi tekil faktörlerin etki edebileceği gibi diğer faktörlerin toplamının da bir sonuç doğurabileceği düşünülmüştür. Diğer faktörler sosyal bir varlık olan insanın içinde yaşadığı topluluk ve kültürden etkilenebileceği varsayımını ve bireysel farkları da kabul edilerek Cattell'a (akt. Yıldırım ve Ergene, 2003; 1989) göre genetik miras, (Dönmez ve Demirtaş, 2009; Kağıtçıbaşı, 2012; Köknel, 2000) çalışmalarına göre rol model tipolojisi, Tümkaya ve ark.,' na (2010) göre sosyo-ekonomik düzey, (Berber, 1990; Cüceloğlu, 2005; Kağıtçıbaşı, 2012; Yavuzer, 2002; Yıldırım, 2004) çalışmalarına göre toplumsal yapı ve kültürel etkiler şeklinde örneklendirilebilir.

Bu çalışmada da ölçümlendiği üzere tek başına ebeveyn eğitim düzeyinin boyun eğici davranışlar üzerinde etkili olamayabileceği Kaya ve ark., (2004) ve Ocakçı ve Ayyıldız'ın (2004) çalışmalarında ortaya konduğu üzere görülebilmektedir. Ayrıca Kayan (2012) ve Erdoğan'ın (2016) çalışmalarında ebeveyn eğitim durumu ile boyun eğici davranışlar arasında manidar bir farklılaşma mevcut iken Dönmez ve Demirtaş'ın (2009) çalışması incelendiğinde boyun eğici davranış düzeylerinin annenin eğitim durumu ile manidar düzeyde farklılaşmadığı ancak babanın eğitim düzeyi ile manidar düzeyde farklılaştığı, babanın eğitim düzeyi arttıkça bireyin boyun eğici davranışlarının manidar düzeyde azaldığı tespit edilmiştir.

4.3.3. Anne ve Baba Öğrenim Düzeyine Göre Benlik Saygısı Düzeylerinin Farklılaşp Farklılaşmadığının Tartışılması

Elde edilen bulgular öğrencilerin benlik saygısı düzeyleri annelerinin eğitim düzeyine göre istatistiksel olarak manidar düzeyde farklılaşmadığını göstermektedir ancak benlik saygısı düzeylerinin babalarının eğitim düzeyine göre istatistiksel olarak manidar düzeyde farklılaştığı belirlenmiştir. Bu farklılaşma incelendiğinde babanın eğitim seviyesi yükseldikçe bireyin boyun eğici davranışlarında manidar düzeyde düşüş

görülmektedir. Babanın eğitim düzeyi düştüğünde ise bireylerdeki boyun eğici davranışlar manidar düzeyde artmaktadır.

İlgili araştırmaların bir kısmında annenin ve babanın eğitim düzeyi ile bireyin benlik saygısı düzeyleri arasındaki ilişki incelenmiş ancak manidar sonuçlar elde edilememiştir (Asıcı, 2013; Dilek, 2007; Dinçer ve Öztunç, 2009; Eriş, 2013; Ottekin, 2009; Sezer ve Oğuz, 2010). Özkan'ın (1994) çalışmasında ise hem annenin hem de babanın eğitim düzeyi benlik saygısı düzeyleri ile manidar düzeyde ve pozitif yönde ilişkilidir.

Bazı çalışmalarının sonuçlarına göre ise (Baybek ve Yavuz, 2005; Bal, 2006; Budak ve ark., 2013; Kahrıman, 2002; Sarıçam, 2011; Ünüvar, 2003) babanın eğitim düzeyi ve benlik saygısı arasında manidar ilişki bulunamamıştır ancak annenin eğitim düzeyi arttıkça benlik saygısı düzeyleri manidar manidar düzeyde artmaktadır. Bu çalışmada diğer araştırmaların tam aksine baba eğitim durumu ile benlik saygısı düzeyleri arasında manidar düzeyde farklılaşma görülmesine rağmen anne eğitim durumuna göre herhangi bir farklılaşmanın mevcut olmadığı gözlenmektedir ve ilgili alanyazın incelendiğinde bu çalışmanın bulguları ile örtüşen herhangi bir çalışmaya ulaşılamamıştır.

Toplumumuzda çocuğun bakımı halen büyük ölçüde annenin sorumluluğunda olduğu düşünülse de değişen ve gelişen toplum normlarında kadının iş hayatına katılımı artmakta olduğundan erkeğin çocuk bakımındaki rolü önem kazanmakta olduğu tahmin edilmektedir. Çocukların babaları ile daha fazla zaman geçirmeleri elzem olduğundan babaların çocukları üzerindeki etkilerinin de artabileceği düşünülmüştür. Annelerin kimlik gelişimi bağlamında çocuklarına olan etkileri çocuk bakımı konusunda eşleri ile yapabilecekleri görev paylaşımı sonucunda babanın eğitim düzeyinin bu konuda önem kazanmış olabileceği, baba eğitim seviyesinin manidar düzeyde benlik saygısı düzeyi ile farklılaşması sebebi ile düşünülmüştür. Ayrıca Lackovic ve Dekovic'in (1990) çalışmalarında belirtildiği üzere genç yetişkin bireylerin benlik saygısı düzeyleri üzerine ebeveynlerin etkisi yaşın artması ile ters orantı içerisinde (akt. Aksoy, 1992). Yani genç yetişkin yaş aldıkça, benlik saygısı düzeyi anne ve babasının özelliklerinden daha az etkilenmektedir. Bu araştırmanın da çalışma grubunu oluşturan üniversite öğrencilerinin ergenlik döneminin sonlarına yaklaşmış oldukları düşünülebilir ve paralel

olarak aile ilişkilerinin farklılaştığı, ebeveynlerden ayrışma ivmesinin kuvvetlendiği ve yetişkin olmaya hazırlandığı bu dönemde akademik başarıya ve bireysel-sosyal ilişkilere odaklandığı düşünülebilir. Ebeveynler dışında gelişen bu faktörlerin ön plana çıktığı dönemde anne eğitim düzeyinin benlik saygısı düzeyleri üzerindeki etkisinin azalabileceği tahmin edilmektedir. Bu bağlamdaki etkinin baba eğitim düzeyinde azalmaması ve manidar düzeyde farklılaşmanın sebebi ise çalışma grubunu oluşturan bireylerin baba eğitim düzeyinin beş düzey arasında homojen dağılmaması ve %70'in üzerindeki bir oranda lise ve üniversite mezunu olan bireylerin eğitim düzeyinin görece yüksek olmasından kaynaklanabileceği düşünülmüştür.

4.4 Sosyo-Ekonomik Düzeye Göre Değişkenlerin Tartışılması

4.4.1. Sosyo-Ekonomik Düzeye Göre Çocukluk Çağı Örselenme Yaşantılarının Farklılaşp Farklılaşmadığının Tartışılması

Bu kısımdaki bulguların özeti olarak, bireylerin fiziksel istismar, duygusal istismar, fiziksel ihmal ve duygusal ihmal düzeyleri sosyo-ekonomik düzeyden etkilenmektedir ve sosyo-ekonomik düzey düştükçe cinsel istismar yaşantıları haricindeki diğer tüm örselenme yaşantıları alt boyutları manidar düzeyde artmaktadır. Cinsel istismar yaşantılarında ise sosyo-ekonomik düzeye göre herhangi bir manidar farklılaşma gözlenmemiştir.

Bu bulgular ışığında ilgili alanyazında yapılmış olan önceki çalışmalar ile karşılaştırıldığında bulguların önceki çalışmalar ile örtüştüğü görünmektedir. Alanyazındaki bazı çalışmaların da işaret ettiği gibi sosyo-ekonomik düzey düştükçe çocukluk çağı örselenme yaşantıları artmaktadır (Bostancı, Albayrak, Bakoğlu ve Çoban, 2006; Güven, 2015; Kırbaç, 2017; Kırımsoy, 2003; Topbaş, 2004; Zeren, Yengil, Çelikel, Arık ve Arslan, 2012; Zielinski ve Bradshaw, 2006). Erişilebilen ve bu çalışmanın bulguları ile zıt olan tek çalışma Erükçü'ye (2013) aittir, çalışmasının sonucunda istismar boyutları ile farklı sosyo-ekonomik düzeyler arasında herhangi bir ilişki bulunamamıştır. Erükçü'nün (2013) çalışmasındaki örnekleminin yalnızca Ankara ilinin iki farklı ilçesinin karşılaştırması yöntemi ile oluşturulması bu farklılığın kaynağı olabileceği düşünülmüştür.

Düşük sosyo-ekonomik düzeylerdeki ailelerde fiziksel ve duygusal ihmal düzeylerinin daha yüksek olmasının sebepleri ebeveynlerin tüm ekonomik şartlar ve çalışma koşulları sebebi ile istemsiz biçimde de olsa çocukları ile daha az vakit geçirme imkanlarının olması ve beslenme, sağlık, ilgi, şefkat gibi temel ihtiyaçların yeteri kadar giderilememesine ve çocuk işçiliğe sebep olabileceği düşünülmüştür. Dursunkaya (2007) ve Hutchison (1990) çalışmalarında düşük sosyo-ekonomik düzeydeki ailelerde görülen yüksek stres düzeyi ile çocuğun karşılaştığı istismar vakaları ilişkilendirilmiştir. Armağan (2007) ise çocuklardaki fiziksel ve duygusal örselenme yaşantılarının başka bir sebebinin de göç olabileceğini ifade etmiştir. Göç olgusu ise genellikle düşük sosyo-ekonomik düzeyler ile daha çok ilişkilendirilebilir. Cinsel istismar alt boyutu için ise sosyo-ekonomik düzeye göre herhangi bir farklılaşmanın gözlemlenmemesi cinsel istismar vakalarına toplumun her tabakasında rastlanabileceğini göstermektedir.

4.4.2. Sosyo-Ekonomik Düzeye Göre Boyun Eğici Davranışların Farklılaşp Farklılaşmadığının Tartışılması

Araştırmanın bulgularından biri de boyun eğici davranışların sosyo-ekonomik düzeylere göre manidar seviyede farklılaşmakta olduğudur. Sosyo-ekonomik düzey azaldıkça boyun eğici davranışlar artmaktadır. Alanyazındaki bazı çalışmalar ile bu çalışmanın ilgili bulguları örtüşmektedir (Atli ve ark., 2010; Kayan, 2012; Tuzcuoğlu ve Korkmaz, 2001; Tümkeya ve ark., 2010; Ulusoy, Tosun ve Aydın, 2016; Yıldırım, 2004; Yılmaz, 2015). Ancak (Dikmen, Yılmaz ve Usta, 2017; Eşer, Khorshid ve Arslan, 2009; Ocağcı ve Ayyıldız, 2004) çalışmalarına göre sosyo-ekonomik düzey ile boyun eğici davranışların arasında manidar bir ilişki tespit edilememiştir. Gilbert ve Allan'a (1994) göre kendi durumunu düşük ekonomik düzeyde algılayan bireylerin aynı zamanda kendilerini düşük sosyal statü içerisinde de algılamaları Sosyal Statü Kuramı ile ilişkilidir. Kendisini düşük ekonomik ve sosyal statüde algılayan bireyin daha fazla boyun eğici davranış sergilemesinin sebebi kıyaslandığı kişi veya durumlar karşısında problem durumunu ortadan kaldırmak için kendini yeterli göremeyişi ve bu sebeple karşılaşılan sorunlar ile mücadele etmek yerine boyun eğme davranışlarına yönelmesidir.

Düşük sosyo-ekonomik düzeyde boyun eğici davranışların artmasının bir başka sebebinin de gelir düzeyinin düşüklüğü dolayısıyla karşılaşılan temel yaşamsal

problemler karşısında karşılaşılan çözümsüzlük durumu ve bununla beraber gelişen çaresizlik inancının etkili olabileceği düşünülmüştür. Problemler ile başa çıkma sürecinde kullanılacak kaynakların yetersiz kalması bireyi çaresiz hissettirebileceği gibi, boyun eğici davranışlara da sevk edebileceği düşünülmüştür. Bu maddi sebepli çaresizlik inancının gelir düzeyi yüksek olan bireylerde daha az rastlanacak olması ve bu sorunlar ile karşılaşıldığında ise kaynaklarının daha yeterli olması sebebi ile çözüm potansiyelinin de daha yüksek olması boyun eğici davranış düzeylerini etkileyebileceği düşünülmüştür. Ayrıca sosyo-ekonomik düzeyin yüksek olduğu ailelerde aile içi demokratik tutumun görece daha çok benimsendiği varsayımı kabul edilecek olursa, demokratik bir ortamda yetişen bireyin kendini ifade edebilme şansının artacağı da düşünülebilir. Topluluk içerisinde söz hakkı olduğunu düşünen bireyin daha az boyun eğici davranışlar sergileyebileceği tahmin edilmektedir.

4.4.3. Sosyo-Ekonomik Düzeye Göre Benlik Saygısı Düzeylerinin Farklılaşp Farklılaşmadığının Tartışılması

Elde edilen bulgular incelendiğinde sosyo-ekonomik düzey grupları ile benlik saygısı düzeyleri arasındaki farklılaşmaya göre sosyo-ekonomik düzey arttıkça benlik saygısı düzeyleri de artmaktadır. Alanyazın incelendiğinde bazı çalışmaların bu araştırmadaki ilgili bulguları destekler nitelikte olduğu görülmektedir (Altıok, Ek ve Koruklu, 2010; Dinçer ve Öztunç, 2009; Bal, 2006; Çetinkaya ve ark., 2006; Masrabacı, 1994; Özkan, 1994; Suner, 2000; Yiğit, 2010).

Ülkemizde ve tüm dünyada sosyo-ekonomik düzeyi düşük seviyede olan ailelerde yetişen bireylerin temel gereksinimlerini dahi karşılayamayabilecekleri bilinmektedir. Maddi yetersizlikler içerisinde yetişen bireylerin bu koşullar altında benlik saygısı düzeylerinin olumsuz etkilenebilecekleri tahmin edilmektedir. Maddi zorlukların var olduğu ortamlarda bireyin gelişimi için elzem olabilecek koşul ve imkanlara ulaşamama veya azami düzeyden daha az ulaşabilme ihtimalinin benlik saygısı düzeylerinde etkili olabileceği düşünülmüştür. Ayrıca sosyo-ekonomik düzeyini diğerlerine kıyasla düşük seviyede algılayan birey kendini dışlanmış hissedebileceği ve bu sebeple kendisini olumsuz değerlendirebileceği de tahmin edilmektedir.

4.5. Cinsiyete Göre Değişkenlerin Tartışılması

4.5.1. Öğrencilerin Cinsiyetine Göre Çocukluk Çağı Örselenme Yaşantılarının Farklılaşp Farklılaşmadığının Tartışılması

Cinsiyet değişkeni ve çocukluk çağı örselenme yaşantıları düzeylerinin değerlendirilmesine göre, fiziksel istismar ve fiziksel ihmal alt boyutları için farklılaşma gözlenmektedir ve gözlenen bu farklılaşma erkek öğrenciler lehinedir. Yani erkek öğrenciler daha fazla fiziksel istismar ve fiziksel ihmale maruz kalmaktadırlar. Diğer taraftan üç alt boyut için herhangi bir manidar farklılaşma gözlemlenmemiştir.

Bu bağlamda çalışılan diğer araştırmalar incelendiğinde araştırmanın bu kısmındaki bulguları alanyazında oldukça farklı sonuçlar göstermektedir. Yöyen'in (2017) çalışmasına göre fiziksel ve cinsel istismar alt boyutlarında, Korkut'a (2012) göre duygusal ve cinsel istismar alt boyutlarında, Kırımsoy'a (2003) göre duygusal istismar alt boyutunda, Kırbaç'a (2017) göre fiziksel istismar ve ihmal boyutlarında, Bekçi'ye (2006) göre cinsel istismar boyutlarında erkeklerin kadınlara göre manidar düzeyde daha fazla örselenme yaşantılarına maruz kaldıkları gözlemlenmiştir. Bazı çalışmalarda ise erkeklerin toplam örselenme yaşantıları puan ortalamaları manidar düzeyde kadınlardan daha yüksek olduğu (Arz, 2018; Çağatay, 2014; Çeçen-Eroğul ve Türk, 2013; Güloğlu, Kararırmak ve Emiral, 2016; Hatiboğlu, 2011; İdiğ-Çamuroğlu, 2014; Ünalmiş, 2010; Yiğit, 2013; Zeren ve ark., 2012) görülmektedir. Diğer yandan, karşılaşılan bazı çalışmalarda ise kadınların çocukluk çağı örselenme yaşantılarının cinsel istismar boyutunda manidar düzeyde erkeklere göre daha yüksek puanlarının olduğudur (Bostancı ve ark., 2006; Martin, 2004; Sobsey, Randall ve Parrilla, 1997). Bazı çalışmalara göre ise çocukluk çağı örselenme yaşantıları ile cinsiyet arasında manidar bir ilişki gözlenmemiştir (Arık, 2009; Ay, 2013; Gürgen, 2017; Şahin-Demirkapı, 2013; Uğur, 2010).

Bu çalışmada elde edilen bulgulara göre erkek çocukları fiziksel istismar ve ihmale daha çok maruz kalmaktadırlar. Bu farklılaşmanın sebepleri arasında toplumumuzda çocuk yetiştirilirken uygulanan katı disiplin ve kontrol sürecinde erkek çocukların kız çocuklara göre yaratılış kaynaklı olarak fiziki anlamda daha güçlü kabul edilip kız çocuklarının daha narin ve kırılgan olarak addedilmesinin önemli olabileceği düşünülmüştür. Erkek çocukların daha dayanaklı, kendine yetebilme kabiliyeti yüksek

olabileceğine dair inançların var olması sebebi ile ve çocuklara yüklenen cinsiyet rollerinden dolayı erkek çocukların fiziksel istismar ve ihmal ile daha çok karşılaşabileceği düşünülmüştür. Cinsel istismar düzeylerinde cinsiyete göre manidar düzeyde farklılaşmanın olmamasının sebebi ise çocuk cinsel istismar vakalarında istismarcının cinsiyet gözetmemesi veya çocuğu cinsiyetinden bağımsız olarak savunmasız kabul etmesi ile açıklanabileceği düşünülmüştür.

4.5.2. Öğrencilerin Cinsiyetine Göre Boyun Eğici Davranış Düzeylerinin Farklılaşp Farklılaşmadığının Tartışılması

Boyun eğici davranışlardaki puan ortalamaları kadın ve erkek öğrenciler arasında istatistiksel olarak manidar düzeyde farklılaşmaktadır ve buna göre erkek öğrenciler kadınlara göre daha fazla boyun eğici davranışlar sergilemektedirler. Bu bulgu ile ilgili olarak alanyazındaki araştırmalar incelendiğinde birbirinden farklı sonuçlar elde edilen birçok çalışma mevcuttur. Erkeklerin kadınlara göre boyun eğici davranışlarının manidar düzeyde yüksek olduğunu gösteren ve bu araştırmanın ilgili bulgularını destekleyen çalışmalar mevcuttur. Bu bağlamda ulaşılabilen ilgili çalışmalar (Atli ve ark., 2010; Kabasakal, 2007; Karabilgin ve Şahin, 2012; Kaya ve ark., 2004; Koç ve ark., 2010; Odacı, 2007; Tekin ve Filiz, 2008; Ulusoy ve ark., 2016; Yıldırım, 2004) sıralanabilir. Bu çalışmalarda erkeklerin boyun eğici davranış düzeyleri kadınlara göre manidar düzeyde yüksek ölçümlenmiştir. Bunun dışında kadınların erkeklere göre manidar düzeyde daha fazla boyun eğici davranış sergilediğine işaret eden çalışmalar (Beştepe, Saatcioğlu, Erbek ve Özmen, 2010; Byrne, 2000; McCreary ve Rhode, 2001; Sayar, 2012; Tuzcuoğulları ve Abakay, 2017; Tümkaya ve ark., 2010; Tümkaya ve ark., 2011) şeklinde örneklendirilebilir. Bazı çalışmalarda ise boyun eğici davranış düzeylerinde cinsiyete göre manidar bir farkın olmadığı sonuçları elde edilmiştir. Bu çalışmalara örnek olarak (Bittman, England, Folbre, Sayer ve Matheson, 2003; Dönmez ve Demirtaş, 2009; Gençdoğan, 2006; McCreary ve Rhodes, 2001; Nock, 1999; Tekin ve Filiz, 2009; Yekeler, 2010; Yekeler, 2014) verilebilir.

Çalışmalardaki bu farklılıkların örneklem grubu, kültürel ve sosyal yapı farklılıkları, araştırmada kullanılan ölçeklerin farklılığı sebepleri ile kaynaklanabileceği düşünülmektedir. Gelişen ve değişen toplum dinamikleri içerisinde kadınların toplumsal statüdeki yerinin kadın hakları çerçevesinde verilen mücadelelerin yansıması sonucunda

iyileştiği düşünölebilir. Kadının toplumsal yaşamda daha aktif oluşu ve kendi ayakları üzerinde durabilmeleri de ilgili istatistiği kadınlar lehine etkilemiş olabileceği düşünölmüşür. Ayrıca toplumumuzda erkeklere biçilen rol tarzları ve bireyin bu beklentiler karşısında kendinden bekleneni gerçekleştiremediği durumlar neticesinde de erkeklerin boyun eğici davranışlarının artabileceği düşünölebilir.

4.5.3. Öğrencilerin Cinsiyetine Göre Benlik Saygısı Düzeylerinin Farklılaşp Farklılaşmadığının Tartışılması

İlgili ölçümlere göre kadın ve erkek öğrenciler arasında benlik saygısı düzeylerinde manidar bir farklılaşmanın olmadığı görölmüşür. Bu bulgu alanyazındaki diğer araştırmalar ile karşılaştırıldığında (Baybek ve Yavuz, 2005; Erbil, Divan ve Önder, 2006; Jackson, Eye, Fitzgerald ve Witt, 2010; Naderi, Abdullah, Aizan, Sharir ve Kumar, 2009; Traş, Arslan ve Taş, 2011; Yıldırım, 2016) çalışmaları bu araştırmanın bulgusu ile tamamen uyuşacak biçimde benlik saygısı düzeyleri ile cinsiyet arasında manidar bir farkın olmadığını göstermiştir.

Alanyazındaki bazı çalışmalar erkeklerin, bazı çalışmalarda ise kadınların manidar seviyede daha yüksek benlik saygısı düzeylerine sahip olduklarını ortaya koymuşlardır. Erkeklerin manidar düzeyde daha yüksek benlik saygısına sahip olduğuna ulaşılan çalışmalar (Byrne, 2000; Çöllü, 2017; Gentile ve ark., 2009; Govander ve Moodley, 2004; Sarıkaya, 2015) şeklinde iken, kadınların manidar düzeyde daha yüksek benlik saygısına sahip olduğunu gösteren çalışmalar ise (Altıok ve ark., 2010; Karataş, 2012; Kling, Hyde, Showers ve Buswell, 1999) şeklindedir.

Toplumumuzdaki kadınların iş ve eğitim alanlarına olan katılımlarının artmasıyla birlikte erkek egemen toplumun paralelinde gelişen benlik saygısı düzeylerindeki dengesizliğin kadınların eğitim ve iş hayatında daha aktif olmaları neticesinde dengelenmiş olabileceği düşünölmüşür.

4.6 Öneriler

Bu araştırmada çalışma grubunu üniversite öğrencilerinin oluşturduğu bireylerin çocukluk çağı örşelenme yaşantıları, boyun eğici davranışları ve benlik saygısı düzeylerinin incelenmesi amaçlanmış ve bu amaç doğrultusunda çeşitli istatistiksel analizler ile bazı bulgular elde edilmiştir. Bu bölümde bundan sonra

gerçekleştirilebilecek çalışmalara ve ilgili çalışma ışığında ortaya çıkan diğer önerilere yer verilmiştir.

Bu çalışmadan sonra gerçekleştirilecek çalışmaların genellenebilirlik açısından güçlü olabilmesi adına bu araştırmaya göre daha geniş demografik özellikler barındıran farklı bölge, yaş ve eğitim düzeylerine sahip katılımcılara ulaşılması tercih edilebilir. Ayrıca bahsi geçen yüksek düzeydeki çocukluk çağı örselenme yaşantılarının ve düşük düzeydeki benlik saygısı düzeylerinin yaratmış olduğu etkilerin farklı yaşam dönemlerinde incelenmesi amacıyla boylamsal çalışmalar ile gelişimsel süreçlerin daha kapsamlı incelenebileceği düşünülmektedir. Yüksek düzeydeki çocukluk çağı örselenme yaşantıları ve düşük düzeydeki benlik saygısı ile birlikte boyun eğici davranışlar dışında farklı değişkenlerin de çalışılmasının bireylerdeki farklı psikolojik süreçlerin anlaşılabilmesi bakımından faydalı olabileceği düşünülmüştür.

Tüm toplumlarda çocukluk çağı örselenme yaşantıları ile karşılaşmakta olduğu gibi, ülkemizde de bu sorunlar bireylerin yaşamını olumsuz etkilemektedir. Bu tür yaşantıların önüne geçmek amacı ile çocuklardaki travmatik yaşantılar henüz ortaya çıkmadan önce risk grupları tespit edilmeli ve örselenme yaşantılarının önüne geçilmesi, benlik saygısı düzeylerinin korunması veya geliştirilmesi amacıyla ebeveynler ve toplumun tüm bileşenleri çocuk bakımı konusunda bilinçlendirilmelidir.

Psikoloji alanındaki uzman personel tarafından ebeveynler ve toplumdaki tüzel kişilerin aktif katılımı ile verilebilecek eğitimler neticesinde çocukluk çağı örselenme yaşantıları ve benlik saygısı konularına dikkat çekilebilir. Bu sayede toplumumuzdaki yerleşik saygı ve itaat kavramlarının işlevsel bir bakış açısı ile özümsemişi sağlanabilir. Çocukluk çağı örselenme yaşantıları, boyun eğici davranışlar ve benlik saygısı düzeyleri ile ilgili okullarda görev yapan uzman personel tarafından risk grubunda bulunan bireylerin tespiti çeşitli gözlem ve ölçekler aracılığı ile gerçekleştirilebilir ve bu bağlamda bireylerin psikolojik olarak desteklenmeleri sağlanabilir. Eğitim kurumlarındaki ders müfredatlarına çocuk istismar ve ihmali gibi konular eklenebilir. Çocukluk çağı örselenme yaşantılarının etkilerinin toplumun tüm paydaşları tarafından anlaşılabilmesi, risk grubunda bulunan çocuk ve genç yetişkin bireylerin benlik saygısı düzeylerinin desteklenmesi amacı ile çeşitli özel ve resmi kuruluşlar tarafından eğitim, kültür, sanat, spor aktiviteleri gerçekleştirilip çocuk ve genç yetişkin bireyler üzerinde pozitif psikolojik değişimler sağlanabilir.

Bunların dışında istismar ile karşılaşan bireylere yönelik gerçekleştirilen çalışmaların dışında istismara sebebiyet veren bireylerin de gerekli kurumlar aracılığı ile psikolojik olarak desteklenmesi ve bilinçlendirilmesi mükerrer ve muhtelif durumların önüne geçmekte yararlı olabilir.

EKLER

Ek-A Bilgilendirilmiş Onam Formu

Bu çalışma Doktor Öğretim Görevlisi Müge Uluman danışmanlığında, Maltepe Üniversitesi Klinik Psikoloji Bölümü Tezli Yüksek Lisans Programı öğrencisi psikolog Muhammed Bayer Özçelik tarafından yüksek lisans tez çalışması kapsamında yürütülmektedir. Çalışmanın amacı üniversite öğrencilerindeki çocukluk çağı örselenme yaşantılarının boyun eğici davranışlarda bulunma üzerine etkisindeki benlik saygısının aracı rolünü araştırmaktır. Çalışmaya katılım gönüllülük esasına dayanmaktadır. Kişisel bilgi formunda isim-soy isim veya vatandaşlık numarası gibi kimliğinizin belirlenebileceği bilgiler istenmemektedir. Verdiğiniz cevaplar yalnızca bilimsel amaçlı kullanılacak olup, araştırma dışında tamamen gizli tutulacaktır. Tüm soruların cevaplanması yaklaşık olarak 10-15 dakika arasında sürmektedir. Çalışmanın güvenilirliği için bütün soruların yanıtlanması oldukça önemlidir. Çalışmanın amacına ulaşması için sizden beklenen, bütün soruları okuyup size uygun olan cevabı seçerek işaretlemeniz ve mümkün olduğunca boş bırakmamanızdır. Sunulan anketlerdeki soruların doğru ya da yanlış cevapları yoktur. Soruları cevaplarken herhangi birinden yardım almanıza gerek yoktur ve bu husus çalışmanın güvenilirliği açısından önemlidir.

Bu formu okuyup onaylamanız araştırmaya katkı sağlama konusunda gönüllü olduğunuz anlamına gelecektir. İlgili soruları yanıtlarken veya yanıtları ilettikten daha sonra herhangi bir rahatsızlık hissetmeniz durumunda cevaplamayı ve araştırmaya katılımınızı sonlandırabilirsiniz. Çalışmaya dair detaylı bilgi almak isterseniz muhammedbaverozcelik@gmail.com e-posta adresinden araştırmacıya ulaşabilirsiniz.

Katılımınız için şimdiden teşekkür ederiz. Psikolog Muhammed Bayer Özçelik.

Verilerimin gizli tutulacağını okudum ve gönüllü olarak katılmayı kabul ediyorum.

Tarih:

Ek-B Demografik Bilgi Formu

1) Yaşınız:

2) Cinsiyetiniz: Kadın () Erkek ()

3) Eğitim Durumunuz:

Ön Lisans Öğrencisi() Lisans Öğrencisi() Yüksek Lisans Öğrencisi() Diğer ()

4) Annenizin Eğitim Durumu: Okur Yazar Değil () İlkokul Mezunu ()

Ortaokul Mezunu () Lise Mezunu ()

Üniversite Mezunu () Diğer ()

5) Babanızın Eğitim Durumu: Okur Yazar Değil () İlkokul Mezunu ()

Ortaokul Mezunu () Lise Mezunu ()

Üniversite Mezunu () Diğer ()

6) Sosyo-ekonomik durumunuzu nasıl tanımlarsınız?

Alt () Orta Alt ()

Orta () Orta Üst () Üst ()

EK-C Çocukluk Çağı Örselenme Yaşantıları Ölçeği Kısa Formu

Lütfen aşağıdaki sorulara, size uygun olan derecede bulunan bölmeyi kesinlikle katılmıyorum, katılmıyorum, biraz katılıyorum, katılıyorum veya kesinlikle katılıyorum işaretleyiniz.

	Kesinlikle Katılmıyorum	Katılmıyorum	Biraz Katılıyorum	Katılıyorum	Kesinlikle Katılıyorum
1. Çocukluğumda, yeterli düzeyde beslendiğime inanmıyorum.	1	2	3	4	5
2. Çocukluğumda, benimle ilgilenen ve beni koruyan birinin/birilerinin olduğunu bilirdim.	1	2	3	4	5
3. Çocukluğumda, ailemdeki kişiler bana “aptal”, “tembel” ya da “çirkin” diye hitap ederlerdi.	1	2	3	4	5
4. Çocukluğumda, annem ve babam ailemize ilgilenemeyecek kadar sarhoş ya da uyuşturucunun etkisi altındaydı.	1	2	3	4	5
5. Çocukluğumda, ailemde kendimi önemli ya da özel hissetmemi sağlayan biri/birileri vardı.	1	2	3	4	5
6. Çocukluğumda, kirli giysiler giymek zorunda kalırdım.	1	2	3	4	5
7. Çocukluğumda, sevdiğimi hissederdim.	1	2	3	4	5
8. Çocukluğumda, annem ve babamın benim hiç doğmamış olmamı dilediklerini düşünürdüm.	1	2	3	4	5
9. Çocukluğumda, ailemdeki kişilerden, bir doktora ya da hastaneye gitmek zorunda kalacak kadar kötü dayak yediğim oldu.	1	2	3	4	5
10. Çocukluğumda, ailemle ilgili değiştirmek istediğim hiçbir şey yoktu.	1	2	3	4	5
11. Çocukluğumda, ailemdeki fertler beni, yara bere içinde bırakacak kadar kötü döverlerdi.	1	2	3	4	5
12. Çocukluğumda, kemer, sopa, kablo ya da benzeri sert cisimlerle dövülerek cezalandırıldım.	1	2	3	4	5
13. Çocukluğumda, ailemdeki fertler birbirlerini koruyup kollarlardı.	1	2	3	4	5
14. Çocukluğumda, ailemde fertler bana incitici veya aşağılayıcı şeyler söylediler.	1	2	3	4	5
15. Çocukluğumda, fiziksel olarak istismar edildiğime inanıyorum.	1	2	3	4	5
16. Mükemmel bir çocukluğum oldu.	1	2	3	4	5
17. Çocukluğumda, öğretmen, komşu ya da doktor gibi kişiler tarafından fark edilecek kadar kötü dayak yedim.	1	2	3	4	5
18. Çocukluğumda, ailemde benden nefret eden birisi/birileri olduğunu hissederdim.	1	2	3	4	5
19. Çocukluğumda, ailemdeki fertler birbirlerine yakındılar.	1	2	3	4	5
20. Çocukluğumda, birisi/birileri bana cinsel amaçla dokunmayı ya da ona/onlara dokundurtmayı denedi.	1	2	3	4	5
21. Çocukluğumda, birisi/birileri, cinsel içerikli taleplerini karşılamazsam, bana zarar vermekle ya da hakkımda yalanlar söylemekle beni tehdit etti.	1	2	3	4	5
22. Dünyadaki en iyi aileye sahiptim.	1	2	3	4	5
23. Çocukluğumda, birisi/birileri beni cinsel içerikli eylemlerde bulunmaya veya cinsel içerikli şeyler izlemeye zorladı.	1	2	3	4	5
24. Çocukluğumda, birisi/birileri bana cinsel tacizde bulundu.	1	2	3	4	5
25. Çocukluğumda, duygusal olarak istismar edildiğime inanıyorum.	1	2	3	4	5
26. Çocukluğumda, ihtiyacım olduğunda beni doktora götürecek birisi/birileri vardı.	1	2	3	4	5
27. Çocukluğumda, cinsel olarak istismar edildiğime inanıyorum.	1	2	3	4	5
28. Çocukluğumda, ailem benim için bir güç ve destek kaynağıydı.	1	2	3	4	5

EK-D Boyun Eğici Davranışlar Ölçeği

Lütfen aşağıdaki sorulara, size uygun olan derecede bulunan bölmeyi işaretleyiniz.

1) Beni hiç tanımlamıyor, 2) Beni biraz tanımlıyor, 3) Oldukça iyi tanımlıyor, 4) İyi tanımlıyor

		Beni hiç tanımlamıyor	Beni biraz tanımlıyor	Oldukça iyi tanımlıyor	İyi tanımlıyor
1	Belirli bir konuda benim hatam olmasa da, hatalı olduğum söyleniyorsa tatsızlık çıkmasın diye sesimi çıkarmam.	1	2	3	4
2	Kendim yapmaktan hoşlanmasam da diğer insanlar yapıyor diye, bazı davranışları yaparım.	1	2	3	4
3	Paranın üstü eksik verilmiş olsa da sesimi çıkarmadan oradan uzaklaşıyorum.	1	2	3	4
4	Başkalarının beni eleştirmesine ve aşağılamasına izin verir, kendimi savunamam.	1	2	3	4
5	Sevdiğim kişi benden yakınlık istediğinde, o anda içimden gelmese de yakınlık göstermeye çalışırım.	1	2	3	4
6	Konuşmaya çalışırken birisi lafımı ağızımdan alıp konuşmayı sürdürürse, ben susarım.	1	2	3	4
7	Küçük hatalarım yüzünden sürekli özür dilerim.	1	2	3	4
8	Annem/babam benim hakkımda hoş olmayan şeyler söylerken, ben sessizce dinlerim.	1	2	3	4
9	Arkadaşlarıma kızdığım zaman, bu kızgınlığımı onlara söylemem.	1	2	3	4
10	Arkadaş toplantılarında konuşmaları yönlendirmeyi başkalarına bırakırım.	1	2	3	4
11	İnsanların, benimle konuşurken gözlerimin içine bakmalarından hoşlanırım.	1	2	3	4
12	Herhangi biri benim için küçük bir iyilikte bile bulunsa, içtenlikle ve tekrar tekrar teşekkür ederim.	1	2	3	4
13	İnsanlarla göz göze gelmekten kaçınırım.	1	2	3	4
14	Arkadaş toplantılarında, konuyu açan kişi hiçbir zaman ben olmam.	1	2	3	4
15	İnsanlar ısrarla bana, baktıklarında yüzüm kızarır.	1	2	3	4
16	Birinin davetini geri çevirirken mutlaka hastalık gibi önemli bir bahane bulmaya çalışırım.	1	2	3	4

EK-E Rosenberg Benlik Saygısı Ölçeği

Lütfen aşağıdaki sorularda, size uygun olan seçeneği; Çok Doğru, Doğru, Yanlış, Çok Yanlış şeklinde işaretleyiniz.

		Çok Doğru	Doğru	Yanlış	Çok Yanlış
1	Kendimi en az diğer insanlar kadar değerli buluyorum.	1	2	3	4
2	Bazı olumlu özelliklerim olduğunu düşünüyorum.	1	2	3	4
3	Genelde kendimi başarısız bir kişi olarak görme eğilimindeyim.	1	2	3	4
4	Ben de diğer insanların birçoğunun yapabildiği kadar bir şeyler yapabilirim.	1	2	3	4
5	Kendimde gurur duyacak fazla bir şey bulamıyorum.	1	2	3	4
6	Kendime karşı olumlu bir tutum içindeyim.	1	2	3	4
7	Genel olarak kendimden memnunum.	1	2	3	4
8	Kendime karşı daha fazla saygı duyabilmeyi isterdim.	1	2	3	4
9	Bazen kesinlikle kendimin bir işe yaramadığını düşünüyorum.	1	2	3	4
10	Bazen kendimin hiç de yeterli bir insan olmadığımı düşünüyorum.	1	2	3	4

KAYNAKÇA

- Acehan, S., Bilen, A., Ay, M. O., Gülen, M., Avcı, A., ve İçme, F. (2013). Çocuk istismarı ve ihmalinin değerlendirilmesi. *Arşiv Kaynak Tarama Dergisi*, 22(4), 591-614.
- Adler, A. (2006). *İnsanı tanıma sanatı* (9.Baskı). (Ş. Kamuran Çev.) İstanbul: Say Yayınları.
- Aebi, M., Mohler-Kuo, M., Barra, S., Schnyder, U., Maier, T., & Landolt, M. A. (2017). Posttraumatic stress & youth violence perpetration: A population-based crosssectional study. *European Psychiatry*, (40), 88-95.
- Afifi, T. O., Brownridge, D. A., Cox, B. J., & Sareen, J. (2006). Physical punishment, childhood abuse and psychiatric disorders, *Child Abuse and Neglect*, 30(10), 1093-1103.
- Aksoy, A. (1992). *Lise son sınıf öğrencilerinin özsaygı ve denetim odağını etkileyen bazı değişkenlerin incelenmesi* (Yayımlanmamış doktora tezi). Hacettepe Üniversitesi, Ankara.
- Akyüz, E. (2000). *Ulusal ve uluslararası hukukta çocuğun haklarının ve güvenliğinin korunması* (1.Baskı). Ankara: MEB Yayınları.
- Altıok, H. Ö., Ek, N., ve Koruklu, N. (2010). Üniversite öğrencilerinin benlik saygı düzeyi ile ilişkili bazı değişkenlerin incelenmesi. *Adnan Menderes Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 1(1), 99-120.
- Aral, N. ve Gürsoy, F. (2001). Çocuk hakları çerçevesinde çocuk ihmal ve istismarı. *Milli Eğitim Dergisi*, 1(151), 36-39.
- Arık- Binbay, D. (2009). *Bipolar bozukluk hastalarında şiddetli çocukluk çağı travmasının hastalık özellikleri üzerine olan etkisinin incelenmesi* (Yayımlanmamış tıpta uzmanlık tezi). Ege Üniversitesi, İzmir.
- Armağan, E. (2007). Çocuk ihmali ve istismarı: Psikoz tablosu sergileyen bir istismar olgusu. *New Symposium Journal*, 1(45), 170-173.
- Aronson, E., Wilson, T. D., ve Akert, R. M., (2012). *Sosyal psikoloji* (1. Baskı). (O. Gündüz, Çev.) İstanbul: Kaknüs Yayınları. (Orijinal çalışma basım tarihi 1973)
- Arslan-Özkan, İ. ve Özen, A. (2008). Öğrenci hemşirelerde boyun eğici davranışlar ve benlik saygısı arasındaki ilişki. *TSK Koruyucu Hekimlik Bülteni*, 7(1), 53-58.
- Arz, E.A. (2018). *Evli bireylerde evlilik uyumunun erişkinlerde görülen dikkat eksikliği hiperaktivite bozukluğu ve çocukluk çağı ruhsal travma düzeyleri ile ilişkisi* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Maltepe Üniversitesi, İstanbul.

- Asıcı, E. (2013). *Öğretmen adaylarının affetme özelliklerinin öz-duyarlık ve benlik saygısı açısından incelenmesi* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Dokuz Eylül Üniversitesi, İzmir.
- Atamer A. (2005). *Çocuk istismarı tarama anketi: Geliştirme, geçerlilik ve güvenilirlik çalışması*. (Yayımlanmamış doktora tezi). İstanbul Üniversitesi, İstanbul.
- Atıcı, A. (2011). *İlköğretim ikinci kademe öğrencilerinin boyun eğici davranışlarının yordanması*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Ege Üniversitesi, İzmir.
- Atli, A., Kaya, A. ve Bölükbaşı-Macit, Z. (2010). The research on submissive behaviour of students in the second level of elementary school. *İnönü University Journal of the Faculty of Education*, 11 (1), 61-79.
- Aydın, O. ve İşmen, A. (2003). 18-25 yaş grubu erkeklerde çocukluk çağı örselenme yaşantısının incelenmesi. *Marmara Üniversitesi Atatürk Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Dergisi*, 18 (7), 20-21.
- Ay, N. D. (2013). *Çocukluk çağı travmasının şizofreni kliniği ile ilişkisi* (Yayımlanmamış uzmanlık tezi). Ondokuz Mayıs Üniversitesi, Samsun.
- Bahar, G., Savaş, A. ve Bahar, A. (2009). Çocuk istismarı ve ihmali: Bir gözden geçirme. *Fırat Sağlık Hizmetleri Dergisi*, 4(12), 51-65.
- Bal, E. (2006). *İlköğretim öğrencilerinin benlik algıları ile atılganlık düzeyleri arasındaki ilişkinin incelenmesi* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Marmara Üniversitesi, İstanbul.
- Bal, S. (2010). *Çocukluk örselenme yaşantıları, ana-baba-ergen ilişki biçimleri ve sosyal destek algısının, kural dışı davranışlarla ilişkisi* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Çukurova Üniversitesi, Adana.
- Tuğçe, B. (2018). *Üniversite öğrencilerinde çocukluk çağı örselenme yaşantıları ile kişiler arası bağımlılık düzeyi arasındaki ilişkilerin incelenmesi (Bir vakıf üniversitesi örneği)* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Çağ Üniversitesi, Mersin.
- Baron, R. M., & Kenny, D.A. (1986). The moderator-mediator variable distinction in social psychological research: Conceptual, strategic, & statistical considerations. *Journal of Personality & Social Psychology*, 1(51), 1173-1182.
- Barrowclough, C., Tarrier, N., Humphreys, L., Ward, J., Gregg, L., & Andrews, B. (2003). Self-esteem in schizophrenia: relationships between self-evaluation, family attitudes, and symptomatology. *Journal of abnormal psychology*, 112(1), 92.
- Bartlett, J. D., Kotake, C., Fauth, R., & Easterbrooks, M. A. (2017). Intergenerational transmission of child abuse and neglect: Do maltreatment type, perpetrator, and substantiation status matter? *Child Abuse and Neglect*, 63, 84-94.

- Baumeister, R. F., Campbell, J. D., Krueger, J. I., & Vohs, K. E. (2003). Does high self-esteem cause better performance, interpersonal success, happiness, or healthier life styles? *Psychological Science in the Public Interest*, 4, 1–44.
- Baybek, H., ve Yavuz, S. (2005). Muğla üniversitesi öğrencilerinin benlik saygılarının incelenmesi. *Muğla Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, (14), 73-95.
- Baymur, F. (1990). *Genel psikoloji* (9. baskı). İstanbul: İnkılâp Kitapevi.
- Bayramoğlu, S. (2009). *Aile içi şiddet konusunda yasal koruma ve düzenlemeler*. Çocuk ve Şiddet Çalıştayı, İstanbul Tabip Odası Çocuk Hakları Komisyonu, İstanbul.
- Bekçi, B. (2006). *İlköğretim ikinci kademe öğrencilerinde aile içi çocuk istismarı ve öfke tetikleyicileri arasındaki ilişkinin incelenmesi* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). İstanbul Üniversitesi, İstanbul.
- Berber-Çelik, Ç. (2010). *Üniversite öğrencilerinin çocukluk çağı örselenme yaşantılarının kendilik algısı ve boyun eğici davranışlar üzerine etkisi* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Karadeniz Teknik Üniversitesi, Trabzon.
- Berber, Ş. (1990) *Sosyo-ekonomik faktörlerin ve ana-baba tutumlarının okul başarısına etkisi* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Gazi Üniversitesi, Ankara.
- Bernstein, D. P., Stein, J. A., Newcomb, M. D., Walker, E., Pogge, D., Ahluvalia, T., Stokes J., Handelsman L., Medrano M., Desmond D. & Zule, W. (2003). Development and validation of a brief screening version of the childhood trauma questionnaire. *Child Abuse and Neglect*, 27(2), 169-190.
- Beştepe, E., Erbek, E., Saatçioğlu, Ö., Özmen, H. A. ve Eradaamlar N. (2010). Psikiyatrik yardım talebi olan, olmayan ve boşanma aşamasındaki çiftler arasında cinsiyet yönünden uyum, problem çözme becerisi, boyun eğici davranış ve öfke tutumunun karşılaştırılması. *Nöropsikiyatri Arşivi*, 47, 15–22.
- Beyhan Mayda, M. (2017). *Genel psikolojik sağlığın yordayıcıları olarak duyguları yönetme becerileri ve çocukluk çağı örselenme yaşantıları* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi, Muğla.
- Bilge, R. (2009). *Aile içinde ya da şiddete uğrayan çocukların okul yaşantılarında ortaya çıkan sorunlar ve çözüm önerileri*. Çocuk ve Şiddet Çalıştayı, İstanbul: İstanbul Tabip Odası Çocuk Hakları Komisyonu.
- Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Sözleşmesi (1990). Erişim Tarihi: 15 Mart 2020. http://www.unicef.org/turkey/crc/_cr23c.html.
- Bittman, M., England, P., Folbre, N., Sayer, L., & Matheson, G. (2003). When does gender trump money? Bargaining and time in household work. *American Journal of Sociology*, 109(1) 186.

- Bolattekin, A. (2014). *Anne babanın bağlanma stilleri, anne baba tutumları ve çocuklarındaki davranış problemleri arasındaki ilişkinin incelenmesi* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). İstanbul Arel Üniversitesi, İstanbul.
- Bostancı, N., Albayrak, B., Bakoğlu, İ. ve Çoban, Ş. (2006). Üniversite öğrencilerinde çocukluk çağı travmalarının depresif belirtileri üzerine etkisi. *Yeni Sempozyum Dergisi*, 44(2), 100-106.
- Bozyiğit, E. ve Çetin, E. (2018). Spor bilimleri fakültesi öğrencilerinin boyun eğici davranışlarının çeşitli değişkenler açısından incelenmesi. *İstanbul Üniversitesi Spor Bilimleri Dergisi*, 8(2), 70-81.
- Bruce, L. C., Heimberg, R. G., Blanco, C., Schneier, F. & Liebowitz, M. R. (2012). Childhood maltreatment and social anxiety disorder: Implications for symptom severity and response to pharmacotherapy. *Depression And Anxiety*, 1(29), 131–138.
- Budak, S. (2003). *Psikoloji Sözlüğü* (2. Baskı). Ankara: Bilim ve Sanat Yayınları.
- Burgess, A. W. (1995). Biology of memory and childhood trauma. *Journal of Psychosocial Nursing Mental Health Service*, 33(3), 192-203.
- Byrne, P. (2000). Stigma of mental illness and ways of diminishing it. *Advances in Psychiatric Treatment*, 6(1), 65-72.
- Can, G. (1990). Sosyal etki karşısında nasıl etki gösteriyoruz? *Anadolu Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 1(5), 3-2.
- Chang, J., Rhee, S., & Weaver, D. (2006). Characteristics of child abuse in immigrant korean families and correlates of placement decisions. *Child Abuse and Neglect*, 30(8), 881-891.
- Cevher, F. N. ve Buluş, M. (2007). Benlik kavramı ve benlik saygısı: önemi ve geliştirilmesi. *Akademik Dizayn Dergisi*, 2, 52-64
- Claussen, A., Crgttenden, P. (1991). Physical and psychological maltreatment: relations among types of maltreatment, *Child Abuse and Neglect*, 1(15), 5-18.
- Cohen, S. & Wills, T.A. (1985). Stress, social support, and the buffering hypothesis. *Psychological bulletin*, 98(2), 310–357.
- Coşkun, M. (2011). *Çocuklarda cinsel istismar* (1. Baskı). İstanbul: Çocuk Vakfı Yayınları.
- Cüceloğlu, D. (2005). *İnsan ve davranışı* (14. Baskı). İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Çağatay, S. E. (2014). *Üniversite öğrencilerinin çocukluk çağı travmatik yaşantı düzeyi ile bağlanma stilleri ve savunma mekanizmalar arasındaki ilişkinin incelenmesi* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). İstanbul Arel Üniversitesi, İstanbul.

- Çamurdan, A. (2008). Çocuk ihmali, çocuk istismarı ve ihmaline multidisipliner yaklaşım. *Çocuk İstismarını ve İhmalini Önleme Derneği*, 1(5), 12-16.
- Çeçen-Eroğul, A. R. ve Türk, Ş. B. (2013). Ergenlerde çocukluk örselenme yaşantıları ve öfke ifade tarzları ile benlik saygısı ve yaşam doyumu arasındaki ilişkilerin incelenmesi. *International Journal of Human Sciences*, 10(1), 1421-1439.
- Çetinkaya S., Arslan S., Nur N., Özdemir D., Demir F. ve Sümer H. (2006). Sivas il merkezinde sosyoekonomik düzeyi farklı üç ilköğretim okulu öğrencilerinin benlik sayısı düzeyi. *Klinik Psikiyatri*, 9,116-122.
- Çevik Demir, Ş. (2013). *Ergenlerde benlik saygısı ve dini başa çıkma* (Yayımlanmamış doktora tezi). Uludağ Üniversitesi, Bursa.
- Çöllü, B. (2017). *Ergenlerde duygu durum düzenleme becerileri, benlik saygısı, depresyon, anksiyete ve çocukluk çağı travmaları arasındaki ilişkinin incelenmesi* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). T.C. Üsküdar Üniversitesi, İstanbul.
- Çuhadaroglu, F. (1986). *Adolesanlarda benlik saygısı* (Yayımlanmamış uzmanlık tezi). Hacettepe Üniversitesi, Ankara.
- Dallar Bilge, Y., Taşar, M. A., Kılınçoğlu, B., Özmen, S. ve Tıraş, Ü. (2013). Alt sosyoekonomik düzeye sahip anne-babaların çocuk istismarı ve ihmali hakkındaki bilgi düzeyleri, deneyimleri ve kullandıkları disiplin yöntemleri. *Anadolu Psikiyatri Dergisi*, 1(14), 27-35.
- Deci, E. L., & Ryan, R. M. (1995). Human autonomy: The basis for true self-esteem. *Efficacy, agency, and self-esteem içinde* (33- 49). New York: Plenum Publishing Co.
- Deluty, R. H. (1981). Adaptiveness of aggressive, assertive, and submissive behavior for children. *Journal of Clinical Child and Adolescent Psychology*, 10(3), 155-158.
- Demirbaş, S. (2017). *Cinsel istismar mağduru ergenlerde bağlanma stili, depresyon, anksiyete, stres, stresle başa çıkma tarzları ve aleksitimi ilişkisi* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Fatih Sultan Mehmet Vakıf Üniversitesi, İstanbul.
- Deniz, M, E. (2006). Ergenlerde bağlanma stilleri ile çocukluk istismarları ve suçluluk-utanç arasındaki ilişki. *Eurasian Journal of Educational Research*, 22, 89-99.
- Dervişoğlu, S. (2012). *Çocuk istismarı ve ihmali açısından sokakta çalışan çocuklar ve Avrupa Birliği uygulamaları* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). İstanbul Üniversitesi, İstanbul.
- Dikmen, Y., Yılmaz, D. ve Usta, Y. Y. (2017). Hemşirelik öğrencilerinde algılanan sosyal destek ile boyun eğici davranışlar arasındaki ilişkinin incelenmesi. *European Journal of Therapeutics*, 23, 12-18.

- Dilek, H. (2007) *Farklı eğitim programlarına devam eden lise ikinci sınıf öğrencilerinin benlik saygısı ile anne babalarının benlik saygısı arasındaki ilişkinin incelenmesi* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Gazi Üniversitesi, Ankara.
- Dinçer, F. ve Öztunç, G. (2009). Hemşirelik ve ebelik öğrencilerinin benlik saygısı ve atılganlık düzeyleri. *Sağlık Bilimleri Fakültesi Hemşirelik Dergisi*, 22(33), 28-29.
- Doğru, B. (2018). *Ergenlerde sosyal görünüş kaygısının benlik saygısı ve otomatik düşünceler üzerine etkisi* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Üsküdar Üniversitesi, İstanbul.
- Dönmez, B. ve Demirtaş, H. (2009). Lise öğrencilerinin boyun eğici davranışlarına ilişkin algıları. *Kastamonu Eğitim Dergisi*, 17, (2), 445-456.
- Durmuşoğlu, N. ve Yıldırım, Doğru, S. S. Y. (2006). Çocukluk örseleyici yaşantılarının ergenlikteki yakın ilişkilerde bireye etkisinin incelenmesi. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, (15), 237-246.
- Dursunkaya, D. (2007). Duygusal örselenme ve ihmâl. *Çocuk ve Ergen Psikiyatrisi Türkiye Klinikleri Pediatrik Bilimler*, 3(3), 478-487.
- Dünya Sağlık Örgütü (WHO). (1999, Mart) *Çocuk İstismarının Önlenmesi Danışma Toplantısı Raporu*. (Belge WHO/HSC/PVI/99.1). Cenevre.
- Ehnholt, K. A., Salkovskis, P. M., & Rimes, K. A. (1999). Obsessive-compulsive disorder, anxiety disorders and self-esteem: An exploratory study. *Behaviour Research and Therapy*, 37(8), 771-781.
- Eker, İ. ve Yılmaz, B. (2016). Risk alma davranışı: Çocukluk çağı travmaları ve benlik saygısı temelinde bir değerlendirme. *Klinik Psikiyatri*, 19(27), 35-36.
- Eşer, H. (2005). *Üniversite öğrencilerinde dini inanç ve benlik saygısı ilişkisi* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Uludağ Üniversitesi, Bursa.
- Eşer, İ., Khorshid, L., ve Arslan, G. G. (2009). Sağlık çalışanı olmaya aday öğrencilerin boyun eğici davranışlarının incelenmesi. *İstanbul Üniversitesi Florence Nightingale Hemşirelik Dergisi*, 17(1), 1-9.
- Erbil, N., Divan, Z., ve Önder, P. (2006). Ergenlerin benlik saygısına ailelerinin tutum ve davranışlarının etkisi. *Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi*, 10(10), 7-16.
- Erdoğan, D. (2016). *Lise öğrencilerinin boyun eğici davranışlarında depresyon ve dürtüsellik düzeylerinin incelenmesi* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Beykent Üniversitesi, İstanbul.
- Enç, M. (1974). *Ruhbilim terimleri sözlüğü* Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Eriş, Y. (2013). *Ergenlerin benlik saygısı ve sosyal kaygı düzeylerinin incelenmesi* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Dokuz Eylül Üniversitesi, İzmir.

- Erükçü, G. (2013). *Farklı sosyo-ekonomik düzeyden gelen ergenlerin çocukluk dönemi örselenme yaşantılarının bazı değişkenler açısından incelenmesi* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Hacettepe Üniversitesi, Ankara.
- Finkelhor, D. (1993). Epidemiological factors in the clinical identification of child sexual abuse. *Child Abuse and Neglect*, 17, 67-70.
- Freedman, J. L., Sears D. O. & Carlsmith, J. M. (2003). *Sosyal psikoloji* (A. Dönmez, Çev.) Ankara: İmge Yay. (Orijinal çalışma basım tarihi 1993)
- Gander, M. J. ve Gardiner H.W. (2001). *Çocuk ve Ergen Gelişimi* (4). (B. Onur, Çev.) Ankara: İmge Kitabevi. (Orijinal çalışma basım tarihi 1981).
- Gençdoğan, B. (2006). Lise öğrencilerinin sınav kaygısı ile boyun eğicilik düzeyleri ve sosyal Destek algısı arasındaki ilişkiler. *VI. Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 7(1), 153-164.
- Gentile, B., Grabe, S., Dolan-Pascoe, B., Twenge, J. M., Wells, B. E., & Maitino, A. (2009). Gender differences in domain-specific self-esteem: A metaanalysis. *Review of General Psychology*, 13(1), 34-45.
- Gershoff, E. T. (2002). Corporal punishment by parents and associated child behaviors and experiences: a meta-analytic and theoretical review. *Psychological Bulletin*, 128(4), 539.
- Gilbert, P. ve Allan, S. (1994). Assertiveness, Submissive behaviour and social comparison. *British Journal of Clinical Psychology*, 33(3), 295-306.
- Gilbert, P., Cheung, M. S. P., Grandfield, T., Campey, F., & Irons, C. (2003). Recall of threat and submissiveness in childhood: Development of a new scale and its relationship with depression, social comparison and shame. *Clinical Psychology and Psychotherapy: An International Journal of Theory and Practice*, 10(2), 108-115.
- Gilbert, P. (2000). The relationship of shame, social anxiety and depression: The role of the evaluation of social rank. *Clinical Psychology and Psychotherapy: An International Journal of Theory and Practice*, 7(3), 174-189.
- Gilbert, P. (2001). Evolution and social anxiety: The role of social competition and social hierarchies. *Social Anxiety: Psychiatric Clinics of North America*, 24(4), 723-751.
- Glaser, D. (2002). Emotional abuse and neglects (Psychological maltreatment): A conceptual framework. *Child Abuse and Neglect*, 26(2), 697-714.
- Govander, K. & Moodley, K. (2004). Maternal support and adolescent self-esteem. *Journal of Children and Poverty*, 10(1), 37-52.
- Guindon, M. H. (2010). *Self-esteem across the life span: Issues and interventions*. New York: Taylor and Francis.

- Güloğlu, B., Kararımak, Ö., ve Emir al, E. (2016). Çocukluk çağı travmalarının tinsellik ve affetme üzerindeki rolü. *Anadolu Psikiyatri Dergisi*, 17(4), 309-316.
- Gümü ş, A. E. (2005). Sosyal kaygının benlik saygısına ve işlevsel olmayan tutumlara göre yordanması. *Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi*. 26, 63-75.
- Gürgen, A. (2017). *Alkol kullanım bozukluğu olan hastalarda çocukluk çağı travmaları ve duygu düzenleme güçlüğü nün araştırılması: kesitsel kontrollü çalışma* (Yayımlanmamış uzmanlık tezi). On dokuz Mayıs Üniversitesi, Çanakkale.
- Güven, F. (2015). *Ortaokul 8. sınıf öğrencilerinin zorbalık yapımları ile zorbalığa maruz kalmalarının, cinsiyet, anne-baba eğitimi, sosyoekonomik düzey ve empati eğilimi açısından incelenmesi* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Toros Üniversitesi, Mersin.
- Hardt, J., Sidor, A., Nickel, R., Kappis, B., Petrak, P., & Egle, U. T. (2008). Childhood adversities and suicide attempts: a retrospective study. *Journal of Family Violence*, 23(8), 713-718.
- Hatiboğlu, N. (2011). *The Socio-demographic predictors of child abuse and relationships between child abuse, attachment patterns and psychopathology in a group of Turkish university students*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). İstanbul Bilgi Üniversitesi, İstanbul.
- Heckert, T. M., Cuneio, G., Hannah, A. P., Adams, P. J., Droste, H. E., Mueller, M. A., Wallis, H. A., Griffin, C. M. & Roberts, L. L. (2000). Creation of a new needs assessment questionnaire. *Journal of Social Behavior and Personality*, 15(1), 121-136.
- Herman, J. L. (2015). *Trauma and recovery: Aftermath of violence from domestic abuse to political terror*. ABD: BasicBooks.
- Holman, K. (2001). *Treatment of young perpetrators of sexual abuse*. International save the children. Alliance Europe Group Project.
- Horney, C. (1992). Risk perceptions among serious offenders: The role of crime and punishment. *Criminology*, 30(4), 575-594.
- Horton, C.B., & Cruise, T. K. (2001). *Child abuse and neglect: The School' s Response* (1). New York: The Guildford Publications.
- Howe, D. (2005). *Child Abuse and Neglect*. New York: Palgrave Macmillan.
- Hutchison, E. D. (1990). Child maltreatment: Can it be defined? *Social Service Review*, 60-78.
- Irmak, T.Y. (2008). *Çocuk istismarı ve ihmalinin yaygınlığı ve dayanıklılıkla ilişkili faktörler* (Yayımlanmamış doktora tezi). Ege Üniversitesi, İzmir.

- İdiğ-Çamuroğlu, M. (2014). *Üniversite öğrencilerinde kendine zarar verme davranışı ve intihar olasılığının, çocukluk örselenmeleri ve saldırganlıkla ilişkisi* (Yayımlanmamış doktora tezi). İstanbul Üniversitesi, İstanbul.
- İşeri, E. (2006). *Duyusal istismar, çocuk istismarı ve ihmaline multidisipliner yaklaşım* (1. Baskı). Ankara: Ankara Üniversitesi Basımevi.
- İşmen, E. (1999). *Aile İçi Çocuk İstismarı* (Yayımlanmamış Doktora Tezi). İstanbul Üniversitesi, İstanbul.
- Jackson, L.A., Eye, A., Fitzgerald, H. E., Witt, E.A. (2010). Self-concept, self-esteem, gender, age and technology use. *Computers in Human Behavior*, 26(3), 323-328.
- Jung, C. G. (2006). *Analitik psikoloji*. (2. Baskı). (E. Gürol, Çev.) İstanbul: Panel Yayınevi. (Orijinal çalışma basım tarihi 1997).
- Kabasakal, K. (2007). *Beden eğitimi ve spor yüksekokulu öğrencilerinde boyun eğici davranışlar ve şiddetle ilişkisi* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Selçuk Üniversitesi, Konya.
- Kağıtçıbaşı, Ç. (2012). *Günümüzde insan ve insanlar: Sosyal psikolojiye giriş* (13. Bas.). İstanbul: Evrim Yayınevi.
- Kahriman, D. (2002). *Adölesanlarda aile ve arkadaşlardan algılanan sosyal destek ile benlik saygısı ilişkisi* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Atatürk Üniversitesi, Erzurum.
- Kara, B., Biçer, Ü. ve Gökalp A.S. (2004). Çocuk istismarı. *Çocuk Sağlığı ve Hastalıkları Dergisi*, 47, 140-151.
- Karabilgin, Ö. S. ve Şahin, H. (2012). Tıp fakültesine yeni başlayan öğrencilerin problem çözme becerilerine ilişkin algılarının ve boyun eğici davranış durumlarının değerlendirilmesi. *Türkiye Klinikleri Journal of Medical Sciences*, 32(6), 1536-1544.
- Kararımak, Ö., ve Siviş-Çetinkaya, R. (2011). Benlik Saygısının ve Denetim Odağının Psikolojik Sağlamlık Üzerine Etkisi: Duyguların Aracı Rolü. *Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi*, 4(35), 30-43.
- Karakoç S. (2009). Aile içi şiddetin çocuk ruh sağlığına etkileri *Çocuk ve Şiddet Çalıştayı* 19-23. İstanbul
- Karasar, N. (2010). *Bilimsel araştırma yöntemi- kavramlar, ilkeler, teknikler* (35. Baskı). Ankara: Nobel Yayınevi.
- Karataş, Z. (2012). Eğitim fakültesi öğrencilerinin empatik becerileri ve benlik saygısı düzeylerinin incelenmesi. *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 1(23), 97-114.

- Kars, Ö. (1996). *Çocuk istismarı: Nedenleri ve sonuçları* (1. Baskı). Ankara: Bizim Büro Basımevi.
- Kaya, M., Güneş, G., Kaya, B. ve Pehlivan, E. (2004). Tıp fakültesi öğrencilerinde boyun eğici davranışlar ve şiddetle ilişkisi. *Anadolu Psikiyatri Dergisi*, 5(1), 5-10.
- Kaya, S. (2014). *Çocukluk dönemi örselenme yaşantıları ölçeği kısa formunun Türkçe'ye uyarlanması*, (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Sıtkı Koçman Üniversitesi, Muğla.
- Kayan, H.G. (2012). *İlköğretim ikinci kademe öğrencilerinin saldırganlık ve boyun eğici davranışlarının algılanan anne-baba tutumları açısından incelenmesi* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Necmettin Erbakan Üniversitesi, Konya.
- Kazumata, K. (1999). Roles Of Self-Esteem in Second Language Oral Production Performance. *Retrieved: January, 20, 2015*.
- Kempe, C. H., Silverman, F. N., Steele, B. F., Droegemueller, W., & Silver, H. K. (1985). The battered-child syndrome. *Child Abuse and Neglect*, 9(2), 143-154.
- Kernis, M. H. (2003). Toward a conceptualization of optimal self-esteem. *Psychological Inquiry*, (14), 1-26. <https://tinyurl.com/y6hoerfh>
- Kırbaç, E. (2017). *Çocuk istismarı ve ihmalinin bazı değişkenler açısından incelenmesi* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). İnönü Üniversitesi, Malatya
- Kırımsoy, E. (2003). *Suç işlemiş ve suç işlememiş ergenlerin algıladıkları duygusal istismarın ve benlik saygılarının karşılaştırmalı olarak incelenmesi* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Ankara Üniversitesi, Ankara.
- Kling, K. C., Hyde, J. S., Showers, C. J., & Buswell, B. N. (1999). Gender differences in self-esteem: a meta-analysis. *Psychological bulletin*, 125(4), 470.
- Kulaksızoğlu, A. (2004). *Ergenlik psikolojisi* (6. Baskı). İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Kuşgözoğlu, T. (2010). *Çocuk ihmal ve istismarını tanıma/tanımlama* (1. Baskı). Ankara: İgep Yayınevi.
- Kuzgun, Y. (2002). *İlköğretimde rehberlik* (7. Baskı). Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- Küpeli, S., Kanbur, N. ve Derman, O. (2002). Çocuk istismarı: Bir olgu sunumu. *Sted Dergisi*, 2(4), 129-130.
- Koç, M., Bayraktar, B. ve Çolak, S. (2010). Üniversite öğrencilerinde boyun eğici davranışlarının çeşitli değişkenler açısından incelenmesi. *Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 1(28), 257-280.
- Korkmaz, M. (1996). *Yetişkin örneklem için bir benlik saygısı ölçeğinin güvenirlik ve geçerlik çalışması* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Ege Üniversitesi, İzmir.

- Korkut, Ş. (2012). *Lise öğrencilerinde çocukluk örselenme yaşantıları ve öfke ifade biçimleri ile benlik saygısı ve yaşam doyumu arasındaki ilişkilerin incelenmesi*, (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Çukurova Üniversitesi, Adana.
- Köknel, Ö. (2000). *Korkular, takıntılar, saplantılar* (1. Baskı). İstanbul: Altın Kitaplar Yayınevi.
- Legano, L., McHugh, M.T., & Palusci, V.J. (2009). Child abuse and neglect. *Current Problems in Pediatric and Adolescent Health Care*, 1(31), 25-26.
- Lincoln, K.D., Chatters, L.M. and Taylor, R.J. (2005). Social support, traumatic events, and depressive symptoms among african americans. *Journal Of Marriage And The Family*, 67(3), 754–766.
- Lopez, M. A., & Heffer, R. W. (1998). Self-concept and social competence of university student victims of childhood physical abuse. *Child Abuse and Neglect*, 22(3), 183-195.
- Lynum, L. I., Wilberg, T., & Karterud, S. (2008). Self-esteem in patients with borderline and avoidant personality disorders. *Scandinavian Journal of Psychology*, 49(5), 469-477.
- Malinosky-Rummell, R., & Hansen, D. J. (1993). Long-term consequences of childhood physical abuse. *Psychological bulletin*, 114(1), 68.
- Margolin, L. (1990). Child abuse by babysitters: An ecological-interactional interpretation. *Journal of Family Violence* 5(2), 95–105.
- Markham, U. (1998). *Çocukluk travmaları* (1. Baskı). (M. Sağlam, Çev.) İstanbul: Alfa Yayınları. (Orijinal çalışma basım tarihi 1998).
- Masrabacı, T. S. (1994). *Hacettepe üniversitesi birinci sınıf öğrencilerinin benlik saygısı düzeylerinin bazı değişkenlere göre incelenmesi* (Yayımlanmamış doktora tezi). Hacettepe Üniversitesi, Ankara.
- Mash, E. J., & Wolfe, D. A. (1991). Methodological issues in research on physical child abuse. *Criminal justice and behavior*, 18(1), 8-29.
- Martin, G., Bergen, H. A., Richardson, A. S., Roeger, L., & Allison, S. (2004). Sexual abuse and suicidality: Gender differences in a large community sample of adolescents. *Child abuse and neglect*, 28(5), 491-503.
- McCreary, D.R. & Rhodes, N.D. (2001). On the gender-typed nature of dominant and submissive acts. *Sex Roles*, 44(5/6), 339-350.
- McGuire-Schwartz, M. Z. (2017). *Relationships between traumatic exposure, family connectedness, and posttraumatic stress among children and adolescents* (77. Ed.). USA, New York: ProQuest Information and Learning.

- Mullen, P.E., Martin, J.L., Anderson, J.C., Romans, S.E. & Herbison, G.P. (1996). The long-term impact of the physical, emotional and sexual abuse of children: A community study. *Child Abuse and Neglect*, 20(1), 7-21.
- Myers, D. G. (2015). *Sosyal psikoloji*. (S. Akfırat, Çev.) Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti.
- Naderi, H., Abdullah, R., Aizan, H. T., Sharir, J., & Kumar, V. (2009). Self-esteem, gender and academic achievement of undergraduate students. *American Journal of Scientific Research*, 3(1), 26-37.
- Nock, S.L. (2000). The divorce, marriage and parenthood. *Journal Fam Ther*, 22(3), 245- 263.
- Ocakçı, A. ve Ayyıldız, T. (2004). Çalışan çocuklarda boyun eğici davranışların incelenmesi. *Çalışma Ortamı*, 7(1), 18-22.
- Odacı, H. (2007). Submissive behaviors, and negative automatic thoughts among adolescent boys and girls: A Study with a turkish sample. *Social Behavior and Personality*, 35(8), 1021-1026.
- Oğlağı, Z. (2012). *Yeme bozukluklarında çocukluk çağı travmalarının benlik saygısı ve beden algısı değişkenleri üzerine etkisi* (Yayımlanmamış tıpta uzmanlık tezi). İstanbul Üniversitesi İstanbul Tıp Fakültesi, İstanbul.
- O'brein, M., Mutida A. B., Gee, C., and Erber S. (1997). Child exposure to marital conflict and child coping responses as predictors of child adjusment. *Cognitive Therapy and Research*, 21(1), 39-59.
- Orth, U., Robins, R. W., & Roberts, B. W. (2008). Low self-esteem prospectively predicts depression in adolescence and young adulthood. *Journal of Personality and Social Psychology*, 95(3), 695-708.
- Ottekin, N. (2009). *Ailelerinden ayrı olarak öğrenim görmekte olan üniversite öğrencilerinin benlik saygısı ve umutsuzluk düzeylerinin incelenmesi* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Selçuk Üniversitesi, Konya.
- Overmier, J. B., & Seligman, M. E. (1967). Effects of inescapable shock upon subsequent escape and avoidance responding. *Journal of comparative and physiological psychology*, 63(1), 28-33.
- Örsel, S., Karadağ, H., Karaoğlu Kahiloğulları, A. ve Akgün Aktaş, E. (2011). Psikiyatri hastalarında çocukluk çağı travmalarının sıklığı ve psikopatoloji ile ilişkisi. *Anatolian Journal of Psychiatry*, 12(2), 130-136.
- Özaslan, G., ve M. Gürsel. (2008). Eğitim yöneticilerinin güç tipi tercihlerinin değerlendirilmesi. *Selçuk Üniversitesi Ahmet Keleşoğlu Eğitim Fakültesi Dergisi*, 1(25), 351-370.

- Özcan, H., Subaşı, B., Budak, B., Çelik, M., Gürel, Ş. C., ve Yıldız, M. (2013). Ergenlik ve genç yetişkinlik dönemindeki kadınlarda benlik saygısı, sosyal görünüş kaygısı, depresyon ve anksiyete ilişkisi. *Journal of Mood Disorders*, 3(3), 107-13.
- Özgentürk, İ. (2014). Çocuk istismarı ve ihmal. *International Journal of Human Sciences*, 11(2). 265-278.
- Özkalp, E. (2004). *Davranış bilimlerine giriş*, Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları.
- Özkan, İ. (1994). Benlik saygısını etkileyen etkenler. *Düşünen Adam*, 7(3), 6-8.
- Öztürk, M.O. (1985). *Psikanaliz ve psikoterapi*. (1. Baskı). Ankara: Sevinç Matbaası.
- Page, Z. A. (2004). Çocuk cinsel istismarı: Cinsel istismara neden olan etkenler ve cinsel istismarın çocuklar üzerindeki etkileri. *Türk Psikoloji Yazıları*, 7(13), 13-113.
- Pişkin, M. (2003). Özsaygı geliştirme eğitimi. içinde: Y. Kuzgun (Ed.), İlköğretimde Rehberlik. (S.95-123). Ankara: Nobel Yayınları.
- Polat, O. (1997). *Vurursan kırılır*. (1. Baskı), İstanbul: Analiz Yayınları.
- Polat, O. (1997). *Çocukta dayaja hayır*. (1. Baskı), İstanbul: Analiz Yayınları.
- Polat, O. (2001). *Çocuk ve şiddet* (1. Baskı), İstanbul: Der Yayınevi.
- Polat O. (2007). *Tüm boyutlarıyla çocuk istismarı(1-Tanımlar)*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Pratto, F. (1994). Social dominance orientation: A personality variable predicting social and political attitudes. *Journal of Personality and Social Psychology*, 67(4), 741-763
- Raschke, Helen J. & Raschke, Vernon J. (1979). Family conflict and children's self-concepts: a comparison of intact and single-parent families. *Journal of Marriage and Family*, 41 (2), 367-374.
- Rosenberg, M., Schooler, C., Schoenbach, C., and Rosenberg, F. (1995). Global Self-Esteem and Specific Self-Esteem: Different Concepts, Different Outcomes. *American Sociological Review*, 60(1), 141
- Rubin, M. & Hewstone, M. (1998). Social identity theory's self-esteem hypothesis: A review and some suggestions for clarification. *Personality and Social Psychology Review*, 2(1), 40-62.
- Sacks, J. M. (1996). *Roots of self-esteem*. The international journal of humanities and peace, 12, 32-34.

- Sandalcı S. F. (2004). *Aile içinde ve dışında uğradığı cinsel istismar nedeniyle korunma altına alınan şh ek genel m  d  rl  ğ  ne bağlı kuruluşlarda bakılan çocukların sosyo-demografik özellikleri ve korunma s  re leri* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Hacettepe Üniversitesi, Ankara.
- Sarıçam, H. (2011). * niversite  ğrencilerinin reddedilme duyarlılıkları ile benlik saygıları ve yalnızlık d  zeyleri arasındaki ilişkinin incelenmesi* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Atatürk Üniversitesi, Erzurum.
- Sarıkaya, A. (2015). *14-18 yaş arası ergenlerin benlik saygısı ve psikolojik dayanıklılık d  zeyleri arasındaki ilişki* (Yayımlanmış Yüksek Lisans Tezi). İstanbul Bilim Üniversitesi, İstanbul.
- Sarıyüce Körükçü,  . (2004). *Altı yaş grubundaki çocukların özsaygı d  zeyleri ile anne empatik becerilerinin incelenmesi* (Yayımlanmamış Doktora Tezi). Ankara Üniversitesi, Ankara.
- Saruhan, N. (1996). *Ankara il merkezinde lise son sınıfa devam eden öğrencilerin atılganlıkları ile ana ve baba tutumları arasındaki ilişkinin bazı değişkenlere g  re incelenmesi* (Yayımlanmış Yüksek Lisans Tezi). Ankara Üniversitesi, Ankara.
- Satılmış, G. (1988). *Yetiştirme yurdunda yaşayan ergenlerde benlik saygısı* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Ankara Üniversitesi, Ankara.
- Savaşır, Işık, şahin, Nesrin, H. (1997). Bilişsel davranışçı terapilerde değerlendirme: sık kullanılan  l ekler, *Türk Psikologlar Derneği Yayınları*, (9), 97-118.
- Savi, F. (1999). *Ergenlerde duygusal istismar ile benlik algısı ve genel kaygı d  zeyi arasındaki ilişki* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Uludağ Üniversitesi, Bursa.
- Sayar, B. (2012). * niversite  ğrencilerinin mizah tarzları ile umutsuzluk ve boyun eğici davranışları arasındaki ilişkinin incelenmesi* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Sakarya Üniversitesi, Sakarya.
- Sezer,  . ve Oğuz, V. (2010). Üniversite  ğrencilerinde kendilerini değerlendirmelerinin ana baba tutumları ve bazı sosyo demografik değişkenler açısından incelenmesi. *Kastamonu Eğitim Dergisi*, 18 (3), 743-758.
- Silverstone, P. H., & Salsali, M. (2003). Low Self-Esteem and Psychiatric Patients: Part I – The Relationship Between Low Self-Esteem and Psychiatric Diagnosis. *Annals of General Hospital Psychiatry*, 2(1) 2-9.
- Smelser, N. J. (1989). Self-esteem and social problems: An introduction. A. M. Mecca., N. J. Smelser ve J. Vasconcello (Eds.). The social importance of self-esteem içinde. Berkeley: Univ of California Press.
- Soares, J. J., & Grossi, G. (2000). The relationship between levels of self-esteem, clinical variables, anxiety/depression and coping among patients with

- musculoskeletal pain. *Scandinavian Journal of Occupational Therapy*, 7(2), 87-95.
- Sobsey, D., Randall, W., & Parrila, R. K. (1997). Gender differences in abused children with and without disabilities. *Child Abuse and Neglect*, 21(8), 707-720.
- Sowislo, J. F., & Orth, U. (2013). Does low self-esteem predict depression and anxiety? A meta-analysis of longitudinal studies. *Psychological bulletin*, 139(1), 213.
- Steinberg, L. (2007). Ergenlik (F. Çok, Çev.). Ankara: İmge Kitabevi
- Suner, E. (2000). *Farklı liselerdeki ergenlerin benlik saygısı, akademik başarı ve sürekli kaygı düzeyi arasındaki ilişki* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Dokuz Eylül Üniversitesi, İzmir.
- Swanston, H. Y., Tebbutt, J. S., Oates, R. K., & O'Toole, B. I. (1997). Five years after child sexual abuse: Persisting dysfunction and problems of prediction. *Journal Of The American Academy Of Child And Adolescent Psychiatry*, 36(3), 330-339.
- Şahin-Demirkapı, E. (2013). *Çocukluk çağı travmalarının duygu düzenleme ve kimlik gelişimine etkisi ve bunların psikopatolojiler ile ilişkisi* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Adnan Menderes Üniversitesi, Aydın.
- Şahin, F. (2001). Çocuk istismarı ve ihmalinin önlenmesinde hekimin rolü. *Sürekli Tıp Eğitim Dergisi*, 10(7), 246-249.
- Şahin, N. ve Şahin, N. (1992). Adolescent guilt, shameand depression in relation to sociotropy and autonomy. *Paper Presented at the World Congress of CognitiveTherapy*, June 17-23, Toronto, Canada.
- Şahin, N. H., & Şahin, N. (1992). Reliability and validity of the Turkish version of the Automatic Thoughts Questionnaire. *Journal of clinical psychology*, 48(3), 334-340.
- Şahiner, Ü, M., Yurdakök, K. ve Kavak, U.S. (2001). Tıbbi açıdan çocuk istismarı. *Katkı Pediatri Dergisi*, 22(1), 276-85.
- Şentürk, S. (2010). *Liseli ergenlerin yalnızlık algısının sosyal beceri, benlik saygısı ve kişilik özellikleri bağlamında değerlendirilmesi* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Maltepe Üniversitesi, İstanbul
- Tabachnick, B. G., & Fidell, L. S. (2007). *Using multivariate statistics* (6. ed.). Boston: Pearson/Allyn & Bacon.
- Taner Y, Gökler B. (2004). Çocuk istismarı ve ihmali: Psikiyatrik yönleri. *Hacettepe Tıp Dergisi Acta Medica* 35(1), 82-86.
- Tekin, M. Filiz, K. (2008). Beden eğitimi ve spor yüksekokullarının antrenörlük eğitimi ve spor yöneticiliği bölümlerinde öğrenim gören öğrencilerin umutsuzluk ve

- boyun eğici davranışlar düzeylerinin değişkenlere göre incelenmesi. *Sportmetre Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi*, 6(1), 27-37.
- Tekin, M. ve Filiz, K. (2009). Beden eğitimi ve spor öğretmeni adaylarının umutsuzluk ve boyun eğici davranış düzeylerinin çeşitli değişkenlere göre incelenmesi. *Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 29(3), 601-631.
- Temel, Z. F. ve Aksoy, B. A. (2001). *Ergen ve gelişimi-yetişkinliğe ilk adım*. Ankara: Nobel Yayınları.
- Topbaş, M. (2004). İnsanlığın büyük bir ayıbı: Çocuk İstismarı. *TSK Koruyucu Hekimlik Bülteni*, 3(4), 76-80.
- Topçu, S. (2009). *Çocuk ve gençlerin cinsel istismarı*. Ankara: Phoneix Yayınları.
- Tower, C.C. (2005). *Understanding child abuse and neglect*. USA: Pearson Education, Inc.
- Taş, Z., Arslan, C., ve Taş, A. M. (2011). Öğretmen adaylarında mizah tarzları, problem çözme ve benlik saygısının incelenmesi. *Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi*, 8(2), 716-732
- Turan, A. (2014), *Ergenlerde çocukluk örselenme yaşantıları ve yılmazlık düzeyinin algılanan sosyal destek açısından incelenmesi* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Necmettin Erbakan Üniversitesi, Konya.
- Turhan, E., Sangün, Ö. ve İnandı, T. (2006). Birinci basamakta çocuk istismarı ve önlenmesi. *Sürekli Tıp Eğitim Dergisi*. 15, (9), 153- 157.
- Tuzcuoğlu, S. ve Korkmaz, B. (2001). Psikolojik danışma ve rehberlik öğrencilerinin boyun eğici davranış ve depresyon düzeylerinin incelenmesi. *Marmara Üniversitesi Atatürk Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Dergisi*, 14, 135-152.
- Tuzcuoğulları, T., ve Abakay, U. (2017). Takım sporlarıyla uğraşan elit genç sporcularda boyun eğici davranışların bazı değişkenler açısından incelenmesi. *Gaziantep Üniversitesi Spor Bilimleri Dergisi*, 2(2), 17-30.
- Tüik, Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi Sonuçları, 2018. Türkiye İstatistik Kurumu Haber Bülteni, 30709. Erişim adresi: <http://tuik.gov.tr/PreHaberBultenleri.do?id=30709>
- Tümkiye, S., Aybek, B. ve Çelik, M. (2010). Yoksul ailelerden gelen ergenlerde psikososyal bir olgu olarak umutsuzluk ve boyun eğici davranışların incelenmesi. *Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi*, 7(1), 1-21.
- Tümkiye, S., Çelik, M. ve Aybek, B. (2011). Lise öğrencilerinde boyun eğici davranışlar, otomatik düşünceler, umutsuzluk ve yaşam doyumunun incelenmesi. *Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 2(20), 77-94.

- Türk Dil Kurumu [TDK]. (2018). *Türkçe sözlük*. <http://sozluk.gov.tr/> adresinden 17 Mart 2020 tarihinde edinilmiştir.
- Türküm, S. (2005). Do optimism, social network richness, and submissive behaviour well-being? study with a turkish sample. *Social Behavior And Personality*, 33(6), 619-628.
- Uçar, S., Yıldız, Y., Dursun-Bilgin, M., ve Baştemur, Ş. (2020). Okul psikolojik danışmanlarının çocuk istismarıyla çalışma yeterliliklerine ilişkin nitel bir araştırma. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 35(2), 404-414.
- Uğur, Z. (2010). *Bipolar affektif bozuklukta bağlanma biçimleri, çocukluk çağı travmaları ve agresyon ilişkisi* (Yayımlanmamış uzmanlık tezi). Bakırköy Prof. Dr. Mazhar Osman Ruh Sağlığı ve Sinir Hastalıkları Eğitim ve Araştırma Hastanesi, İstanbul.
- Ulusoy, H., Tosun, N. P. ve Aydın, J. C. (2016). Sağlık yönetimi öğrencilerinin eleştirel düşünme boyun eğici davranışlar ve otonomi düzeyleri. *Sağlık ve Hemşirelik Yönetimi Dergisi*, 3(1), 8-17.
- Unicef, (2010). *Türkiye’de Çocuk İstismarı ve Aile İçi Şiddet Araştırması*. (2010). Erişim Tarihi: 12 Şubat 2020. <http://panel.unicef.org.tr/vera/app/var/files/c/o/cocukistismari-raporu-tr.pdf>
- Unicef. (1986). Annunal report. *Annunal Report*, (40), 26-31.
- Uyanık Balat, G. (2003). *Ergen çocuklukta benlik saygısının gelişimi ve önemi. Erken çocuklukta gelişim ve eğitimde yeni yaklaşımlar*. İstanbul: Morpa Kültür Yayınları.
- Ünalnı, A. (2010). *İlköğretim 6, 7 ve 8. sınıf öğrencileri arasında yaşanan zorbalığın farklı değişkenler açısından incelenmesi* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Gaziosmanpaşa Üniversitesi, Tokat.
- Ünüvar, A. (2003). *Çok yönlü algılanan sosyal desteğin 15-18 yaş arası lise öğrencilerinin problem çözme ve benlik saygısına Etkisi* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Selçuk Üniversitesi, Konya.
- Vahip, İ. (2002). Evdeki şiddet ve gelişimsel boyutu: farklı bir açıdan bakış. *Türk Psikiyatri Dergisi*, 13(4): 312-319.
- Voltan Acar, N. (2004). *Ne kadar farkındayım? Gestalt terapi* (1. Baskı). Ankara: Babil Yayıncılık.
- Wall, J. H. & Holden, E. V. (1994). Aggressive, assertive and submissive behaviors in disadvantaged inner-preeschool children. *Journal of Clinical Child Psycholog*, (23), 382-390.
- Warshaw L. (2001). Çocuk Emeği. *Mesleki Sağlık ve Güvenlik Dergisi*, 6(42), 5-6.

- Whitaker, D. J., Le, B., Hanson, R. K., Baker, C. K., McMahon, P. M., Ryan, G., and Rice, D. D. (2008). Risk factors for the perpetration of child sexual abuse: A review and meta-analysis. *Child Abuse and Neglect*, 32(5).
- Widom, C. S., Czaja, S. J., & Dumont, K. A. (2015). Intergenerational transmission of child abuse and neglect: Real or detection bias? *Science*, 347(6229), 1480-1485.
- Yanowitz, K. L., Monte, E. & Tribble, J. R. (2003). Teachers' beliefs about the effects of child abuse. *Child Abuse and Neglect*, 27(5), 483-488.
- Yavuzer, H. (2000). *Ana-baba ve çocuk* (13. Baskı). İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Yavuzer H. (2002). *Çocuk eğitimi el kitabı* (7. Baskı). İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Yavuzer, H. (2013). *Çocuk psikolojisi* (36. Baskı). İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Yekeler, Beliz. 2010. *Malatya'da kırsal bir bölgede ergenlik dönemindeki gençlere yönelik şiddet ve etkileyen faktörler* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). İnönü Üniversitesi, Malatya.
- Yekeler B, Pehlivan E. (2014). The relationship between submissive behavior and exposure to physical violence in adolescents in a semi-rural area of malatya. *Medicine Science*, 3(3),1382-1395.
- Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2011). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri* (11. Baskı). Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Yıldırım, İ. (2004). Lise öğrencilerinde boyun eğici davranışların yaygınlığı. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 1(26), 220-228.
- Yıldırım, İ., ve Ergene, T. (2003). Lise son sınıf öğrencilerinin akademik başarılarının yordayıcısı olarak sınav kaygısı, boyun eğici davranışlar ve sosyal destek. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 25(25), 224-234.
- Yıldırım, S. (2016). *Üniversite Öğrencilerinin Benlik Saygısı ve Toplumsal Cinsiyet Tutumlarının Flört Şiddetine Yönelik Tutumlarına Etkisi* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Hacettepe Üniversitesi, Ankara.
- Yıldız, M. (2007). Sanrılı (paranoid) bozukluk. İçinde *Psikiyatri Temel Kitabı*, E. Köroğlu, C. Güleç (eds), Ankara: HYB Basım Yayın.
- Yıldız, S. (2007). *İlköğretim ikinci kademesindeki çocuklara yönelik istismarın ve ihmalin çeşitli değişkenler yönünden incelenmesi* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Sakarya Üniversitesi, Sakarya.
- Yılmaz, B. Ş. (2015). Eğitim fakültesi öğrencilerinin boyun eğici davranışlarının yordayıcıları. *Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi*, 5(43), 82-94.

- Yiğit, H. (2010). *Ergenlerin benlik saygılarının yaşam doyumu ve bazı özlük nitelikleri açısından incelenmesi* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Selçuk Üniversitesi, Konya.
- Yiğit, İ. (2013). *Çocukluk çağı ruhsal travma yaşantılarının genç yetişkinlik döneminde görülen psikolojik belirtilerle ilişkisi: Erken dönem uyum bozucu şemaların aracı rolü incelenmesi* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Ankara Üniversitesi, Ankara.
- Yörük, D. ve DüNDAR, S. (2011). Türkiye’deki yerel yöneticilerin benimsedikleri liderlik tarzlarına göre boyun eğici davranışlarının incelenmesi. *Atatürk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 25(1), 93-106.
- Yörükoğlu, A. (1986). Gençlik çağı. *Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları Sosyal ve Felsefi Eserler Dizisi*, 26(270), 89-97.
- Yörükoğlu, A. (2004) *Çocuk ruh sağlığı* (2. Baskı). İstanbul: Özgür Yayınları.
- Yörükoğlu, A., (2019). *Gençlik çağı ruh sağlığı ve ruhsal sorunlar* (15. Baskı). İstanbul: Özgür Yayınları.
- Yöyen, E. G. (2017). Çocukluk çağı travması ve benlik saygısı. *International Journal of Social Sciences and Education Research*, 3(1), 267-282.
- Yüksel, G. (2002). Üniversite öğrencilerinin utangaçlık düzeylerini etkileyen faktörler. *Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 22(3), 37-57.
- Zeren, C., Yengil, E., Çelikel, A., Arık, A. ve Arslan, M. (2012). Üniversite öğrencilerinde çocukluk çağı istismarı sıklığı. *Dicle Tıp Dergisi*, 39(4), 536-541.
- Zerenoğlu, L. (2011). *Üniversite öğrencilerinin bağlanma stilleriyle çocukluktaki örselenme yaşantıları arasındaki ilişkinin incelenmesi* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Dokuz Eylül Üniversitesi, İzmir.
- Zhou, X., Wu, X., & Zhen, R. (2017). Understanding the relationship between social support and posttraumatic stress disorder/posttraumatic growth among adolescents after Ya’an earthquake: The role of emotion regulation. *Psychological Trauma: Theory, Research, Practice, and Policy*, 9(2), 214-221.
- Zielinski D. S. & Bradshaw, C.P. (2006). Ecological influences on the sequelae of child maltreatment: A review of the literature. *Child Maltreatment*, 11(1), 49–62.

